Handbogsrum 2

BETÆNKNING

vedrørende

LIGHED I VÆRNEPLIGTSBYRDEN

1. DEL

Afgivet af det
af indenrigsministeren den 5. november 1973
nedsatte Værnepligtsudvalg

ex. 2
DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET
19370 B.

BETÆNKNING NR. 762

19 76

ISBN 87-503-1900-0

Statens trykningskontor
In 00-333-bet.

Indhold

Side

Kapitel I. Indledning 5

Kapitel II. Det gældende værnepligtssystem 8

1) Før mødet til aftjening af værnepligt 8
2) Regeringsbeslutning af 20. marts 1975 14

3) Efter mødet til aftjening af værnepligt 20

Kapitel III. Uligheder i værnepligtssystemet 22

Kapitel IV. Udvalgets overvejelser 24

a) Kassationsbestemmelser 24
b) Udsættelsesreglerne 25
c) Fritagelsesordningen 27
Udvalgets overvejelser vedrørende punkt a - c 28
d) Tjenestetidens varighed 31
e) Forholdene under tjenesten 35
f) De økonomiske forhold 36
g) Samfundstjeneste 37
h) Kvindelig værnepligt 43
i) Værneskat 48

Kapitel V. Konklusion 50

BILAG 55

Bilagsfortegnelse:

1. Redegørelse af maj 1969 for de værnepligtiges forhold i forsvaret og ved civilt arbejde. (Revideret i marts 1975) 57

2. Redegørelse af marts 1975 for de værnepligtiges økonomiske forhold 83

3. Bilag 5 i bilag til betænkning over
I forslag til lov om ændring af lov om forsvarets organisation m. v. og
II forslag til lov om ændring af lov om forsvarets personel 96

4. Debatoplæg, udarbejdet af en kreds af medlemmer af det Konservative Folkeparti 100

5. Udtalelse fra justitsministeriet af 6. november 1975 106

6. Udtalelse fra Landsorganisationen i Danmark af 25. august 1975 115
7. Udtalelse fra Dansk Arbejdsgiverforening af 17. oktober 1975 . 116
8. Udtalelse fra Dansk Ungdoms Fællesråd af 24. september 1975 118
9. Indlæg af Carry Hedemann om kvinders ligeret og værnepligt . . 119
10. Udtalelse fra Dansk Kvindesamfund af 5. september 1975 121
11. Udtalelse fra Danske Kvinders Nationalråd af 3. september 1975 122

Kapitel I
Indledning

Ved skrivelse af 5. november 1973 nedsatte indenrigsministeren Værnepligtsudvalget.

Udvalget fik følgende kommissorium:

"Med udgangspunkt i den ved forsvarsforliget af 1973 fastlagte tjenestetid for forsvarets værnepligtige samt i en tjenestetid på 12 måneder for de civile værnepligtige og 8 måneder for civilforsvarskorpsets menige værnepligtige er det udvalgets opgave med henblik på at opnå en mere ligelig fordeling af værnepligtsbyrden at foretage en gennemgang af det gældende værnepligtssystem og eventuelt at fremsætte forslag til ændringer heri. I denne forbindelse bør udvalget bl.a. behandle tanken om en samfundstjeneste, der pålægges alle unge uanset køn, ligesom spørgsmålet om en pålæggelse af ekstra skat til de unge, der ikke indkaldes til værnepligtstjeneste, bør indgå i overvejelserne.

Det forudsættes, at udvalget i fornødent omfang tager kontakt med berørte myndigheder samt, at ungdomsorganisationer m.v. i det omfang, det måtte findes rimeligt, inddrages i arbejdet."

Til formand for udvalget beskikkedes amtmand N. Elkær-Hansen.

Da der ved kongeligt åbent brev den 8. november 1973 blev udskrevet valg til folketinget tirsdag den 4. december 1973, måtte udvalgets 1. møde, der var berammet til den 3. december 1973, aflyses. Efter valget den 4. december 1973 var det naturligt at overveje en rekonstruktion af udvalget, hvilket indenrigsministeren tilkendegav over for folketingets forsvarsudvalg ved skrivelse af 4. februar 1974. Efter at indenrigsministeren havde været til samråd med folketingets forsvarsudvalg den 3. april 1974, meddelte forsvarsudvalget ved skrivelse af 4. april 1974, at forsvarsudvalget måtte finde det rettest, at udvalget blev sammensat således, at alle de i forsvarsudvalget repræsenterede partier også fik repræsentation i Værnepligtsudvalget.

Påbegyndelsen af udvalgets arbejde kom imidlertid til at afvente de overvejelser om en regulering af værnepligtsmassen, der i foråret 1974 blev indledt i forsvarsministeriet og indenrigsministeriet og senere fortsat i det særlige 8-mands udvalg om forsvarsordningen, og som måtte forventes at ville få indgribende betydning for udvalgets arbejde. Disse overvejelser vedrørte det som følge af forsvarsforliget af 1973 opståede betydelige overskud af værnepligtige. Man enedes derfor om at næste møde i Værnepligtsudvalget først burde afholdes, når de problemer, som blev behandlet i 8-mands udvalget, stod foran en afklaring.

Da det i efteråret 1974 syntes muligt at påbegynde udvalgsarbejdet, blev udvalget herefter ved skrivelse af 5. november 1974 rekonstrueret med følgende sammensætning:

Fra de i folketingets forsvarsudvalg reprassenterede politiske partier:

Folketingsmand Poul Søgaard,
den socialdemokratiske folketingsgruppe,

Folketingsmand Jens Bilgrav-Nielsen,
det radikale venstres folketingsgruppe,

Direktionssekretær Bo Kristensen,
det konservative folkepartis folketingsgruppe,

Folketingsmand Arne Christiansen,
venstres folketingsgruppe,

Folketingsmand Poul Westergaard,
Danmarks Retsforbunds folketingsgruppe,

Folketingsmand Thorkild Pedersen,
Centrum-demokraternes folketingsgruppe,

Folketingsmand Aage Frandsen,
socialistisk folkepartis folketingsgruppe,

Direktør Swen Nielsen,
de uafhængiges folketingsgruppe,

Folketingsmedlem, fru Inge Krogh,
kristelig folkepartis folketingsgruppe,

Folketingsmand John Arentoft,
Fremskridtspartiets folketingsgruppe.

Fra forsvarsministeriet:

Kontorchef, kommandørkaptajn M. M. Telling,
forsvarsministeriet,

Kommandørkaptajn P. K. Hansen,
Forsvarskommandoen.

Fra indenrigsministeriet:

Kontorchef Louis Anker Heegaard,
indenrigsministeriet,

Udskrivningschef Aage Munkgaard,
1. udskrivningskreds - styrelsen for civil værnepligt,

Kolonnechef N. B. Hansen,
Civilforsvars styrelsen.

Som sekretær for udvalget blev udpeget fuldmægtig Lene Thylstrup, indenrigsministeriet.

Udvalget afholdt herefter sit 1. møde den 9. december 1974. Det blev på dette møde klart, at der fortsat ikke var grundlag for en mere indgående drøftelse af værnepligtsproblemerne på daværende tidspunkt, da der ganske kort tid forinden var udskrevet valg til folketinget, uden at der var sket nogen afklaring af værnepligts situationen som et resultat af drøftelserne mellem forsvarsministeren og indenrigsministeren og i 8-mands udvalget om forsvarsordningen.

Efter regeringens beslutning af 20. marts 1975 om regulering af værnepligtsmassen blev udvalgets arbejde genoptaget. Udvalgets 2. møde fandt sted den 5. maj 1975. Ved skrivelse af 16. april 1975 blev fuldmægtig Steen Thorbek og fuldmægtig Sigurd Møhring-Andersen beskikkede som sekretærer for udvalget efter fuldmægtig Lene Thylstrup. Ved skrivelse af 28. april 1975 blev folketingsmand Poul H. Møller, kristelig folkepartis folketingsgruppe, beskikket som medlem af udvalget i stedet for folketingsmedlem, fru Inge Krogh, og kontorchef, major E. M. Veisig, forsvarsministeriet, beskikket som medlem i stedet for kommandørkaptajn M. M. Telling. Ved skrivelse af 11. december 1975 blev folketingsmand Henning Philipsen beskikket som medlem af udvalget i stedet for flhv. folketingsmand Aage Frandsen.

København, december 1975.

John Arentoft — Arne Christiansen — N. Elkær-Hansen (formand) — N. B. Hansen

P. K. Hansen — Louis Anker Heegaard — Bo Kristensen

Aage Munkgaard — Poul H. Møller — Jens Bilgrav Nielsen

Swen Nielsen — Thorkild Pedersen — Henning Philipsen

Poul Søgaard — E. M. Veisig — Poul Westergaard

/ S. Møhring-Andersen
Steen Thorbek

Kapitel II
Det gældende værnepligtssystem

1) Før mødet til værnepligtstjeneste.

Den alder., der er afgørende for, hvornår en værnepligtig er pligtig at møde på session, fastsættes ifølge værnepligtsloven af indenrigsministeren efter forhandling med forsvarsministeren, idet sessionsalderen dog ikke kan sættes lavere end 18 år. Sessionsalderen er for tiden 19½ år. Ikke alle værnepligtige, der i et sessionshalvår når den sessionspligtige alder, bliver bedømt af sessionen på dette tidspunkt, idet de har mulighed for at opnå udsættelse med sessionsbehandlingen indtil det år, i hvilket de fylder 26 år, når det godtgøres, at en sådan udsættelse af hensyn til deres uddannelse eller af andre grunde vil være af særlig betydning for dem. Dette betyder, at en del af de i et sessionshalvår behandlede værnepligtige vil være ældre værnepligtige, der har haft udsættelse med sessionsbedømmelsen. Værnepligtige, der er fyldt 18 år, har mulighed for at blive sessionsbehandlet før den almindelige sessionspligtige alder, hvis de fremsætter begæring herom.

På sessionerne foretages på grundlag af en lægeundersøgelse en bedømmelse af de værnepligtiges egnethed til militærtjeneste i henhold til et regulativ for bedømmelsen af de værnepligtiges tjenstdygtighed, og der tages stilling til, om den enkelte værnepligtige skal erklæres tjenstudygtig (kasseres) eller udskrives til værnepligtstjeneste. Sessionen fastsætter desuden på grundlag af den udskrevne værnepligtiges ønsker forskellige vedtegninger, om hvor og hvornår den værnepligtige ønsker at give møde, og om "frivillig værnepligt", d.v.s. indkaldelse til værnepligtstjeneste ved forsvaret eller civilforsvaret mod afkald på muligheden for overførsel til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset. Dette er ensbetydende med, at den værnepligtige giver afkald på chancen for fritagelse for normal værnepligtstjeneste. Hver værnepligtig trækker desuden på sessionen et lodtrækningsnummer.

Et beskedent antal værnepligtige, der er uegnede til værnepligtstjeneste, og som har tegnet kontrakt med hjemmeværnet, udskrives som betinget tjenstdygtige til hjemmeværnet.

Endelig afgiver sessionerne indstilling om overførsel til civilt arbejde af værnepligtige, der indgiver begæring herom.

Efter udskrivningen på session tages der i forbindelse med de halvårlige fordelinger til indkaldelse stilling til hvilke værnepligtige, der skal indkaldes til normal værnepligtstjeneste, og hvem der skal overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset i henhold til civilforsvarslovens § 31. Antallet af værnepligtige, der efter hver session bestemmes til indkaldelse, afgøres af forsvarets og civilforsvarskorpsets behov for værnepligtige, og afgørende for, hvem der bliver bestemt til indkaldelse, er de værnepligtiges tjenstdyg-

tighed og lodtrækningsnummer, således at de ubetinget tjenstdygtige udtages fremfor de betinget tjenstdygtige, og således at værnepligtige med lavere lodtrækning s numre inden for hver af disse grupper udtages fremfor værnepligtige med højere lodtrækningsnumre. De tilsvarende grupper af civile værnepligtige vil også blive bestemt til indkaldelse.

Af de værnepligtige, der herefter vil blive overført til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset, vil nogle blive indkaldt til uddannelse og tjeneste ved det lokale civilforsvar i overensstemmelse med kapaciteten ved denne uddannelse, medens resten af de værnepligtige vil få meddelelse om, at de ikke vil blive indkaldt til normal værnepligtstjeneste i fredstid bortset fra eventuelle kortvarige mønstringer og øvelser.

De værnepligtige, der er bestemt til indkaldelse, må under normale forhold forvente at blive indkaldt til aftjening af værnepligten fra ½ til 1½ år efter sessionstidspunktet. Dette skyldes bl. a. hensynet til at give værnepligtige et rimeligt indkaldelsesvarsel, efter at værnepligtsmyndighederne har været igennem fordelingsproceduren. Det er dog muligt ved at indgive særlig begæring herom, at blive indkaldt før det angivne tidsinterval, såfremt der er ledige pladser som følge af afgang fra et allerede indkaldt mødehold.

Værnepligtige, der mener, at deres tjenstdygtighed har ændret sig, siden de første gang blev bedømt af en session, har endvidere mulighed for at fremstille sig for en session påny og kan i denne forbindelse få ændret deres tjenstdygtighed til en lavere tjenstdygtighedsgrad, blive erklæret tjenstudygtige eller få opretholdt deres tjenstdygtighed.

Efter at være udskrevet på session er der mulighed for at opnå udsættelse med indkaldelse indtil udgangen af det fyldte 26. år, hvor det godtgøres, at udsættelsen af hensyn til den værnepligtiges uddannelse eller af andre grunde har særlig betydning for ham. Hvis en værnepligtig ønsker udsættelse med indkaldelse ud over dette tidspunkt, skal det godtgøres, at det vil være af afgørende betydning for hans eller hans pårørendes velfærd. Udsættelse kan da meddeles for 1 år ad gangen ialt 3 gange. En værnepligtig, der har opnået sådan udsættelse 3 gange, kan, såfremt de forhold, der har ført til udsættelserne, stadig foreligger, opnå fritagelse for aftjening af værnepligt.

I det følgende gives en række talmæssige oplysninger, der skønnes at være af interesse ved en vurdering af de uligheder, der knytter sig til værnepligtssystemet før indkaldelsen. Det drejer sig her om det totale antal værnepligtige samt disses fordeling på udskrevne og kasserede samt behovet for at indkalde værnepligtige til tjeneste.

I nedenstående tabel 1 er der givet en oversigt over det totale antal værnepligtige, der er sessionsbehandlet i perioden 1. januar 1971 til 31. december 1974 og disses fordeling på udskrevne og tjenstudygtige.

Tabel 1.

		1971	1972	1973	1974	1971-74 i gennemsnit
a) Førstegangsmødende, der er blevet endelig behandlet		35.621	44.319	28.476	27.951	34.092
b) Heraf udskrevet til værnepligtstjeneste	som ubetinget tjenstdygtig	20.596	25.649	17.509	17.985	20.435
	som betinget tjenstdygtig	7.606	9.348	5.085	4.394	6.608
	ialt	28.202	34.997	22.594	22.379	27.043
c) b) i forhold til a)		79,2%	79,0%	79,3%	80,1%	79,4%
d) Tjenstudygtige, herunder betinget tjenstdygtige til hjemmeværnstjeneste		7.419	9.322	5.882	5.574	7.049
e) d) i forhold til a)		20,8%	21,0%	20,7%	19,9%	20,6%

Tallene i tabel 1 angiver det faktiske antal bedømte, udskrevne og tjenstudygtige værnepligtige. De forholdsvis høje tal, der er angivet for året 1972, skyldes, at sessionsalderen i foråret 1972 blev nedsat med ½ år, således at der på forårssessionen blev behandlet en hel fødselsårgang bortset fra de værnepligtige, der havde opnået udsættelse. Tallene for 1973 og 1974 er på den anden side påvirket af, at sessionsalderen i efteråret 1973 og efteråret 1974 blev hævet hver gang med ½ år.

I tabellens punkt a) er opgivet det antal værnepligtige, der i det pågældende år blev endelig sessionsbehandlet for første gang. Disse tal omfatter dels værnepligtige, der har benyttet adgangen til sessionsbehandling før den pligtige sessionsalder, dels værnepligtige, der var pligtige at møde på session, fordi de havde opnået den fastsatte sessionsalder, og dels værnepligtige, som blev bedømt for første' gang efter udløbet af en periode med udsættelse med session. I tabellens punkt b) er herefter angivet de værnepligtige, der er udskrevet som ubetinget tjenstdygtige og betinget tjenstdygtige til værnepligtstjeneste. Samtlige tjenstdygtige værnepligtige udskrives nu, efter at reglerne om udskrivning af værnepligtige er ændret med virkning fra efterårssessionen 1975, til tjeneste i forsvaret/civilforsvarskorpset, herunder også værnepligtige, der af ses-

sionerne indstilles overført til civilt arbejde. Tabellens punkt d) viser de værnepligtige, som enten er helt kasseret, eller som har haft så lav en tjenstdygtighed, at de alene er fundet egnet til tjeneste i hjemmeværnet.

Det i tabel 1 angivne forhold mellem udskrevne og kasserede giver ikke et endeligt billede af, hvor mange af de værnepligtige, som er sessionsbehandlede i den pågældende periode, der vil stå til rådighed for indkaldelse, idet der som nævnt er mulighed for fornyet sessionsbehandling efter tidligere at være blevet udskrevet. Nedenfor i tabel 2 er der givet en oversigt over resultatet af en sådan fornyet sessionsbedømmelse i den pågældende periode.

Tabel 2.

	1971	1972	1973	1974	1971-74 i gennemsnit
a) Påny bedømte, der er blevet endeligt behandlet	3.562	4.107	3.908	4.063	3.910
b) Heraf tjenstudygtige eller alene fundet egnet til hjemmeværnstjeneste	1.886	2.210	2.081	2.174	2.087
c) b) i forhold til a)	52,9%	53,8%	53,2%	53,5%	53,3%

Selvom de i tabel 2 angivne tal ikke er direkte sammenlignelige med tallene i tabel 1, da der i tabel 2 er tale om værnepligtige, der i en ukendt udstrækning er udskrevet før perioden 1971-1974, er det dog muligt at foretage en skønsmæssig beregning af, hvor mange værnepligtige, der gennemsnitligt i den pågældende periode har været stillet til rådighed for indkaldelse.

Der har i perioden 1971 - 1974 i gennemsnit været stillet ca. 25.000 mand til rådighed for indkaldelse om året og i samme periode været i gennemsnit ca. 9.000, der er blevet erklæret tjenstudygtige, når der tages hensyn både til de værnepligtige, der erklæres tjenstudygtige i forbindelse med første endelige sessionsbehandling og værnepligtige, som ved en eventuel senere sessionsbehandling bliver erklæret tjenstudygtige. Dette giver en samlet procent for tjenstudygtige på ca. 26%, der imidlertid må tages med det forbehold, at tallene også omfatter værnepligtige, der først er blevet erklæret tjenstudygtige efter at være mødt til tjeneste og derefter hjemsendt af helbredsårsager.

Til belysning af omfanget af den værnepligtsbyrde, der pålægges de udskrevne værnepligtige, gives i dette afsnit en oversigt over de forskellige værne pligtsformer s behov for mandskab.

Forsvarets behov for værnepligtige til indkaldelse blev for perioden 1. april 1973 til 31. marts 1977 fastlagt ved det i marts 1973 indgåede forsvarsforlig mellem socialdemokratiet, det radikale venstre, det konservative folkeparti og venstre. Nedenstående tabel 3 gengiver forsvarsforligets styrkemål for værnepligtige menige udtrykt i det antal værnepligtige, der årligt kan indkaldes.

Tabel 3.

Hæren	Søværnet	Flyvevåbnet	Ialt
11.968	2.533	1.827	16.328

Af de 16. 328 værnepligtige, der kan indkaldes årligt, forventes ca. 2. 000 at være værnepligtige, der melder sig til konstabeltjeneste og i vidt omfang før de er sessionsbehandlet. Sådanne konstabelelever betragtes ved forsvarsforliget i de første 9 måneder som værnepligtige menige. Når der ses bort fra disse konstabelelever, vil behovet for værnepligtige til indkaldelse for forsvarets vedkommende udgøre ca. 14. 200 mand, når forsvarsforligets endelige styrkemål er nået. Som en overgangsordning blev der ved forsvarsforliget åbnet mulighed for, at der frem til den 31. marts 1975 udover de ovenfor gengivne rammer kunne indkaldes værnepligtige med en tjenestetid på ialt 12 måneder i den udstrækning, det var nødvendigt, for at sikre tilstedeværelsen af den i forsvarsforliget aftalte stående styrke.

Rammerne for civilforsvarsstyrelsens indkaldelse af værnepligtigt mandskab fastlægges ved de årlige bevillinger på finanslovene. I de seneste år har der været bevillinger til at indkalde 1. 600 værnepligtige årligt til civilforsvarskorpset og ca. 2. 150 værnepligtige til uddannelse og tjeneste ved det lokale civilforsvar.

Medens forsvarets og civilforsvarets behov for mandskab fastsættes efter en vurdering af, hvad der kræves til løsning af de opgaver, der er pålagt forsvaret og civilforsvaret, bestemmes omfanget af indkaldelserne af civile værnepligtige alene af den tilgang, der er til denne erstatningstjeneste. I tabel 4 er der givet en oversigt over antallet af værnepligtige, der er overført til civil værnepligt i perioden 1971-1974.

Tabel 4.

	Overført til civilt arbejde	Procent af samtlige udskrevne
1971	4.200	14,9
1972	4.489	12,8
1973	3.987	17,6
1974	4.101	18,6

Mulighederne for at indkalde de civile værnepligtige er begrænset af de bevillinger, der er stillet til rådighed for indkaldelse af civile værnepligtige. I finansåret 1975/76 er der givet bevilling til indkaldelse af 2.000 civile værnepligtige med den normale 12 måneders tjenestetid. En del af kapaciteten anvendes til indkaldelse af korttidsfolk.

Som følge af misforholdet mellem på den ene side antallet af udskrevne værnepligtige og på den anden side behovet for værnepligtige (for civil værnepligts vedkommende kapaciteten til indkaldelse af værnepligtige), var der i perioden frem til den 1.marts 1975 opstået et overskud af værnepligtige, der blev opgjort til ca. 19. 000 ved forsvaret og ca. 8. 500 ved civil værnepligt,

som ikke kunne indkaldes uden betydelige ventetider udover det normale interval på \ - 1½år fra sessionstidspunktet til mødetidspunktet ved tjenesten. Også ved civilforsvarskorpset var der op til 1. marts 1975 opstået et overskud på ca. 3. 000 som følge af en udskrivning hertil, som gik ud over behovet.

Situationen forværredes løbende, idet det på grundlag af den i tabel 5 viste prognose kunne forudsiges, at mange nyudskrevne værnepligtige måtte påregne ventetider på op til 3 år, inden indkaldelse kunne finde sted, uanset om de måske netop havde afsluttet en skolegang eller uddannelse og ønskede værnepligten afviklet med det samme. Situationen for ældre værnepligtige var på sin vis lige så vanskelig, idet mange af disse på grund af deres alder, og fordi der ikke længere forelå et udsættelsesgrundlag, blev indkaldt, selvom de bl. a. af hensyn til mulighederne for beskæftigelse ønskede en senere aftjening af værnepligten.

Tabel 5.

Gennemsnitlig størrelse af de fødselsårgange af drenge, som i 70'erne fylder 19 år	39. 250
Regulering for døde, ind- og udvandrede samt frivillige til forsvaret før den sessionspligtige alder	- 3. 500
	35.750
Kasserede ca. 24%	÷ 8.450
I alt udskrevne	27.300

Det fremgår af tabellen, at der i den resterende del af 1970'erne kan forventes udskrevet ca. 27. 300 værnepligtige årligt. Når der tages hensyn til forsvarets og civilforsvarskorpsets årlige behov for værnepligtige, og når der endvidere foretages et fradrag for den forventede tilgang til civilt arbejde, kunne det beregnes, at der årligt ville være et overskud af værnepligtige på ca. 7. 100, hvortil kom en tilgang til civil værnepligt på 4.400, der måtte ses i forhold til den bevillingsmæssige kapacitet på 2.000 civile værnepligtige om året. Det årlige overskud på 7. 100 værnepligtige, svarende til ca. 1/3 af samtlige de værnepligtige, der står til rådighed for indkaldelse til forsvaret og civilforsvarskorpset pr. år, ville - selvom problemet med hensyn til det allerede eksisterende overskud af værnepligtige blev løst - hurtigt medføre, at der påny opstod uønskede ventetider, før indkaldelse kunne finde sted. Samme forhold gjorde sig - endda i forstærket form - gældende for værnepligtige, der skulle indkaldes til civil værnepligtstjeneste.

Det var på denne baggrund, at regeringen den 20. marts 1975, efter at spørgsmålet havde været drøftet med 8-mands udvalget om forsvarsordningen, traf beslutning om en foreløbig løsning på værnepligtsproblemerne.

2) Regeringens beslutning af 20. marts 1975 om regulering af værnepligtsmassen.

Regeringens beslutning af 20. marts 1975 indebærer:

a. At det eksisterende overskud af værnepligtige blev afviklet, og at der samtidig gennemførtes en løbende regulering af tilgangen af værnepligtige, således at der så vidt muligt ikke i fremtiden ville opstå uønskede ventetider.

b. At der gives de værnepligtige mulighed for at melde sig til frivillig værnepligtstjeneste.

c. At det ikke fremover bliver muligt at begære sig hjemsendt alene med henblik på overførsel til civilt arbejde efter mødet til tjeneste i forsvaret eller ved civilforsvaret.

For at tilvejebringe hensigtsmæssige regler for den administrative gennemførelse af beslutningens indhold er der ved kgl. anordning nr. 305 af 20. juli 1975 om det værnepligtige mandskabs tjenstdygtighed og det udskrevne mandskabs fordeling givet nye regler for udskrivning og fordeling af værnepligtige. Den beskrivelse af det eksisterende værnepligtssystem, som er indeholdt i nærværende betænkning, er givet på grundlag af de nye regler.

Ad a. Afviklingen af overskydende værnepligtige finder sted på grundlag af det i værnepligtslovens § 22 fastlagte princip for fordeling af værnepligtige. Værnepligtslovens regler herom er nærmere udmøntet i kgl. anordning nr. 305 af 20. juni 1975 om det værnepligtige mandskabs tjenstdygtighed og det udskrevne mandskabs fordeling. De almindelige regler for fordeling af værnepligtige, der er indeholdt i anordningens § 12, finder anvendelse, når der skal tages stilling til, om en værnepligtig skal indkaldes til normal værnepligtstjeneste eller overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset i medfør af civilforsvarslovens § 31, stk. 1, litra a. Efter fordelingsreglerne skal værnepligtige, der er udskrevet som ubetinget tjenstdygtige (T), indkaldes fremfor betinget tjenstdygtige (B), der igen indkaldes fremfor værnepligtige, der er udskrevet som betinget tjenstdygtige til garnisonstropperne (B:Gt) og således, at de lavere lodtrækningsnumre inden for hver af disse klasser udtages fremfor de højere. Der er i fordelingsreglerne hjemmel til at udtage værnepligtige med særlig uddannelse/livsstilling til dækning af forsvarets/civilforsvarskorpsets behov for sådant mandskab uden for den ved fordelingen fastsatte lodtrækningsnummergrænse.

Afviklingen af overskydende værnepligtige finder iøvrigt sted på følgende måde.

Efter hvert sessionshalvårs afslutning opgøres det, hvor mange af de nyudskrevne værnepligtige, der har meldt sig til frivillig værnepligt ved at give afkald på deres fritagelseschance. Disse værnepligtige bestemmes forlods til indkaldelse så vidt muligt i overensstemmelse med det af dem fremsatte ønske om særligt mødetidspunkt inden for en nærmere fastsat periode og mødested (landsdel). Herefter tages der stilling til, hvor mange af de værnepligtige, der er udskrevet i det pågældende halvår, og som ikke har ønsket at give afkald på deres fritagelseschance, der vil være behov for at indkalde.

Beslutningen, om hvor mange der skal indkaldes til normal værnepligtstjeneste, træffes på grundlag af en vurdering af forsvarets/civilforsvarskorp-

sets behov for værnepligtige til indkaldelse i de pågældende indkaldelseshalvår, idet der samtidig tages hensyn til værnepligtige, der har eller opnår udsættelse.

Værnepligtige, som der ikke er behov for, overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset. Det følger af de ovenfor beskrevne fordelingsregler, at den grænse, som er afgørende for, om en værnepligtig kan overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset, vil være udtrykt ved en tjenstdygtighedsvedtegning og et lodtrækningsnummer. Det er dog som nævnt muligt at fravige denne grænse, såfremt forsvaret/civilforsvarskorpsets behov for værnepligtige med særlig uddannelse (livsstilling) tilsiger dette. De samme kriterier, som er afgørende for, om forsvarets og civilforsvarskorpsets værnepligtige kan overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset, bringes herefter i anvendelse over for værnepligtige, der er overført til civilt arbejde.

Blandt de værnepligtige, der i overensstemmelse hermed bliver overført til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset, udfindes ligeledes i overensstemmelse med fordelingsreglerne, d. v. s. på grundlag af tjenstdygtighedsvedtegning og lodtrækningsnummer de værnepligtige, som der er behov for at indkalde til § 31-tjeneste. Overførte værnepligtige, der heller ikke bestemmes til indkaldelse til § 31-tjeneste, indkaldes ikke i fredstid bortset fra eventuelle mønstringer og lignende. Civile værnepligtige, der er overført til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset, indkaldes til 12 ugers CA-tjeneste, med mindre de selv ønsker indkaldelse til § 31-tjeneste.

Indkaldelser til værnepligtstjeneste finder således sted i følgende rækkefølge:

1. Først indkaldes uanset tjenstdygtighed og lodtrækningsnummer de værnepligtige, som har givet afkald på deres fritagelseschance.

2. Dernæst indkaldes værnepligtige, der på et tidligere tidspunkt har fået meddelelse om, at de skal indkaldes, men som ikke har modtaget indkaldelsesordre, enten fordi de har været henført til forsvarets/civilforsvarskorpsets reserve til senere indkaldelse, eller fordi de har haft udsættelse med aftjening af værnepligten.

3. Herefter indkaldes de værnepligtige, der er udskrevet på den til indkaldelseshalvårene svarende session, og som ved fordelingen er bestemt til indkaldelse til normal værnepligtstjeneste.

Den gennemførte ordning for afviklingen af overskydende værnepligtige bevirker en ligestilling af værnepligtige, der endeligt udskrives i samme sessionshalvår, idet hverken udsættelse eller værnepligtsskift kan medføre en ændring af afgørelser om indkaldelse/fritagelse. Samtidig indebærer ordningen, at der på det tidligst mulige tidspunkt finder en afklaring sted af, om en værnepligtig kan påregne indkaldelse eventuelt efter udløbet af en udsættelse, eller om den værnepligtige kan regne med ikke at blive indkaldt. Den værnepligtige, der som et led i ordningen får meddelelse om, at han vil blive indkaldt, kan på den anden side være sikker på indkaldelse, idet alene en afgørende forringelse af hans tjenstdygtighed kan føre til ændring af en beslutning om, at han skal indkaldes.

De ovenfor beskrevne principper for fritagelse af overskydende værnepligtige blev, med den modifikation, der følger af, at reglerne i den kgl. anordning om udskrivning og fordeling af værnepligtige som nævnt siden er æn-

dret, bragt i anvendelse i april/maj måned 1975 på det da eksisterende overskud af værnepligtige, som havde givet anledning til regeringens beslutning af 20.marts 1975.

De værnepligtige, som var omfattet af afviklingen, var alle endeligt udskrevet og havde trukket lodtrækningsnummer før den 1. januar 1975. Såfremt værnepligtige efter den indkaldelses praksis, som blev fulgt indtil beslutningen om afviklingen af overskuddet, var eller blev indkaldt til møde inden udgangen af juni mined 1975, blev de ikke betragtet som overskydende, hvorfor de heller ikke fik mulighed for overførelse til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset. Værnepligtige, der var endeligt udskrevet efter den 1. januar 1975, var heller ikke omfattet af denne foranstaltning, men har siden fået mulighed for overførelse til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset ved den normale fordeling i august 1975, jfr. nedenfor.

I nedenstående tabel 6 er der givet en oversigt over værnepligtige, som er blevet helt eller delvis fritaget i forbindelse med afviklingen af det i foråret 1975 eksisterende overskud af værnepligtige. Der er tale om værnepligtige, der alle er udskrevet som tjenstdygtige til forsvaret eller civilforsvarskorpset.

Tabel 6.

	Fra forsvaret	Fra civilforsvarskorpset	Fra civilt arbejde	Ialt
Delvis fritaget, d.v.s. bestemt til indkaldelse enten til § 31-tjeneste eller 12 ugers tjeneste ved civilt arbejde	1.787	189	521	2.497
Fritaget for indkaldelse i fredstid bortset fra eventuelle mønstringer o.lign.	14.838	3.605	5.320	23.763
Ialt overførte til civilforsvaret udenfor civilforsvarskorpset	16.625	3.794	5.841	26.260

Reglerne om fritagelse af værnepligtige har herefter været bragt i anvendelse i august 1975 på samtlige nyudskrevne værne pligtige fra forårssessionen 1975.

I nedenstående tabel 7 er der givet oplysninger om det samlede antal udskrevne på forårssessionen 1975, hvor mange heraf, der har begæret sig overført til civilt arbejde, samt om virkningerne af den gennemførte fritagelse:

Tabel 7.

	Til forsvaret	Til civilforsvarskorpset		Overført til civilt arbejde	Ialt
		CF	CA/CF		
Ialt udskrevne	9.244	3.708	63	954	13.969
Bestemt til indkaldelse	6.572	2.642	41	674	9.929
Delvis fritaget, d.v.s. bestemt til indkaldelse til § 31-tjeneste eller 12 ugers tjeneste ved civilt arbejde	1.177	461	15	156	1.809
Fritaget for indkaldelse i fredstid bortset fra eventuelle mønstringer o.lign.	1.495	605	7	124	2.231
Ialt overført til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset	2.672	1.o66	22	280	4.040

De tal, der er opført i kolonnen for værnepligtige, overført til civilt arbejde, angiver ikke det samlede antal værnepligtige, der på forårssessionen 1975 er overført til civilt arbejde, men kun den del af dem, som er førstegangsudskrevne på denne session. Herudover er der af værnepligtige, der er udskrevet på tidligere sessioner, på forårssessionen overført 861 værnepligtige til civilt arbejde. Den del af disse, der har begæret sig overført efter den 20. marts 1975, og som ikke var bestemt til indkaldelse ved forsvaret eller civilforsvarskorpset i første halvår af 1975, opnår ingen fritagelsesmulighed som civile værnepligtige, idet de har haft denne mulighed ved den tidligere værnepligtsform og således hører til den gruppe, der er blevet bestemt til indkaldelse, uanset hvilken værnepligtsform, der er tale om. De i kolonnen CA/CF opførte værnepligtige er civile værnepligtige,, der har udtrykt ønske om at forrette tjeneste i civilforsvarskorpset.

Der vil nedenfor under ad b. blive forsøgt foretaget en beregning af, hvilken virkning fritagelsesordningen sammenholdt med muligheden for at melde sig til frivillig værnepligtstjeneste vil have på antallet af værnepligtige, der skal gøre tjeneste.

Ad b. Det store antal værnepligtige, som kunne forventes fritaget for normal værnepligtstjeneste, gjorde det naturligt i forbindelse med fritagelsesordningen at foretage en systematisering af den eksisterende adgang for værnepligtige til at fremsætte ønske om indkaldelse til forsvaret eller civilfor-

svarskorpset, uanset fritagelseschance. Det blev besluttet, at denne mulighed for at melde sig til frivillig værnepligtstjeneste skulle gives såvel de i foråret 1975 overskydende værnepligtige som de værnepligtige, der løbende ville blive udskrevet.

Ordningen med frivillig værnepligt praktiseres på følgende måde. På sessionen har alle værnepligtige mulighed for at fremsætte ønske om indkaldelse til forsvaret eller til civilforsvarskorpset ved samtidig at give afkald på en eventuel fritagelseschance. Den værnepligtige er kun bundet af dette afkald, såfremt det viser sig muligt at opfylde den værnepligtiges ønske om særligt mødetidspunkt inden for en nærmere angiven periode og mødested (landsdel). Efter afslutningen af hvert sessionshalvår tilskrives samtlige udskrevne værnepligtige, medmindre de er overført til civilt arbejde, og deres opmærksomhed henledes på den mulighed der er, for at melde sig til frivillig værnepligtstjeneste mod at give afkald på deres fritagelseschance. Den pågældende skrivelse til den værnepligtige er vedlagt et frigjort brevkort, hvorpå den værnepligtige kan påføre sit ønske om indkaldelsestidspunkt og indkaldelsessted, herunder tjenestegren ved forsvaret.

Når det er gjort op, hvor mange af de nyudskrevne værnepligtige, der giver afkald på fritagelseschancen, bestemmes disse forlods til indkaldelse, hvorefter det som ovenfor nævnt opgøres, hvor mange værnepligtige, der i øvrigt er behov for til indkaldelse ved forsvaret og civilforsvarskorpset.

Blandt de værnepligtige, som i foråret 1975 afventede indkaldelse til forsvaret og civilforsvarskorpset, var der henholdsvis 7% og 10%, der benyttede sig af denne adgang til at give afkald på fritagelseschancen ved at melde sig til frivillig værnepligt. Ca. 20% af de 9.244 værnepligtige, som blev udskrevet til forsvaret på forårssessionen 1975, gav afkald på deres fritagelseschance, medens ca. 15% af de 3. 708 værnepligtige, der blev udskrevet til civilforsvarskorpset, gav et sådant afkald.

Der skal herefter forsøges foretaget et skøn over den fremtidige virkning dels af den gennemførte fritagelsesordning, dels af ordningen med frivillig værnepligt.

På grundlag af den i tabel 7 viste oversigt over antallet af værnepligtige, der er helt eller delvis fritaget, samt ud fra beregninger over forholdet mellem på den ene side det totale antal udskrevne værnepligtige og på den anden side behovet for værnepligtige, incl. en hertil svarende andel civile værnepligtige, er det rimeligt at antage, at ca. 1/3 eller ca. 8. 500 værnepligtige årligt vil kunne fritages i fremtiden.

Det til forsvarets og civilforsvarets behov svarende antal civile værnepligtige vil kunne fastlægges på følgende måde:

Efter de seneste års erfaringer vil der i en given gruppe af værnepligtige være mellem 15 og 20% civile værnepligtige. På forårssessionen 1975 viste der sig en nedadgående tendens med hensyn til procenten af civile værnepligtige, uden at det dog er muligt med bestemthed at fastslå årsagen hertil. Det forekommer derfor realistisk at benytte 15% som beregningsforudsætning. Såfremt en procent for civile værnepligtige på 15 lægges til grund, vil der for hver 100 værnepligtige være 85 værnepligtige, som indkaldes til forsvaret/civilforsvarskorpset, og 15 civile værnepligtige, som også skal indkaldes. Da forsvarets/civilforsvarets behov er på ialt 15. 800, vil det hertil svarende antal civile værnepligtige udgøre ca. 2.8oo civile værnepligtige. Da fritagel-

sesordningen endnu ikke har været gældende i et normalt sessionshalvår, er det ikke muligt at angive noget sikrere tal for denne ordnings virkning på antallet af civile værnepligtige.

Om virkningerne af den frivillige værnepligt bemærkes: Den frivillige værnepligt ændrer ikke noget på forsvarets/civilforsvarskorpsets samlede årlige behov for værnepligtige til indkaldelse på 15.800 værnepligtige. I det omfang, der melder sig værnepligtige til frivillig værnepligtstjeneste blandt de værnepligtige, som ellers ville være blevet fritaget, vil der derimod være mulighed for at sænke det lodtrækningsnummer, der er afgørende for, om en værnepligtig kan overføres til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset. Da dette lodtrækningsnummer som nævnt ovenfor under punkt a) også bliver af betydning for hvilke værnepligtige, der skal indkaldes til civilt arbejde, vil antallet af frivillige, men kun blandt dem, der ellers ville være blevet fritaget, kunne påvirke antallet af civile værnepligtige, som skal indkaldes til normal værnepligtstjeneste.

Det er ovenfor anført, at ca. 20% af de ca. 9.000 værnepligtige, der på forårssessionen 1975 blev udskrevet til forsvaret, har meldt sig til frivillig værnepligt. Det er imidlertid kun ca. 1/3 af disse frivillige værnepligtige, svarende til ca. 600 værnepligtige, der kan henføres til den ovennævnte gruppe af værnepligtige, som ellers ikke ville være blevet indkaldt. Under forudsætning af, at der er ca. 15% mulige civile værnepligtige i en given vilkårlig gruppe af udskrevne værnepligtige, vil der for hver 6 værnepligtige, der melder sig til frivillig værnepligt, således kunne fritages 1 civil værnepligtig. Det kan på denne baggrund skønsmæssigt anslås, at ca. 100 civile værnepligtige, der er udskrevet på sessionen i foråret 1975, er blevet fritaget, som følge af, at der er åbnet mulighed for at melde sig til frivillig værnepligtstjeneste.

Ad c. Den hidtil eksisterende adgang til at begære sig hjemsendt med henblik på overførelse til civilt arbejde efter mødet til tjeneste i forsvaret (indtil 35 dage efter mødet) eller ved civilforsvaret (under hele tjenestetiden) betød, at der til forsvaret/civilforsvaret måtte indkaldes flere værnepligtige, end der reelt var behov for, til imødegåelse af afgang af denne årsag. Afgangen, der ifølge sagens natur ramte tilfældigt, vanskeliggjorde desuden en tilfredsstillende tilrettelæggelse af de værnepligtiges uddannelse, ligesom de ressourcer, der var anvendt på en værnepligtig, indtil denne blev hjemsendt for at blive overført til civilt arbejde, måtte anses for spildte. Antallet af værnepligtige, som har benyttet adgangen til at blive midlertidigt hjemsendt med henblik på overførelse til civilt arbejde, har de seneste år udgjort ca. 10-15% af den samlede tilgang til civil værnepligt.

Det er usikkert, hvilken talmæssig virkning på tilgangen til civil værnepligt, der opnås ved at afskære adgangen til at begære sig overført efter mødet ved forsvaret og civilforsvarskorpset. For en reduktion i antallet af civile værnepligtige taler den omstændighed, at de nævnte oa. 10-15% af samtlige civile værnepligtige, der er overført de seneste ar, tidligere har været mødt til tjeneste. Det kan imidlertid ikke udelukkes, at foranstaltningen samtidig vil betyde en stigning i antallet af værnepligtige, der begærer sig overført til civilt arbejde inden mødet til tjeneste.

Det vil formentlig aldrig blive muligt at opgøre virkningen heraf, idet en eventuel nedgang i antallet af civile værnepligtige ligeså vel vil kunne for-

klares med, at et betydeligt antal værnepligtige nu fritages umiddelbart efter, at de er sessionsbehandlede og derfor ikke som følge af en indkaldelse til forsvaret får anledning til at søge sig overført til civilt arbejde.

3) Efter mødet: aflønning og øvrige vilkår.

Ca. 14.200 af de ca. 18.600 værnepligtige, der årligt kan forvente indkaldelse til værnepligtstjeneste, skal give møde ved forsvaret til en tjenestetid på 9 måneder. 1.600 værnepligtige indkaldes til 8 måneders tjeneste ved civilforsvarskorpset, og - afhængig af effekten af den frivillige værnepligt - op til ca. 2.800 værnepligtige skal indkaldes til civilt arbejde, hvor tjenestetiden er 12 måneder.

Herudover vil på årsbasis ca. 2. 150 værnepligtige - udtaget efter tjenstdygtighed og lodtrækningsnummer - skulle gennemgå 1 måneds kaserneuddannelse med henblik på senere at forrette tjeneste i indtil 50 timer om året over en to-årig periode ved det lokale civilforsvar i hjembyen, jfr. civilforsvarslovens § 31, medens ca. 400 værnepligtige om året bliver indkaldt til civilt arbejde til erstatningstjeneste for § 31-tjeneste og genindkaldelser.

Endelig vil værnepligtige kunne undgå indkaldelse til § 31-tjeneste, såfremt de inden tidspunktet for overførsel til § 31-tjeneste er antaget eller har indgivet ansøgning om optagelse i hjemmeværnet. De værnepligtige må i så fald påtage sig 200 timers tjeneste i hjemmeværnet inden for en 3-årig periode. Der er mindre end 100 værnepligtige om året, der benytter sig af denne adgang.

Der er i bilag 1 nærmere redegjort for tjenestevilkårene inden for forsvaret (hæren, søværnet og flyvevåbnet) og ved civil værnepligt. Det fremgår heraf, at der er visse forskelle mellem de 3 våbenarter indbyrdes og civilt arbejde i forskellige henseender. Udover tjenestetidens længde drejer det sig om arbejdets karakter og tidsmæssige omfang (antal arbejdstimer), udtagelse til befalingsmand, genindkaldelser m.v.

For de civile værnepligtiges vedkommende er tjenestetiden ved lov fastlagt til 12 måneder ud fra en lighedsbetragtning, som indebærer, at den samlede værnepligtsbyrde skal være ens for de civile værnepligtige og for forsvarets værnepligtige. Tjenestetiden ved civilt arbejde har i mange år været ca. 1/3 længere end tjenestetiden ved forsvaret.

Ydelserne til de værnepligtige er nærmere beskrevet i bilag 2. Det fremgår heraf, at der i princippet ydes den samme økonomiske godtgørelse til de forskellige grupper af værnepligtige, idet de civile værnepligtige og civilforsvarskorpsets værnepligtige ifølge lovgivningen (civilværnepligtslovens § 4 og civilforsvarslovens § 12) er underkastet de for hærens værnepligtige gældende regler med hensyn til kvarter, forplejning, lønning og lignende.

De nuværende ydelser til de værnepligtige udgør på månedsbasis:

	Forsvarets og civilforsvarets værnepligtige	Civile værnepligtige, der er udstationeret	Civile værnepligtige i lejr/på skole
	kr. pr. md.	kr. pr. md.	kr. pr. md.
Dagløn	1.020,00	1.020,00	1.020,00
Hjemsendelsespenge	150,00	150,00	150,00
Kostpenge	690,00	705,00	690,00
Logigodtgørelse	frit logi	ca. 375, 00 (gennemsnit)	frit logi
Beklædningsgodtgørelse incl. sko	fri uniform	177, 60	51, 60
Kontante ydelser	1.860,00	2.427,60	1.911,60
	+ frit logi og uniform		+ frit logi og delvis beklædning

Naturalydelser og kostpenge er skattefri, hvorimod dagløn og hjemsendelsespenge er genstand for beskatning.

Kapitel III
Uligheder i værnepligtssystemet

Udgangspunktet for værnepligtsudvalgets overvejelser har været den i Folketingets betænkning over forslag til lov om ændring af lov om forsvarets organisation m. v. og forslag til lov om ændring af lov om forsvarets personel udtrykte erkendelse af, at værnepligten i dag indebærer ulige vilkår for de unge. Dette kommer også frem i udvalgets kommissorium, hvor det centrale er, at udvalget skal foretage en gennemgang af det gældende værnepligtssystem med henblik på at opnå en mere ligelig fordeling af værnepligtsbyrden.

For at få registreret de uligheder, der knytter sig til det nuværende værnepligtssystem, har udvalget som en indledning til sit arbejde forsøgt at opstille de krav, der måtte stilles til et værnepligtssystem, der lever op til en tænkt fordring om maksimal lighed i værnepligtsbyrden. Udvalget har herved set bort fra, at eksisterende uligheder i forhold til et sådant tænkt værnepligtssystem kan være yderst velbegrundede i andre hensyn end i hensynet til ligelighed mellem de værnepligtige.

En sådan maksimal lighed i værnepligtsbyrden ville være opnået, såfremt alle danske statsborgere uanset køn og personlige egenskaber eller mangler blev pålagt en værnepligtstjeneste, der for alles vedkommende skulle forrettes i en nærmere angivet alder. Det måtte herudover kræves, at tjenesten var af samme varighed og fandt sted under ens ydre forhold samt at vilkårene for tjenesten iøvrigt var de samme.

Med en sådan ordning som logisk udgangspunkt kan der ved sammenligning med det værnepligtssystem, som kendes i dag, fremdrages en række punkter, hvor det gældende værnepligtssystem har foretaget en indsnævring i den kreds af personer, der rent faktisk pålægges en værnepligtsbyrde, ligesom der gælder forskellige vilkår for tjenestens gennemførelse både mellem de forskellige værnepligtsformer, men også inden for de enkelte værnepligtsformer.

Kravet om, at alle uanset <u>køn</u> skal pålægges en værnepligtsbyrde, ville føre til indførelse af en kvindelig værnepligt. Da de kendte behov for mandskab til forsvaret og civilforsvaret ikke lægger beslag på mere end skønsmæssigt 2/3 af det i dag tjenstdygtige værnepligtige mandskab, hører spørgsmålet om indførelse af en kvindelig værnepligt naturligt sammen med spørgsmålet om samfundstjeneste. Da der som nævnt er et overskud af mandlige værnepligtige allerede i dag, vil spørgsmålet om indførelsen af en samfundstjeneste imidlertid også med mening kunne diskuteres uden indførelse af en kvindelig værnepligt. Det vil imidlertid også kunne overvejes, om det i dag kendte behov for værnepligtige burde dækkes ved indkaldelse af lige dele mænd og kvinder.

Kravet, om at værnepligtstjenesten skal pålægges uanset personlige egenskaber eller mangler, rejser spørgsmålet om det retfærdige og hensigtsmæssige i de eksisterende kassationsbestemmelser.

Spørgsmålet om grænsen for kassation får endvidere en selvstændig interesse, såfremt der indføres en samfundstjeneste med andre krav til de værnepligtige end de i dag kendte.

Når det for at opnå den størst mulige lighed i værnepligtsbyrden må kræves, at alle værnepligtige aftjener værnepligten i en nærmere angiven alder, hænger det sammen med, at hyppigheden af kassationer synes at stige med de værnepligtiges alder. Det kan desuden anføres, at værnepligtstjenesten i visse henseender er mere lempelig for værnepligtige med bestemte uddannelser, erhvervet inden tjenesten skal afvikles.

At tjenesten skulle være af samme varighed for alle værnepligtige, og at de værnepligtige skulle underkastes samme ydre forhold og vilkår i tjenesten, for at man kan tale om en fuldt ud lige værnepligtsbyrde, siger næsten sig selv.

På baggrund af disse overvejelser indledte udvalget et arbejde med at opstille et katalog over emner, som burde drøftes i forbindelse med udvalgets overvejelser om en mere ligelig fordeling af værnepligtsbyrden.

De punkter, som udvalget har ment at burde overveje, kan naturligt deles op i to grupper. Den første gruppe indeholder emner, hvis løsning i relation til lighedsproblematikken efter udvalgets opfattelse alle vil kunne findes inden for det eksisterende værnepligtssystems rammer. Den anden gruppe indeholder problemer, hvis løsning peger i retning af betydelige ændringer i det eksisterende værnepligtssystem.

De til den første gruppe hørende emner er følgende:

a) Kassationsbestemmelserne
b) Udsættelsesreglerne
c) Fritagelsesordningen
d) Tjenestetidens varighed
e) Forholdene under tjenesten
f) De økonomiske forhold under tjenesten

Til den anden gruppe af emner hører følgende:

g) Samfundstjeneste
h) Kvindelig værnepligt
i) Værneskat.

Udvalget har under sine overvejelser erkendt, lat det i sig selv kan føre til uligheder, såfremt man tilstræber en formel ligelig værnepligtsbyrde. Der tænkes her på, at værnepligten rammer forskelligt, alt efter om der er tale om f.eks. en familieforsørger, en færdiguddannet eller en ung mand, der netop har afsluttet sin skoleuddannelse.

Blandt de emner, hvis løsning efter udvalgets opfattelse ikke forudsætter afgørende ændringer i det eksisterende værnepligtssystem, vil først de uligheder blive behandlet, som fremkommer ved, at nogle værnepligtige indkaldes til værnepligtstjeneste af normal længde, medens andre værnepligtige indkaldes enten til en betydelig kortere tjeneste eller overhovedet ikke pålægges en aktiv tjeneste. Disse emner behandles nedenfor under a - d. Herefter vil under punkt e. og f. de eventuelle uligheder blive behandlet, som kan konstateres mellem de værnepligtige, som indkaldes til normal værnepligtstjeneste.

Kapitel IV
Udvalgets overvejelser

(a). Kassation.

De gældende bestemmelser om bedømmelsen af de værnepligtige s tjenstdygtighed findes i kgl. anordning nr. 305 af 20. juni 1975 samt i indenrigsministeriets regulativ herom, der er indeholdt i indenrigs- og boligministeriets cirkulære af 22. december 1954. Regulativet for bedømmelsen af de værnepligtiges tjenstdygtighed indeholder en fortegnelse over de legemsfejl, mangler, sygdomme og svagheder, der har betydning for den værnepligtiges mulighed for at forrette værnepligtstjeneste. Bedømmelsen af de værnepligtige vil på grundlag af regulativet og anordningen medføre, at den værnepligtige findes enten ubetinget tjenstdygtig, betinget tjenstdygtig - eventuelt alene til tjeneste ved garnisonstropperne - eller uskikket til al tjeneste i forsvaret. Værnepligtige, som findes uskikket til al tjeneste i forsvaret, kan dog udskrives som betinget tjenstdygtige til hjemmeværnet, såfremt en legemsfejl eller sygdom kun er til stede i ringere grad. Det fremgår af det ovenfor side 8 anførte, at de værnepligtige, som møder første gang på session og bliver endeligt behandlet, fordeler sig på de forskellige tjenstdygtighedsgrader med ca. 60% på ubetinget tjenstdygtige, ca. 19% betinget tjenstdygtige og ca. 21% værnepligtige, som findes uskikkede til al tjeneste i forsvaret (kasseres).

Vejledende for hvilken tjenstdygtighedsgrad, den enkelte værnepligtige meddeles, er, om han skønnes at være i stand til at udføre tjeneste i forsvaret på tilfredsstillende måde samt, om der er risiko for, at den værnepligtige kan få sin helbredstilstand forringet under tjenesten. Der tages endvidere hensyn til, om den værnepligtige vil kunne medføre fare for sine omgivelser. Civile værnepligtige underkastes samme tjenstdygtighedsbedømmelse som andre værnepligtige.

De hyppigste årsager til, at en værnepligtig alene udskrives som betinget tjenstdygtig eller findes uskikket til al tjeneste i forsvaret, er følgende:

1. Øjenlidelser.
2. Ørelidelser og sygdomme i næsens bihuler.
3. Skævhed eller anden lidelse i rygrad, bryst eller bækken.
4. Sindssygdom, sjælelige afvigelser, neuroser m. m.
5. Deformitet eller anden lidelse i underekstremiteterne.
6. Utilstrækkelige åndelige evner.

Indenrigsministeriet nedsatte den 4. marts 1971 et udvalg, der skulle foretage en kritisk gennemgang af regulativet for bedømmelsen af de værnepligtiges tjenstdygtighed samt fremkomme med forslag til sådanne ændringer i de gældende regler, som bl. a. forsvarets personelbehov og udviklingen i de krav, der stilles til de værnepligtiges uddannelse og tjeneste i forsvaret, mål-

te give anledning til. Dette udvalg har i foråret 1975 afsluttet sit arbejde med en betænkning om sessionsbehandling, bedømmelse og udskrivning af værnepligtige (746-1975).

Kassationssystemet virker ligeligt, for så vidt som alle værnepligtige underkastes en og samme tjenstdygtighedsbedømmelse. Det må imidlertid erkendes, at reglerne om kassation af værnepligtige eller udskrivning af værnepligtige med lav tjenstdygtighed fører til, at værnepligtsbyrden reelt ikke fordeles ligeligt på samtlige værnepligtige. Ikke alene slipper værnepligtige, der kasseres helt for værnepligtstjeneste, men værnepligtige, der opnår en lav tjenstdygtighedsgrad, har under den fritagelsesordning, som er gennemført ved regeringens beslutning af 20. marts 1975 en større chance for fritagelse, idet værnepligtige med lavere tjenstdygtighed fritages først og lodtrækningsnummeret alene bliver afgørende, såfremt der er tale om værnepligtige med samme tjenstdygtighed, jfr. ovenfor side 14 ff.

Set i lyset af formålet med værnepligten, nemlig at stille mandskab til rådighed for forsvaret og civilforsvarskorpset, forekommer en graduering af de værnepligtige i henseende til tjenstdygtighed imidlertid både rimelig og hensigtsmæssig. Hertil kommer, at aktiv tjeneste, navnlig for værnepligtige, der findes uskikkede til al tjeneste i forsvaret, i mange tilfælde ville virke mere byrdefuld end for værnepligtige, der er tjenstdygtige.

Så længe værnepligtssystemet opretholdes i sin nuværende form, synes der ikke at være anledning til at foreslå ændringer i princippet om, at de værnepligtige bedømmes og meddeles tjenstdygtighedsvedtegninger under hensyn dels til de krav, som forsvaret må stille til de værnepligtige, dels til risikoen for at de værne pligtige s helbredstilstand forringes. Da der i det ovennævnte regulativudvalg netop er foretaget en vurdering af tjenstdygtighedsbedømmelsen i relation til forsvarets krav til det værnepligtige mandskab, er der heller ikke grundlag for at tage spørgsmålet om grænserne mellem de forskellige tjenstdygtighedsgrader op til overvejelse ud fra et lighedssynspunkt. De uligheder, der er opstået som følge af, at værnepligtige, der er fundet tjenstdygtige, alligevel ikke indkaldes, fordi hverken forsvaret eller civilforsvarskorpset har behov for dem, bør ikke løses ved ændringer af de gældende bestemmelser om bedømmelsen af de værnepligtiges tjenstdygtighed.

(b). Udsættelse.

Ifølge værnepligtslovens § 11, stk. 2, kan indenrigsministeren tilstå værnepligtige udsættelse med session indtil sessionen i det år, i hvilket de fylder 26 år, når det godtgøres, at en sådan udsættelse af hensyn til deres uddannelse eller af andre grunde vil være af særlig betydning for dem. Sagerne afgøres i 1. instans af udskrivningskredsene.

Ifølge værnepligtslovens § 26 kan der opnås udsættelse med indkaldelse indtil udgangen af det kalenderår, i hvilket den værnepligtige fylder 26 år, hvis det godtgøres, at en sådan udsættelse af hensyn til den værnepligtiges uddannelse eller af andre grunde har særlig betydning for ham. Udsættelsessagerne afgøres for forsvarets værnepligtiges vedkommende af forsvarskommandoen med ankemulighed til forsvarsministeriet, for civilforsvarets værnepligtige af civilforsvarsstyrelsen med ankemulighed til indenrigsministeriet og for de

DET JURIDISKE

civile værnepligtiges vedkommende af vedkommende udskrivningskreds med ankemulighed til indenrigsministeriet.

Hvis en værnepligtig ønsker udsættelse udover det i § 26 nævnte tidspunkt, skal det godtgøres, at udsættelsen vil være af afgørende betydning for hans eller hans pårørendes velfærd. Sådanne udsættelsessager afgøres af værnepligtsnævnet, hvis afgørelser er endelige. Nævnet kan kun meddele udsættelse for 1 år ad gangen og kan meddele udsættelse ialt 3 gange.

Indenrigsministeriet har udarbejdet en vejledning af 26. april 1967 for udskrivningskredsenes behandling af andragender om udsættelse. Af hensyn til ønsket om en ligelig behandling af alle værnepligtige uanset værnepligtsform benyttes vejledningen også af forsvarskommandoen og civilforsvarsstyrelsen.

Om de enkelte typer af udsættelsessager skal fra vejledningen fremhæves følgende: Uddannelse er den eneste udsættelsesgrund, der specielt er nævnt i værnepligtslovens §§ 11 og 26, og hovedreglen er da også, at der normalt kan meddeles udsættelse på grund af uddannelse - også i tilfælde, hvor denne ikke påbegyndes i umiddelbar tilknytning til skolegangen. Det må dog normalt kræves, at uddannelsen beslaglægger en væsentlig del af den værnepligtiges tid.

Hensyn til at opnå arbejde, ansættelse, anciennitet og hensynet til økonomiske forhold og gæld kan normalt ikke begrunde udsættelse.

Arbejdsgiverhensyn og mangel på arbejdskraft kan ikke begrunde udsættelse, idet der ikke er hjemmel i værnepligtsloven hertil.

Den omstændighed, at det er muligt at opnå udsættelse med værnepligten, fører i sig selv ikke til en ulige fordeling af værnepligtsbyrden, idet en udsættelse som udgangspunkt alene betyder, at værnepligten aftjenes i en højere alder. Når udsættelsesproblemerne alligevel naturligt hører ind under udvalgets kommissorium, hænger det sammen med den omstændighed, at der med en stigning i de værnepligtiges alder på sessionstidspunktet tilsyneladende kan konstateres en forringelse af de værnepligtiges tjenestdygtighed med den følge, at kassationsprocenten for ældre værnepligtige synes at være højere end den gennemsnitlige kassationsprocent. De uligheder i værnepligtsbyrden, som udspringer af dette forhold, kan belyses ved, at de værnepligtige, der har en høj alder på sessionsbehandlingstidspunktet som følge af en længerevarende uddannelse, vil have en større mulighed for at blive kasseret.

Værnepligtsudvalget har været opmærksom på, at der af en arbejdsgruppe under Styringskomiteen vedrørende rationalisering af udskrivningsvæsenet i en rapport af 16. december 1972 er udarbejdet en skitse for, hvorledes det nuværende udsættelsessystem kan ændres. Denne skitse til nye udsættelsesregler har været genstand for overvejelser mellem forsvarsministeriet, undervisningsministeriet og indenrigsministeriet, og undervisningsministeriet har i denne anledning udtalt, at man ikke uden videre kan afvise en række indvendinger, der er fremført mod den nævnte skitse af Rektorkollegiet, Danske studerendes Fællesråd, De uddannelsessøgendes samarbejdsudvalg og De værnepligtige meniges uddannelsesudvalg, og har samtidig foreslået, at der nedsættes et snævert udvalg sammensat af repræsentanter for indenrigs-, forsvars-, social- og undervisningsministeriet, der bl. a. skulle overveje, om en anden løsning end Styringskomiteens forslag vil være at foretrække.

Værnepligtsudvalget besluttede herefter at henstille til indenrigsministeren, at der som et underudvalg under værnepligtsudvalget blev nedsat et embedsmandsudvalg med repræsentanter for de nævnte ministerier, der på baggrund af hidtidige overvejelser om en ændring af reglerne for udsættelse med aftjening af værnepligten samt regeringens beslutning af 20. marts 1975 skulle foretage en gennemgang af udsættelsesproblemerne. Herefter nedsatte indenrigsministeriet den 11. september 1975 et særligt underudvalg under værnepligtsudvalget med den opgave at vurdere de samfundsmæssige besparelser/merudgifter ved en skærpelse af den eksisterende adgang til at opnå udsættelse samt i lyset heraf at udarbejde forslag til udsættelsesregler, der i videst muligt omfang tilgodeser ønsket om en mere ensartet alderssammensætning af tjenstgørende værnepligtige, det ønskelige/ikke ønskelige i at afbryde påbegyndte studieforløb, samt forsvarets fremtidige behov for værnepligtige med en særlig uddannelse.

Uanset at meget taler for, at en løsning på ud sætte ls es problemerne bør fremskyndes mest muligt, har man dog ikke ment, at værnepligtsudvalgets øvrige overvejelser bør afvente resultatet af arbejdet i underudvalget vedrørende udsættelsesproblemet. Udvalget har derfor afsluttet sine øvrige overvejelser således, at der ved denne betænknings afgivelse alene henstår en stillingtagen til de forslag, der måtte fremkomme fra underudvalget vedrørende udsættelsesspørgsmål.

(c). Fritagelsesordningen.

Som nærmere beskrevet ovenfor under punkt a) betyder kassationsbestemmelserne, at et antal af den samlede gruppe af værnepligtige som følge af deres manglende tjenstdygtighed ikke indkaldes til nogen form for værnepligtstjeneste. Udsættelses reglerne, der er omhandlet under punkt b), betyder, at muligheden for at undgå værnepligtstjeneste gennem kassation synes at øges for de værnepligtige, som har mulighed for at opnå udsættelse. Fælles for disse to årsager til ulighed i værnepligtsbyrden er, at afgørende fysiske og psykiske forhold hos den værnepligtige begrunder den forskellige behandling af de tjenstdygtige og de tjenstudygtige.

Indtil regeringens beslutning om regulering af værnepligtsmassen af 20. marts 1975 blev ligheden mellem tjenstdygtige værnepligtige opretholdt gennem princippet om, at samtlige tjenstdygtige skulle indkaldes til normal værnepligtstjeneste. Dette princip modificeredes alene af det forhold, at en beskeden gruppe af værnepligtige med den laveste tjenstdygtighed, d. v. s. værnepligtige der var udskrevet som betinget tjenstdygtige til garnisonstropperne, i perioden 1973-75 blev indkaldt til den betydelig kortere tjeneste af 1 måneds varighed i civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (§ 31-tjeneste).

Dette forhold ændredes radikalt ved den fritagelsesordning, som er en del af regeringens beslutning af 20. marts 1975. Fritagelsesordningen er nærmere beskrevet ovenfor side 14 ff, og det skal her alene fremhæves, at beslutningen må ses på baggrund af det ved forsvarsforliget af 1973 stærkt reducerede behov for værnepligtige til indkaldelse samt den opståede situation med et større antal civile værnepligtige end den til rådighed værende indkal-

delseskapacitet. Selv om fritagelsesordningen primært bygger på fritagelse af værnepligtige med den laveste tjenstdygtighed og først derefter på den værnepligtiges lodtrækningsnummer, såfremt der er tale om at fritage nogle men ikke alle værnepligtige med samme tjenstdygtighed, betyder det reducerede behov for værnepligtige, at også værnepligtige med den bedste tjenstdygtighed får mulighed for fritagelse eller i det mindste for alene at blive indkaldt til godt 1 måneds § 31-tjeneste.

Der foreligger her en ulighed i det gældende værnepligtssystem, som ikke kan begrundes i et almindeligt akcepteret hensyn, f.eks. til at værnepligtige, der fysisk og psykisk er uegnede til militærtjeneste, heller ikke indkaldes til værnepligtstjeneste. Begrundelsen for den ulige behandling er her alene forsvarets/civilforsvarskorpsets manglende behov for samtlige tjenstdygtige værnepligtige.

Den konstaterede ulighed forøges af den samtidig gennemførte ordning med frivillig værnepligt. Når dette er tilfældet, hænger det sammen med, at antallet af tvangsindkaldte værnepligtige yderligere mindskes i takt med tilgangen af værnepligtige, der melder sig til frivillig værnepligt ved at give afkald på muligheden for overførelse til § 31-tjeneste. Den gruppe af værnepligtige, som fortsat måtte blive tvangsindkaldt, vil med rette føle værnepligtsbyrden desto tungere jo færre ud af den samlede værnepligtsmasse, der tvangsindkaldes.

Udvalgets overvejelser vedrørende punkt a - c.

Udvalget har overvejet, hvorledes der kan rettes op på den ulighed i værnepligtsbyrden, der er en følge navnlig af reglerne om fritagelse og frivillig værnepligt. Fritagelsesreglerne betyder, at ca. 1/3 af de tjenstdygtige værnepligtige ikke vil blive indkaldt til normal værnepligtstjeneste. Af de resterende 2/3, som indkaldes til normal værnepligtstjeneste ved forsvaret og civilforsvarskorpset, vil efter de hidtidige erfaringer ca. 1/4 have meldt sig til frivillig værnepligtstjeneste, således at kun godt halvdelen af samtlige tjenstdygtige værnepligtige vil blive indkaldt uden at have meldt sig til frivillig værnepligt.

Logisk findes der to muligheder for at udjævne den ulighed, som det nuværende værnepligtssystem rummer i denne henseende. Den ene mulighed er at pålægge de værnepligtige, der ikke i dag kan forvente indkaldelse, en til den normale værnepligtstjeneste svarende byrde. Den anden mulighed er at gennemføre foranstaltninger, der reducerer byrden ved at forrette værnepligtstjeneste mest muligt. Førstnævnte mulighed kan tænkes realiseret enten ved indførelse af en samfundstjeneste, der vil forøge behovet for at indkalde værnepligtige, således at de nu overskydende værnepligtige også bliver indkaldt, eller ved at pålægge værnepligtige, der ikke indkaldes, en værneskat af en sådan størrelsesorden, at den efter gængs opfattelse kan ækvivalere den normale værnepligtstjeneste. Såvel en samfundstjeneste som en værneskat rejser så mange spørgsmål, at det er fundet mest hensigtsmæssigt at behandle disse emner i selvstændige afsnit jfr. side 37 og side 48 .

Den anden mulighed, der blev nævnt ovenfor, var at reducere værnepligtsbyrden mest muligt for dem, der indkaldes. Et meget væsentligt skridt i

denne retning vil være nået, såfremt der indføres en forbedret aflønning af de værnepligtige. En forbedret aflønningsordning for værnepligtige er tidligere blevet foreslået af klimaudvalget, ligesom regeringen ved folketingsbeslutning af 5. maj 1970 blev opfordret til at træffe foranstaltninger til gennemførelse af en sådan ordning. Udvalget mener, at den nu gennemførte fritagelsesordning yderligere understreger behovet for, at en sådan forbedret aflønningsordning gennemføres.

Af betænkningen, der ligger til grund for folketingsbeslutningen af 5. maj 1970, hvori folketinget opfordrer til at træffe foranstaltninger til gennemførelse af en forbedret aflønningsordning for de indkaldte værnepligtige, fremgår det, at der i princippet bør gives en egentlig aflønning efter de retningslinier, der er udtrykt i klimaudvalgets betænkning.

Det fremgår af klimaudvalgets betænkning, at en egentlig værnepligtslønning bør være ens for forsørgere og ikke-forsørgere, være uafhængig af forudgående uddannelse eller beskæftigelse og være af en sådan størrelsesorden, at man i videst muligt omfang fritager de værnepligtige for at søge hjælp via forsorgsloven. Af betænkningen fremgår det endvidere, at der udover den egentlige løn ikke bør ydes tillæg og ydelser for tjeneste ud over en fastsat norm, for tjeneste på ubekvemme tidspunkter, for fravær fra tjenestedet m. v. Den egentlige løn er foreslået fastsat til 1.800 kr. pr. måned pr. 1. april 1967.

I forbindelse med gennemførelse af soldaterløn efter ovennævnte retningslinier er det i folketingsudvalgets betænkning forudsat, at der samtidig tages stilling til hel eller delvis afskaffelse af de værnepligtiges naturaydelser. Disse forhold har også været behandlet af klimaudvalget, der foreslår, at der foruden den egentlige soldaterløn skal ydes frit logi, fri uniform og tilskud til transport. Klimaudvalget har endvidere foreslået, at der i stedet for at yde hjemsendelsespenge etableres en feriepengeordning, der følger ferielovens almindelige principper, og som. kan sætte alle de værnepligtige i stand til også det første år efter hjemsendelsen at holde normal ferie.

Disse problemer er nu taget op i en arbejdsgruppe under forsvarsministeriet, der har fået til opgave at fremkomme med forslag til principper for en forbedret aflønningsordning for værnepligtige i forsvaret og civilforsvaret, herunder spørgsmålet om naturaydelser contra kontantydelser.

Det har under udvalgets arbejde været fremme, at merudgiften ved en forbedret aflønningsordning for forsvarets og civilforsvarskorpsets værnepligtige efter de retningslinier, der er afstukket i klimaudvalgets betænkning, i april 1975-prisniveau ville udgøre ca. 350 mio. kr., men at der samtidig ville opstå besparelser og indtægter for staten (reducerede sociale udgifter og øget skatteprovenu) på ca. 140 mio. kr. og for kommunerne (ligeledes reducerede sociale udgifter og øget skatteprovenu) på ca. 90 mio. kr.

Henset til det udfra lighedsbetragtninger ønskelige i at reducere værnepligtsbyrden mest muligt for de indkaldte værnepligtige bør niveauet for aflønningen fastlægges således, at det svarer til, hvad unge mænd gennemsnitlig vil kunne tjene, såfremt de ikke var blevet indkaldt. Herved vil man bl. a. kunne imødegå den fra værnepligtige fremførte indvending mod fritagelsesordningen, at de, der indkaldes, økonomisk stilles ringere end de ligeledes tjenstdygtige værnepligtige, som på grund af deres lodtrækningsnummer fritages for normal værnepligtstjeneste.

Under hensyn til, at spørgsmålet om indførelse af en forbedret aflønningsordning parallelt med udvalgets overvejelser er til drøftelse såvel i det 8-mandsudvalg, der er nedsat til at følge forsvarsordningen, som i en arbejdsgruppe under forsvarsministeriet, har udvalget ikke ment at burde gå nærmere ind på spørgsmålet om aflønningsordningens udformning, men alene ment at burde pege på, at en forbedret aflønningsordning forekommer at være en effektiv og samtidig realistisk måde at rette op på de uligheder, som kan konstateres mellem værnepligtige, der indkaldes, og værnepligtige, der fritages efter fritagelsesordningen.

Udover at rette op på den ulighed i værnepligtsbyrden, der er mellem værnepligtige, som indkaldes til normal værnepligtstjeneste, og værnepligtige, som helt fritages vil en forbedret aflønningsordning efter udvalgets opfattelse have gunstige virkninger på det samlede værnepligtssystem. Det bliver således muligt at sætte den kompensation, som de værnepligtige modtager for at forrette værnepligtstjeneste, i relation til tjenestetidens længde. Dette betyder for de værnepligtige, der indkaldes til § 31-tjeneste, at de alene modtager aflønning svarende til værnepligtsbyrden, nemlig i 1 måned.

De civile værne pligtige s vilkår under en sådan forbedret aflønningsordning giver anledning til særlige overvejelser. Dette hænger sammen med den måde, længden af de civile værnepligtiges tjenestetid er fastsat på, jfr. nedenfor side 31 . Som det fremgår heraf, er tjenestetiden på 12 måneder fastsat udfra en samlet afvejning af fordele og ulemper ved værnepligtstjenesten i forsvaret og ved civilt arbejde. Indførelse af en soldaterløn med det formål i væsentlig grad at ophæve den byrde, det er at forrette værnepligtstjeneste i en nærmere fastlagt periode, vil på afgørende vis forrykke denne samlede afvejning, der bl. a. bygger på den hidtidige aflønningsordning for værnepligtige. Dette hænger sammen med, at den længere tjenestetid for de civile værnepligtige ikke under en ordning med værnepligtsløn vil blive mærket som en ekstra byrde ved denne værnepligtsform af en gennemsnitlig civil værnepligtig i samme omfang som tidligere.

Såfremt en forbedret aflønning gennemføres, bør de civile værnepligtiges vilkår derfor tages op til særskilt behandling. Man skal i denne forbindelse pege på, at der efter den gældende lovgivning tilkommer de civile værnepligtige samme aflønning som forsvarets værnepligtige, og at en eventuel ændring af loven gående ud på, at de civile værnepligtige ikke får andel i den forbedrede aflønning, vil betyde en forringelse af de civile værnepligtiges vilkår, såfremt man opretholder den nuværende tjenestetid.

Nærmere overvejelser vedrørende dette spørgsmål hænger imidlertid så nøje sammen med de overvejelser om en aflønningsordnings udformning, der som nævnt sideløbende med udvalgets overvejelser finder sted dels i 8-mandsudvalget, dels i en arbejdsgruppe under forsvarsministeriet, at det ikke forekommer rimeligt at gå nærmere ind på dette spørgsmål.

Selvom det normalt akcepteres, at værnepligtige på grund af tilstedeværelsen af visse fysiske og eller psykiske mangler helt slipper for værnepligtstjeneste, kan der forekomme situationer, hvor denne forskelsbehandling synes mindre rimelig, især hvor der er tale om værnepligtige, der iøvrigt ikke begrænses i deres livsudfoldelse af den lidelse, der begrunder kassationen. Det må i den forbindelse erindres, at tjenstdygtighedskravene til værnepligtige er udformet under hensyn til de fysiske og psykiske krav, som mili-

tærtjene sten stiller til de værnepligtige. Kompensation i form af en forbedret aflønning til tjenstgørende værnepligtige vil også kunne udligne de uligheder, der måtte kunne konstateres i denne henseende.

Indførelse af en aflønning for værnepligtige på et niveau som gennemsnitlig svarer til, hvad unge mænd kan tjene, vil tillige have en gunstig virkning på tilgangen af værnepligtige, der ønsker at aftjene frivillig værnepligt. Det er ikke muligt at sige hvor stor en del af forsvarets samlede behov for værnepligtigt mandskab, der vil kunne dækkes af sådanne frivillige, men udvalget er af den opfattelse, at andelen af frivillige værnepligtige vil stige væsentlig, i forhold til de ca. 20%, som under de nuværende forhold synes at melde sig hertil. Herved vil antallet af værnepligtige, som indkaldes til forsvaret og civilforsvarskorpset uden at have fremsat ønske herom, kunne mindskes tilsvarende. En udvikling i denne retning mener udvalget vil være af værdi, idet det er ønskeligt at begrænse det antal værnepligtige, der indkaldes uden at have fremsat ønske derom, mest muligt. Man må dog i denne forbindelse være opmærksom på, at de værnepligtige, der i en sådan situation indkaldes uden at have fremsat ønske derom, vil føle værnepligtsbyrden tungere, såfremt der ikke indføres en forbedret aflønningsordning.

Det kan i denne forbindelse yderligere nævnes, at der er en sammenhæng mellem den frivillige værnepligt og antallet af civile værnepligtige, der skal indkaldes. I den udstrækning, der blandt de værnepligtige, der ellers ville blive fritaget, melder sig værnepligtige til frivillig tjeneste, vil dette-betyde en reduktion i det antal værnepligtige, der skal tvangs indkalde s til civilt arbejde, jfr. side 19. Også denne omstændighed vil således medvirke til en begrænsning i antallet af tvangsindkaldelser til værnepligtstjeneste.

(d). Tjenestetidens varighed.

Som det fremgår af udvalgets kommissorium, er tjenestetidens længde for forskellige grupper af værnepligtige af væsentlig betydning for vurderingen af spørgsmålet om ligheden i værnepligtsbyrden. I nedenstående tabel 8 er der givet en oversigt over de i dag foreliggende tjenestetider for værnepligtige.

Tabel 8.

Forsvarets menige	9 måneder
Civilforsvarskorpsets menige	8 måneder
Civile værnepligtige	12 måneder
"§ 31-værnepligtige"	1 måned + indtil 2 x 50 timer.
Civile værnepligtige med "§ 31-status"	12 uger
U-landsværnepligtige	mindst 2 år.

Som det vil ses, er der store variationer i tjenestetidens længde for forskellige grupper af værnepligtige. Det mest markante skel går mellem værnepligtige, der indkaldes til normal værnepligtstjeneste, og værnepligtige, der indkaldes til den såkaldte § 31-tjeneste eller den civile værnepligtstjeneste, der er erstatningstjeneste herfor. Udvalget har ment det rigtigst at behandle

lighedsproblemerne selvstændigt inden for hver af disse grupper og først derefter som afslutning på dette afsnit at vurdere forholdet mellem disse to grupper af værnepligtige.

Tjenestetidens længde ved aftjening af normal værnepligtstjeneste.

Der er en iøjnefaldende forskel mellem på den ene side forsvarets og civilforsvarets værnepligtige med en tjenestetid på 9 og 8 måneder og på den anden side de civile værnepligtige, der har 12 måneders tjenestetid.

Tjenestetiden for værnepligtige i forsvaret er senest afgjort ved det i 1973 indgåede forsvarsforlig, og de civilforsvarskorpsværnepligtiges tjenestetid blev herefter fastsat til 8 måneder. Ved fastlæggelsen af disse tjenestetider er der taget hensyn til, at de værnepligtige i tjenestetiden skal gennemgå et bestemt uddannelsesmæssigt program.

Den civile værnepligtstjeneste er en erstatningstjeneste for værnepligtstjeneste i forsvaret, og tjenestetiden ved civil værnepligt og ved forsvaret har gennem årene stået i et ret fast forhold til hinanden. Siden 1952 har tjenestetiden ved civil værnepligt været ca. 1/3 længere end tjenestetiden for forsvarets værnepligtige, jfr. nedenstående oversigt:

	Forsvaret (mdr.)	Civil værnepligt (mdr.)
1933:	6	15
1939:	12	21
1947:	11	20
1948:	10	19
1949:	10	18
1952:	18	24
1954:	16	22
1966:	14	19
1969:	12	16
1973:	9	12

Hertil kommer for forsvarets vedkommende genindkaldelser til efteruddannelse i sammenlagt indtil 60 dage for værnepligtige menige.

Baggrunden for denne praksis har været en samlet afvejning af fordele og ulemper ved værnepligtstjeneste i forsvaret og ved civilt arbejde. Dette er bl. a. kommet til udtryk i indenrigsministerens redegørelse til folketinget den 12. februar 1969 og i følgende afsnit af skrivelse af 21. maj 1973 fra indenrigsministeren til Folketingets forsvarsudvalg i forbindelse med fastsættelsen af den nugældende tjenestetid på 12 måneder for de civile værnepligtige:

"Efter regeringens opfattelse bør man, når tjenestetiden for de civile værnepligtige skal fastsættes, anlægge en lighedsbetragtning. En sådan betragtning må indebære, at værnepligtsbyrden skal være ens for de civile værnepligtige og for forsvarets værnepligtige.

Det må herved erindres, at der er en række andre komponenter end tjenestetidens længde, som indgår i den samlede værnepligtsbyrde.

Den militære tjenestes ulemper, såsom deltagelse i vagter, øvelser og beredskabstjeneste, samt for nogle af de værnepligtiges vedkommende forlæn-

get tjenestetid i indtil 18 måneder på grund af udtagelse til befalingsmandsuddannelse, bør efter regeringens opfattelse sammenholdes med de vilkår, som gælder for de civile værnepligtige.

Medens disse værnepligtige tidligere blev indkaldt til en lejr, hvor de i meget vidt omfang alene blev beskæftiget med skovarbejde, indkaldes de nu til en skole, og de har adgang til allerede efter en måneds skoleophold at blive beskæftiget med arbejdsopgaver af social og kulturel karakter.

Tjenestetiden ved forsvaret og ved civil værnepligt har gennem årene stået i et ret fast forhold til hinanden. Siden 1952 har tjenestetiden ved civil værnepligt været ca. 1/3 eller godt og vel 1/3 længere end tjenestetiden for forsvarets værnepligtige."

Det bemærkes herved, at op til 10% af de værnepligtige udtages til befalingsmandsuddannelse .

Et af de forhold, der spiller en rolle ved vurderingen af byrderne ved en bestemt værne pli gtsf orm, er, hvor mange timer daglig, værnepligtstjenesten beslaglægger i de måneder, de værnepligtige er indkaldt. En undersøgelse heraf er af flere grunde vanskelig, idet tjenestens art og omfang er forskellig fra værn til værn, ligesom tjenestens tilrettelæggelse og uddannelsesprogrammerne kan afvige meget. Hertil kommer tillige, at der selv inden for den samme tjenesteform er forskellige krav om vagttjeneste m.v. Med disse forbehold kan der som en gennemsnitsberegning opstilles følgende oversigt over det samlede anslåede timetal incl. merarbejde i form af vagt- og beredskabstjeneste m.v. :

For hærens menige	(58,7%)	2.200 timer
For søværnets menige	(9, 6%)	
Tilsøtjeneste		2.448 timer
Til landtjeneste		2. 000 timer
For flyvevåbnets menige	(5,7%)	1.950 timer
For civilforsvarskorpsets menige	(7,6%)	2.026 timer
For civile værnepligtige	(8,9%)	1. 936 timer
Værnepl. til korttidstjeneste	(9, 5%)	indtil 300 timer

I parentesen er angivet, hvor stor en procentdel hver enkelt af de nævnte værnepligtsformer udgør af det samlede antal mødte værnepligtige i 1974.

Hertil kommer de forskelligheder, der er i tjenestens karakter for på den ene side forsvarets og civilforsvarskorpsets værnepligtige og på den anden side civile værnepligtige.

Tjenesten i forsvaret og civilforsvarskorpset er præget af, at formålet med uddannelsen er at bibringe de værnepligtige sådanne færdigheder, at de vil kunne løse en række opgaver i krise- eller krigssituationer. Disse værnepligtige er i størstedelen af døgnet underkastet en vis personlig kontrol, og der stilles store fysiske og psykiske krav til den værnepligtige. Hertil kommer, at en del af tjenesten foregår uden for almindelig arbejdstid i form af vagttjeneste eller ved deltagelse i længerevarende øvelser o. lign. Kun en del af de værnepligtige kan forvente at komme til at beskæftige sig med opgaver inden for eller med relation til deres fag. Erfaringsmæssigt opfattes det endeligt af de værnepligtige som en ulempe ved tjenesten ved forsvaret, at der er begrænsede muligheder for at gøre tjeneste i nærheden af hjemstedet, således at disse

værnepligtige har mulighed for at opretholde kontakten med deres civile omgangskreds.

De civile værnepligtiges tjeneste er en erstatningstjeneste for tjeneste i forsvaret og er indført for at beskytte værnepligtige, der ville komme i strid med deres samvittighed ved at aftjene værnepligten i forsvaret. Den civile værnepligt står derfor på en række punkter i modsætning til den tjeneste, som forsvarets værnepligtige underkastes. Arbejdet foregår således i den normale arbejdstid og finder for den største del af de civile værnepligtiges vedkommende sted under civile former. Vagttjeneste kendes kun for et fåtal af civile værnepligtige og da af meget ringe udstrækning. De civile værnepligtige har muligheder for at komme til at forrette tjeneste i nærheden af deres hjemsted og derfor også mulighed for at bo i deres hjem. Gennem udstationering til forefaldende arbejdsopgaver på sociale eller visse kulturelle institutioner har de civile værnepligtige mulighed for at komme til at beskæftige sig med opgaver, der opleves som meningsfyldte af den værnepligtige. Selve den omstændighed, at den civile værnepligtstjeneste er en erstatningstjeneste, kan dog tænkes at virke som en vis belastning for de civile værnepligtige.

Med hensyn til de øvrige punkter, hvor der kan foreligge uligheder mellem værnepligtsformerne, henvises til fremstillingen i bilag 1.

De nuværende tjenestetider er bl. a. udtryk for en samlet afvejning af fordele og ulemper ved de forskellige værnepligtsformer under hensyn til de nævnte forhold, som alle påvirker overvejelserne om ligelighed i værnepligtsbyrden. En sådan afvejning er ifølge sagens natur meget vanskelig, da der er tale om vanskeligt sammenlignelige størrelser og forskelligheder ikke blot i tjenestens krav, men også hos de enkelte værnepligtige. Der synes ikke grundlag for på det nugældende grundlag at foreslå ændrede tjenestetider for de forskellige værnepligtsformer. Såfremt der gennemføres en forbedret aflønningsordning, må der dog som fremhævet side 30 tages samlet stilling til de civile værnepligtiges vilkår, herunder deres tjenestetid.

Tjenestetidens længde ved § 31-tjenesten eller tjenester der er afledt heraf.

§ 31-tjenesten er tilrettelagt således, at de værnepligtige først i en måned gennemgår en kaserneuddannelse, hvorefter de værnepligtige overføres til det lokale civilforsvar, hvor de i to år modtager en uddannelse af maksimalt 50 timer årligt. § 31-værnepligtige, der har gennemgået denne uddannelse, kan udtages til uddannelse og tjeneste som gruppeførere. Dette indebærer en kaserneuddannelse på indtil 200 timer og efterfølgende indtil 30 timers tjeneste om året ved civilforsvaret i hjembyen over en periode af indtil 4 år.

Civile værnepligtige, som opfylder betingelserne for overførelse og indkaldelse til § 31-tjeneste, men som ikke ønsker at forrette § 31-tjeneste, indkaldes til en erstatningstjeneste i en lejr for civile værnepligtige af en varighed på 12 uger og har mulighed for at blive udstationeret til arbejdsopgaver inden for den sociale eller kulturelle sektor. Denne erstatningstjeneste for § 31-tjenesten er i lighed med den normale civilværnepligtstjeneste på 12 måneders varighed fastsat ud fra en samlet vurdering af de byrder, som pålægges § 31-værnepligtige under tjenesten sammenholdt med den hertil svarende CA-tjeneste. Der syntes heller ikke grundlag for at tilsidesætte denne afvejning ud fra et lighedssynspunkt.

Forholdet mellem normal værnepligtstjeneste og § 31-tjeneste.

Den uddannelse, som § 31-værnepligtige gennemgår, er tilrettelagt således, at den kan klares af værnepligtige, der lider af legemsfejl m. v., der gør den værnepligtige uskikket til enhver tjeneste i forsvaret, der forudsætter uddannelse i våbenbrug, men som ikke i væsentlig grad nedsætter den pågældendes arbejdsdygtighed. Da det som følge af forsvarsforliget af 1973 viste sig, at der var et overskud af værnepligtige, der var egnet til tjeneste i forsvaret, har man til § 31-uddannelsen indkaldt værnepligtige, der af sessionerne var fundet egnet til garnisonstropperne d. v. s. værnepligtige med den laveste grad af tjenstdygtighed. Først regeringens beslutning af 20. marts 1975 om regulering af værnepligtsmassen har brudt med det princip, at det alene er værnepligtige med den laveste tjenstdygtighed, der indkaldes til § 31-uddannelse, idet det fremover kan forventes, at det vil være værnepligtige, der er udskrevet som ubetinget tjenstdygtige, der i stor udstrækning vil blive indkaldt til denne tjeneste. Medens den store forskel i tjenestetid mellem normal værnepligtstjeneste og § 31-tjeneste hidtil har kunnet begrundes i en afgørende forskel i de værnepligtiges tjenstdygtighed, vil dette normalt ikke længere være tilfældet, idet det nu som hovedregel alene er de værnepligtiges lodtrækningsnumre på sessionen, der vil være afgørende for, om de værnepligtige indkaldes til normal værnepligtstjeneste eller til § 31-tjeneste.

Den ulighed i værnepligtsbyrden, som herved er opstået, har udvalget ment mest hensigtsmæssig at kunne behandle i forbindelse med udvalgets overvejelser om den ulighed, der er en konsekvens af at en gruppe tjenstdygtige værnepligtige overhovedet ikke indkaldes jfr. ovenfor side 28 ff.

(e). Forholdene under tjenesten indenfor de enkelte værnepligtsformer.

Ovenfor under (d) er det beskrevet, hvorledes bl. a. forskellene i tjenestevilkårene mellem de forskellige værnepligtsformer må ses i sammenhæng med længden af tjenestetiderne. Det er i samme forbindelse blevet nævnt, at der også indenfor den enkelte værnepligtsform og indenfor det enkelte værn bliver stillet forskellige fysiske og psykiske krav til den værnepligtige, ligesom vagter og lign. ikke er ligeligt fordelt mellem de værnepligtige. Der henvises iøvrigt herom til bilag 1.

Det har været overvejet, om disse forskelligheder i tjenestevilkårene er af en sådan karakter, at de bør give anledning til forslag fra udvalgets side. Da de påpegede forskelligheder har deres naturlige begrundelse i de opgaver, som forsvaret og civilforsvaret er sat til at løse, måtte interessen i givet fald samle sig om foranstaltninger, der kunne give værnepligtige med særlig krævende funktioner økonomisk kompensation herfor. Når udvalget ikke har ment at kunne gå ind for sådanne foranstaltninger, skyldes det navnlig, at der i givet fald ville blive tale om en meget omfattende registrering af forskellige funktioner, og en meget vanskelig vurdering af hvilken ekstra kompensation varetagelsen af en given funktion skulle medføre. Hertil kommer, at der ved fastsættelsen af kompensation i mange tilfælde udfra et lighedssynspunkt også burde tages hensyn til den enkelte værnepligtiges evner og muligheder for at løse den pågældende funktion.

Såfremt der gennemføres en forbedret aflønnings ordning for værnepligtige i forsvaret og civilforsvaret, vil spørgsmålet om kompensation for de netop nævnte forskelligheder ikke være så påtrængende mere, idet de værnepligtige da i det mindste ud fra en gennemsnitsbetragtning, vil blive kompenseret herfor.

(f). De økonomiske forhold under tjenesten.

Ovenfor under (d) og (e) er de forhold under værnepligtstjenesten blevet beskrevet, som varierer fra den ene værnepligtsform til den anden. Der er efter en gennemgang af disse vilkår ikke umiddelbart fundet grundlag for ændringer i de tjenestetider, der gælder for de forskellige værnepligtsformer. På en række områder gælder der, jfr. civilforsvarslovens § 12 og civil værnepligtslovens § 4 et princip om ligestilling i økonomisk henseende for samtlige tjenstgørende værnepligtige uanset værnepligtsform. Reglerne om ligestilling gælder således med hensyn til kvarter, forplejning, beklædning, lønning, fribefordring eller lignende. Bilag 2 indeholder en nærmere redegørelse for disse forhold.

Den omstændighed, at værnepligtige uanset værnepligtsform er sikret ensartede økonomiske forhold under tjenesten, betyder ikke, at de økonomiske forhold er uden betydning for den ovenfor nævnte afvejning i forbindelse med fastsættelsen af tjenestetiden ved henholdsvis forsvaret og civilt arbejde. Dette hænger sammen med, at de økonomiske forhold under tjenesten, som de kendes i dag, kan siges at hvile på det princip, at alene den værnepligtiges nødvendige omkostninger under tjenesten skal dækkes af samfundet. Herved bliver tjenestetidens længde i sig selv en byrde, som kan anvendes til opvejning af forskellen i de ikke økonomiske vilkår under tjenesten, således som det er sket ved fastsættelsen af de civile værnepligtiges tjenestetid i forhold til tjenestetiden for forsvarets værnepligtige, jfr. ovenfor side 32.

Såfremt der indføres en egentlig aflønningsordning for samtlige værnepligtige med det formål at begrænse den byrde, som værnepligten er, mest muligt, vil tjenestetidens længde imidlertid efter udvalgets opfattelse ikke længere være egnet eller i det mindste ikke alene være egnet som middel til at opveje de eksisterende forskelle i de ikke økonomiske vilkår under tjenesten, som findes mellem på den ene side forsvarets værnepligtige og på den anden side civile værnepligtige.

Det må herefter overvejes, hvorledes man på denne baggrund kan foretage den ud fra et byrdemæssigt synspunkt ønskelige afvejning af fordele og ulemper ved tjeneste i forsvaret og ved civilt arbejde.

Da det af hensyn til det uddannelsesmæssige sigte med tjeneste i forsvaret og civilforsvarskorpset ikke er muligt at ændre de faktiske vilkår, under hvilken tjenesten ved disse værnepligtsformer afvikles, synes det alene muligt at foretage den nævnte afvejning ved at fastsætte de økonomiske vilkår for civile værnepligtige under hensyn til de lempeligere vilkår, der gælder for tjeneste ved denne værnepligtsform.

(g). Samfundstjeneste.

Til de emner som efter udvalgets opfattelse peger i retning af betydelige ændringer i det eksisterende værnepligtssystem, hører som nævnt spørgsmålene om indførelse af en samfundstjeneste, kvindelig værnepligt, jfr. nedenfor under h, samt en værneskat jfr. nedenfor under i.

Tanken om indførelse af en samfundstjeneste for alle unge uanset køn kom bl. a. frem i forsvarsudvalget under de drøftelser, der gik forud for forsvarsforliget i folketinget i 1973. Som bilag 5 til betænkningen om forslag til lov om ændring af lov om forsvarets organisation og forslag til lov om ændring af lov om forsvarets personel var der således optaget et debatoplæg om samfundstjeneste, udarbejdet af en gruppe unge konservative. Oplægget er i sin helhed optaget som bilag 3.

Debatoplægget er tænkt som en inspiration til en ny-tænkning af forsvarets placering og værnepligtsproblemerne i det hele taget. Som baggrundsmateriale for bilaget er anvendt det i bilag 4 gengivne forslag til målsætning, som blev afgivet til forsvarsudvalget, og som var udarbejdet af en kreds af medlemmer af det konservative folkeparti.

Oplægget tager hensyn til følgende faktorer:

1. Retfærdighed i aftjening af samfundstjenesten, idet den gælder alle.

2. Det moderne samfunds udvikling og totalforsvarets placering.

Totalforsvaret tænkes at bestå af følgende enkelte elementer:

1. Det militære forsvar.
2. Civilbeskyttelsen.
3. De civile beredskab.
4. Sociale hjælpeorganisationer.
5. Forureningsbekæmpelse.
6. U-landstjeneste.

Der finder udskrivning sted til disse forskellige former for samfundstjeneste blandt både mænd og kvinder. Mænd kan erklæres fuldt tjenstdygtige eller delvis tjenstdygtige. Kvinder kan erklæres tjenstdygtige.

Fuldt tjenstdygtigt mandligt personel kan vælge at forrette samfundstjeneste på 12 måneder i forsvaret, civilbeskyttelsen, politiet, samfundets sociale hjælpeorganisationer og forureningsbekæmpelse. Delvis tjenstdygtigt mandligt personel samt tjenstdygtige kvinder kan vælge at forrette samfundstjeneste i forsvaret/hjemmeværnet, kvindekorpsene, civilbeskyttelsen, herunder sygehusberedskabet, politiet (civilbeskyttelsens ordenskorps) og samfundets sociale hjælpeorganisationer. For sidstnævnte kategori omfatter tjenesten 2 måneders uddannelse + 100 timer over de kommende 5 år eller 350 timers uddannelse de første 3 år + 5 års beredskabstjeneste.

Såvel kvinder som mænd udskrives på en session efter behov ved de enkelte ministerier til løsning af de samfundstjenesten til enhver tid pålagte opgaver. De skal i forbindelse med sessionsbehandlingen orienteres om samfundstjenestens målsætning og de muligheder, den enkelte har i forhold til sin uddannelse og interesse. På sessionen skal der være en valgmulighed inden for de forskellige grene af samfundstjenesten. Valgmuligheden synes tænkt

således, at de enkelte må prioritere de forskellige muligheder, og således, at der fra de indkaldende myndigheders side skal tages størst muligt hensyn til de fremsatte ønsker.

Samfundstjenesten for kvinder bør efter forslaget ikke indeholde kaserneuddannelse, men skal finde sted ved de lokale myndigheder såsom hjemmeværn, civilbeskyttelsen og sygehuse m. v.

Udgangspunktet for udvalgets overvejelser har været de begrundelser, som fremføres til støtte for forslaget om samfundstjeneste. Som det ses, fremføres dels et retfærdigheds synspunkt, dels et hensyn til det moderne samfunds udvikling og totalforsvarets placering. For klarhedens skyld overvejes disse begrundelser særskilt nedenfor.

Ved en gennemførelse af det skitserede forslag om samfundstjeneste vil der være nået en betydelig grad af lighed i værnepligtsbyrden for alle unge uanset køn i forhold til det i dag kendte værnepligtssystem. Det forekommer umiddelbart mere retfærdigt, at alle pålægges en byrde og ikke kun en bestemt afgrænset kreds af unge. Der må imidlertid også tages hensyn til byrdens omfang. Når en samfundstjeneste i den ovenfor beskrevne form alligevel ikke giver fuldkommen lighed i værnepligtsbyrden, hænger det sammen med, at ikke alle pålægges en værnepligtsbyrde af samme omfang. Kvinder samt mænd med lavere tjenstdygtighed skal således forrette en kortere og tilsyneladende lettere tjeneste end de fuldt tjenstdygtige mænd.

Det vil naturligvis logisk være muligt at udforme samfundstjenesten således, at omfanget af denne bliver den samme, men man ville herved tilsidesætte et andet vægtigt hensyn, nemlig til at de værnepligtige ikke alle har samme evne til eller mulighed for at bære en ens værnepligtsbyrde. Det anførte viser, hvor vanskeligt det er på grundlag af generelle principper at foretage en retfærdig og ligelig fordeling af værnepligtsbyrden, selvom udgangspunktet er, at alle skal pålægges en aktiv tjeneste i en vis udstrækning.

Det kan derimod diskuteres, om retfærdigheds synspunktet er på sin plads, såfremt der bag argumentet for samfundstjenesten ligger den betragtning, at når værnepligten ikke helt kan afskaffes, så må alle nødvendigvis pålægges en værnepligt for at opnå et retfærdigt system. Dette gælder kun, hvis det ikke er muligt at påvise en metode til at reducere byrden for de værnepligtige, der pålægges en egentlig værnepligtsbyrde. Det er udvalgets opfattelse, at forslaget om en forbedret aflønning til de værnepligtige, som pålægges aktiv tjeneste, hvorved disse så vidt muligt stilles, som om de ikke var blevet indkaldt, vil være bedre egnet til at afhjælpe den i dag eksisterende ulighed i værnepligtssystemet end forslaget om samfundstjenesten.

Der er ikke ved de ovenanførte overvejelser taget stilling til det andet argument, der fremføres som begrundelse for forslaget om en samfundstjeneste nemlig, at det moderne samfunds udvikling og totalforsvarets placering gør en sådan tjeneste ønskelig. En stillingtagen hertil må afhænge af en afvejning af fordele og ulemper ved et sådant system, herunder sagens økonomiske aspekter. Falder afvejningen heraf ud til fordel for samfundstjenesten, vil også retfærdighedssynspunktet om den mere ligelige fordeling af værnepligtsbyrden kunne anføres som begrundelse for samfundstjenesten. Fører overvejelserne om samfundets udvikling og totalforsvarets placering til, at en samfundstjeneste ikke kan anbefales, vil retfærdighedssynspunktet som

ovenfor anført næppe alene kunne begrunde en samfundstjeneste, da der kan påvises en anden hensigtsmæssig metode til i væsentlig grad at reducere den byrde, som pålægges de tjenstgørende værnepligtige.

Der er under udvalgets arbejde blevet rejst spørgsmål om, hvorvidt indførelse af en samfundstjeneste vil stride mod grundlovens § 81, hvorefter enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver. Til støtte for den opfattelse, at der ikke er hjemmel i grundloven til at indføre en almindelig statsarbejdspligt efter retningslinierne i det fremsatte forslag til samfundstjeneste, henvises til, at den personlige friheds ukrænkelighed er et grundliggende princip i vort samfundssystem, der er fastslået i grundloven. En fravigelse af dette princip forudsætter en udtrykkelig grundlovshjemmel, og grundlovsbestemmelsen taler her alene om, at alle våbenføre mænd er pligtige til med deres person at bidrage til landets forsvar.

Udvalget har indhentet en udtalelse om det her rejste spørgsmål fra justitsministeriets lovafdeling, der i skrivelse af 6. november 1975 har afgivet en udtalelse, der er optaget som bilag 5 til denne betænkning.

Det fremgår heraf, at det væsentlige indhold af grundlovens § 81 er et forbud, der retter sig til lovgivningsmagten, mod usaglig forskelsbehandling ved fastlæggelsen af værnepligtens nærmere udformning. Der er efter justitsministeriets opfattelse intet i grundloven, der hindrer at udstrække den almindelige værnepligt også til kvinder, så længe der ikke sker nogen usaglig forskelsbehandling. Der kan efter justitsministeriets opfattelse, heller ikke på bestemmelsen i grundlovens § 81, støttes nogen begrænsning i lovgivningsmagtens almindelige kompetence til ved lov at skabe eller regulere andre former for borgerligt ombud eller pligtarbejde end værnepligten.

Det anføres endeligt, at en almindelig samfundstjeneste ikke vil kunne anses for stridende mod grundlovens § 71 om den personlige friheds ukrænkelighed eller som et ekspropriativt indgreb, der efter grundlovens § 73, stk. 1, kun kan gennemføres, hvor almenvellet kræver det, ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

I de som bilag 3 og bilag 4 gengivne forslag samt under udvalgets arbejde er der fremført en række synspunkter til støtte for indførelse af en samfundstjeneste som beskrevet ovenfor. I det følgende gives en oversigt over disse synspunkter.

Udgangspunktet for forslaget om en samfundstjeneste er en erkendelse af, at det moderne samfund er betydeligt mere sårbart og kompliceret end det, tidligere generationer kendte. Denne udvikling har betydet et behov for forbedret samarbejde mellem totalforsvarets forskellige grene for på betryggende vis at sikre samfundets funktioner og det enkelte menneske såvel i fredstid som i krig.

Specielt med hensyn til forslaget om, at samfundstjenesten skal kunne aftjenes inden for samfundets hjælpeorganisationer, hvormed navnlig tænkes på institutioner m. v. inden for socialministeriets område, er det blevet fremhævet, at der ikke blot i en katastrofesituation, men også ellers er behov for arbejdskraft til forefaldende arbejde inden for dette område, samt at det ofte er svært at få udført arbejdsfunktioner efter normal arbejdstids ophør og i week-enderne. Samfundstjenesten vil ifølge forslagsstillerne kunne medvirke til at løse sådanne problemer.

Til de totalforsvarsmæssige begrundelser for samfundstjenesten er der, navnlig under udvalgets overvejelser, tilføjet nogle begrundelser af mere ideel karakter. Det er således blevet anført, at forsvaret i videste forstand kun vil komme i berøring med en mindre del af de unge, såfremt der ikke gennemføres en samfundstjeneste. Dette medfører en risiko for, at forsvaret bliver isoleret i forhold til de mange unge, som ikke pålægges en aktiv værnepligtstjeneste, hvilket igen kan bevirke, at befolkningen som helhed vil være mindre motiveret til at medvirke til en løsning af forsvarets problemer. Endelig vil samfundstjenesten kunne bevirke en styrkelse af fællesskabsfølelsen ved at unge mennesker får lejlighed til at lære hinanden at kende på tværs af sociale og uddannelsesmæssige skel og derigennem få mulighed for bedre at forstå og akceptere hinanden.

De væsentligste nye elementer i den her omtalte samfundstjeneste er forslaget om en betydelig forøgelse af de ressourcer, såvel i form af værnepligtig arbejdskraft som penge, der stilles til rådighed for totalforsvaret, at der åbnes mulighed for en forbedret koordination af de enkelte elementer i totalforsvaret, samt indførelse af en egentlig uddannelse af katastrofepersonale til samfundets hjælpeorganisationer.

Langt den væsentligste del af sådanne totalforsvarsopgaver løses i dag, dels af civilforsvarskorpset og det lokale civilforsvar under medvirken af værnepligtige, dels af de enkelte beredskabsmyndigheder som led i det civile beredskab og dels på frivillig basis af organisationer som f.eks. Civilforsvars-Forbundet og Danske Kvinders Beredskab.

I forbindelse med forslaget om uddannelse af værnepligtige til tjeneste i samfundshjælpeorganisationer, må der også henvises til den udstationering til sociale institutioner, som der er mulighed for under aftjeningen af civil værnepligt. Der er dog her tale om en erstatningstjeneste for tjeneste i forsvaret, og de civile værnepligtige modtager ikke en uddannelse, der sigter på, at de kan indsættes i en krise- eller krigssituation.

Udvalget har ikke ment, at det falder inden for dets kommissorium at tage stilling til omfanget af de midler, som stilles til rådighed for det militære forsvar. De økonomiske rammer for det militære forsvar er senest fastlagt ved forsvarsforliget af 1973 og må, når dette udløber den 1. april 1977, forventes at blive taget op til forhandling i regering og folketing.

Tilbage bliver spørgsmålet om det rimelige i at forøge de midler, som stilles til rådighed for den ikke-militære del af totalforsvaret, samt en stillingtagen til den merudgift, som selve indførelsen af en samfundstjeneste betyder.

I forbindelse med udvalgets overvejelser om ressourceforbruget til den ikke-militære del af totalforsvaret er det blevet oplyst, at der parallelt med udvalgets overvejelser pågår et af administrationsdepartementet ledet udredningsarbejde til vurdering af, om det statslige og lokale civilforsvars opgaver, virksomhed og organisation er tilrettelagt hensigtsmæssigt i forhold til de midler, der under de nuværende betingelser må forventes stillet til rådighed. Også forholdet mellem civilforsvaret og det fredstidsmæssige katastrofeberedskab er inddraget i overvejelserne med henblik på, om der kan opnås fordele ved en mere omfattende samordning end hidtil eller eventuelt ved en hel eller delvis organisatorisk samling af disse tjenester.

I erkendelse af, at problemerne omkring en koordination af samfundets katastrofeberedskab og hvilke midler, der skal anvendes hertil, rækker ud over, hvad der kan forventes taget op i en værnepligtssammenhæng, har udvalget anset det for rigtigst, ikke i nærværende betænkning at gå nærmere ind på dette spørgsmål.

Når administrationsdepartementet har afsluttet sine undersøgelser, og opgjort et behov for at anvende værnepligtige til civilforsvar og katastrofeberedskab, vil spørgsmålet om behovet for at anvende værnepligtige på andre områder inden for en eventuel samfundstjeneste aktualisere sig.

Der kan imidlertid allerede på nuværende tidspunkt peges på forskellige problemer ved indførelse af en ordning med samfundstjeneste:

1 Statens udgifter til aflønning m. v. af de tjenestepligtige.

2 Administrationen af samfundstjenesten.

3 Forholdet til arbejdsmarkedet.

Følgende forudsætninger lægges til grund:

Samfundstjenesten omfatter såvel mænd som kvinder og påhviler alle, der fysisk er i stand til at udføre et eller andet forefaldende arbejde, d.v.s. alene fysisk og psykisk handicappede fritages. Det er ligeledes lagt til grund, at værnepligtstjeneste er en form for aftjening af samfundstjeneste, og at samfundstjenestens forskellige former derfor i henseende til længde og byrder i øvrigt så vidt muligt skal afpasses efter værnepligtens udstrækning og ulemper. Endelig er der set bort fra muligheden af at frigøre sig for samfundstjenesten ved at underkaste sig en særlig værneskat.

o o

ad 1 En årgang tjenestepligtige pa ca. 70.000 unge vil med en tjenestetid på $\frac{1}{2}$ år og et ydelsesniveau svarende til en udstationeret civil værnepligtig (ca. 2.400 kr. om måneden) koste samfundet ca. 1 mia. kr. årligt. Indenrigsministeriets og forsvarsministeriets nuværende udgifter til aflønning af værnepligtige er ca. 352 mio. kr. årligt; (merudgift ca. 650 mio. kr.).

Det vil muligvis vise sig, at ikke alle former for tjeneste skal medføre lige lang tjenestetid, hvorved merudgifterne eventuelt vil kunne reduceres. Hvis det samlede nuværende antal tjenstgørende værnepligtige (ved forsvaret, civilforsvaret og civil værnepligt) sættes lig ca. 18.000 og varigheden af samfundstjenesten for de resterende til ca. 3 måneder, vil samfundstjenesten koste samfundet ca. 725 mio. kr. årligt i ydelser til de værnepligtige (incl. de nuværende udgifter til værnepligtige), d. v. s. indebære en merudgift på ca. 374 mio. kr. På den anden side vil enhver forskellighed i tjenestetiden indenfor forskellige samfundstjenestegrene aktualisere et krav om en bedre lønning for personer med længere tjenestetid med de deraf følgende merudgifter.

ad 2 Der skal opbygges et <u>administrativt apparat</u> med følgende sagsområder i relation til den del af samfundstjenesten, der ikke består i aftjening af værnepligt: Bedømmelse og udskrivning af tjenestepligtige, behandling af sager om udsættelse med tjenestepligten, indgåelse af aftaler med institutioner, der påtager sig at beskæftige de tjenestepligtige, indkaldelse af tjenestepligtige, bedømmelse af de tjenestepligtige med henblik på indkaldelse, placering

af de tjenestepligtige på tjenestestederne, løbende tilsyn med at tjenestevilkårene overholdes, behandling af sager om orlov og midlertidig hjemsendelse, sager om anvendelse af straffe- og disciplinarmidler, udbetaling af løn og andre ydelser samt om hjemsendelse.

Samfundstjenesten vil derfor medføre, at udskrivningsvæsenet, der i dag har et budget på ca. 13 mio. kr. årligt og et personale på ca. 87 ansatte, skal udvides til at behandle mere end det dobbelte antal unge mennesker. Den administration, der skal tage sig af de indkaldte samfundstjenestepligtige, vil få opgaver, jfr. ovenfor, der nogenlunde svarer til de opgaver, der i dag varetages af indenrigsministeriet og af 1. udskrivningskreds - styrelsen for civil værnepligt med underliggende institutioner ved administrationen af den civile værnepligt. Administrationsudgifterne herved beløber sig til ca. 12 mio. kr. årligt, hovedsageligt lønudgifter, med ca. 1800 tjenstgørende civile værnepligtige på årsbasis. Hvis forsvarets og civilforsvarets behov sættes til ca. 16.000 værnepligtige, vil der til aftjening af egentlig samfundstjeneste være ca. 54.000 tjenestepligtige med en pligtig tjenestetid, der i overensstemmelse med beregningsforudsætningen er sat til $\frac{1}{2}$ år, svarende til 27.000 tjenestepligtige på årsbasis. Et forsigtigt skøn baseret på udgifterne ved administrationen af de civile værnepligtige fører til, at administrationsudgifterne for ca. 54. 000 samfundstjenestepligtige vil komme til at ligge på mellem 100 og 200 mio. kr., afhængtigt af tjenestetiden ved samfundstjenesten. Der vil dog formentlig være mulighed for rationalisering af de administrative procedurer.

Derimod er det et spørgsmål, om ikke samfundstjenesten vil medføre visse udgifter svarende til udgifterne til indenrigsministeriets skoler og lejre, idet det eventuelt vil være nødvendigt at lade de værnepligtige vælge frit mellem de forskellige former for samfundstjeneste med den konsekvens, at nogle værnepligtige, der af samvittighedsmæssige grunde ikke ønsker at gøre tjeneste i forsvaret, og som heller ikke ønsker tjeneste ved andre arbejdsopgaver inden for samfundstjenesteområdet, da vil skulle indkaldes til tjeneste i en lejr af tilsvarende art som indenrigsministeriets lejre for civile værnepligtige.

ad 3 Forholdet til arbejdsmarkedet rejser 2 problemer. Indkaldelse af en hel årgang unge mennesker til samfundstjeneste vil afbryde de pågældendes uddannelse og erhverv med deraf følgende samfundsmæssigt tab samt studieforlængende virkning for den enkelte. Da samfundstjenesten i meget høj grad vil komme til at bestå af udførelse af forefaldende arbejde, vil der - navnlig i perioder med arbejdsløshed - opstå alvorlige beskæftigelsesmæssige problemer og deraf følgende risiko for konflikt med de faglige organisationer. Spørgsmålet om indførelse af en samfundstjeneste har været forelagt for arbejdsmarkedets organisationer. Landsorganisationen i Danmark mener ikke, at der fra LO's side kan tages stilling til spørgsmålet om indførelse af en samfundstjeneste, jfr. bilag 6.

Også Dansk Arbejdsgiverforening finder, at det principielle politiske spørgsmål om indførelse af en samfundstjeneste for alle uanset køn ligger uden for foreningens arbejdsområde. Dog peger man på, at det uvægerligt vil påføre samfundet betydelige merudgifter og medføre en negativ indvirkning på arbejdsudbudet samt en forøgelse af skattebyrden, såfremt de samfundstjenestepligtige skal varetage opgaver, som ikke i dag løses af det offentlige. Dette vil harmonere dårligt med de igangværende bestræbelser på at mindske omkostningsniveauet og dermed øge erhvervslivets konkurrenceevne. Såfremt nytteværdien af en samfundstjeneste anses for beskeden, forekommer det arbejdsgiverforeningen betænkeligt at gennemføre en måske principielt set rigtig ligestilling af de unge, uanset de dermed forbundne omkostninger. Endelig erklærer arbejdsgiverforeningen sig enig i den opfattelse, at samfundstjenesten vil kunne få en uheldig indflydelse på de unges almindelige uddannelsesforløb, ligesom man er enig i, at der vil opstå betydelig risiko for uoverensstemmelse i forholdet til de faglige organisationer. På denne baggrund opfordrer man udvalget til ikke at anbefale en samfundstjeneste af den skitserede art. Arbejdsgiverforeningens udtalelse er optaget som bilag 7.

Udvalget har også modtaget en udtalelse om samfundstjeneste fra Dansk Ungdoms Fællesråd, hvori fællesrådet tager afstand fra forslaget om indførelse af en samfundstjeneste, bilag 8. Det er DUF's opfattelse, at der til enhver tid er behov for en debat og en nytænkning omkring Danmarks forsvar og principperne for værnepligt. DUF tager afstand fra det foreliggende forslag om indførelse af samfundstjeneste, da den ikke forekommer hensigtsmæssig og næppe heller realistisk at gennemføre, bl. a. på grund af de forøgede udgifter og administration samt det generelle forhold til arbejdsmarkedet som helhed og uddannelsessituationen for ungdommen.

Sammenfattende vedrørende punkt 1 til 3 .

Udgangspunktet for overvejelser om eventuel indførelse af en samfundstjeneste vil som nævnt være et konstateret behov for/eller ønske om at styrke totalforsvaret herunder det fredstidsmæssige katastrofeberedskab.

Medens udgifterne til aflønning af de samfundstjenestepligtige, jfr. ovenfor under 1 , kan siges at tilgodese et sådant formål ved at forøge de mandskabsmæssige ressourcer, vil merudgifterne under 2 alene medgå til opbygning og udvidelse af et administrationsapparat, der ikke umiddelbart vil komme totalforsvaret tilgode. I erkendelse heraf og af de betydelige administrative problemer, der vil være en følge af at gennemføre en samfundstjeneste, vil der være forbundet store betænkeligheder ved at foreslå en sådan. Denne betænkelighed bestyrkes yderligere af, at den udvidelse af den offentlige sektor, som en samfundstjeneste vil være ensbetydende med, måtte ske på bekostning af den private sektor med deraf følgende konsekvenser for det danske erhvervsliv.

(h). Kvindelig værnepligt.

Det er et led i debatoplægget om en samfundstjeneste, at den skal pålægges alle uanset køn, d. v. s. også den kvindelige del af ungdommen. Be-

grundeisen herfor er, som anført ovenfor, en retfærdighedsbetragtning. Der ligger imidlertid tillige i forslaget om kvindelig værnepligt, at de funktioner, som tænkes løst inden for totalforsvaret - i modsætning til funktionerne inden for det militære forsvar - ikke efter traditionel opfattelse er typiske mandsfunktioner, og derfor lige så vel kan varetages af kvinder som mænd.

For så vidt angår retfærdighedsbetragtningen, må det samme gælde, som er anført ovenfor om samfundstjeneste. Værnepligt også for kvinder vil betyde en forøgelse af ligheden i værnepligtsbyrden, men ikke fuld lighed, da omfanget af byrden vil være forskellig, hvilket bl. a. viser sig ved, at det i forslaget er forudsat, at tjenesten for kvinders vedkommende generelt skal være af kortere varighed og ikke bør indeholde kaserneuddannelse.

På den anden side taber denne retfærdighedsbetragtning i vægt i den udstrækning det er muligt at stille de personer, som pålægges værnepligtstjeneste - det være sig alene mænd eller både mænd og kvinder - som om de ikke var blevet indkaldt. Det er i denne forbindelse, der kan peges på en forbedret aflønning til de indkaldte værnepligtige, som i væsentlig grad vil bidrage til at opfylde dette mål.

At der indenfor de opgaver, som efter forslaget skal løses af de samfundstjenestepligtige, findes funktioner, der lige så vel kan løses af mænd som kvinder, bekræftes af, at visse af disse funktioner allerede i dag bestrides af kvinder enten i form af et egentligt ansættelsesforhold (f.eks. de sociale hjælpeorganisationer) eller på frivillig basis (de forskellige kvindekorps m. v.). Problemer opstår først, når det diskuteres, om kvinders medvirken i totalforsvaret skal være resultatet af en pligt i lighed med værnepligten for mænd. Udvalget har i denne forbindelse opfattet det i oplægget indeholdte forslag om kvindelig værnepligt således, at det er en forudsætning for denne, at samfundstjenesten gennemføres. Dette fremgår bl.a. af, at samfundstjenesten i det egentlige militære forsvar (hær, søværn og flyvevåben) samt i civilforsvarskorpset foreslås forbeholdt de mandlige værnepligtige.

Selvom der, som refereret ovenfor side 40ff, på det foreliggende grundlag kan fremføres alvorlige betænkeligheder ved at gennemføre en samfundstjeneste, falder spørgsmålet om kvindelig værnepligt imidlertid ikke bort, idet det tillige kan overvejes, hvorvidt der med det nuværende behov for værnepligtige bør gennemføres kvindelig værnepligt. Spørgsmålet herom dukker jævnligt op i diskussionen om kvindens ligestilling. Desuden har udvalget modtaget argumenter til støtte for et forslag om almindelig kvindelig værnepligt i form af en artikel om kvinders ligeret og værnepligt, bilag 9. Også i artiklen er udgangspunktet, at kvinder vil kunne klare en lang række opgaver indenfor forsvaret lige så vel som mænd. Det anføres, at kvindelig værnepligt vil indebære den fordel, at tjenestetiden for begge køn kan nedsættes, samt at kvinder vil kunne påvirke det maskuline militære miljø. Forfatteren til artiklen gør endvidere gældende, at værnepligten uanset sit navn indebærer en række goder, som kvinder eventuelt kunne være interesseret i at få del i. Der tænkes her på retten til at blive kasseret, der vil kunne bruges i en ligelønsargumentation, retten til at være militærnægter, som kvinder i stort tal forudsættes at ville benytte sig af, retten til u-landsværnepligtstjeneste samt retten til at modtage kost, logi, uniform og fri befordring i perioder med dårlige konjunkturer. Endvidere nævnes retten til at modtage den videre uddan-

nelse, som ligger i værnepligtstjenesten. Det er forfatterens hovedidé, at den urgamle balance mellem mændenes værnepligt og kvindernes barnepligt ikke længere eksisterer, efter at kvinderne nu selv kan bestemme, om - og i givet fald hvornår - de ønsker at få børn.

Denne udvikling åbner mulighed for, at mænd og kvinder i fællesskab kan påtage sig det slidsomme arbejde, men også opnå fordelene ved at vogte landet i fredstid og forsvare det i krigstid, indtil det en dag måtte blive muligt at afskaffe både den mandlige og den kvindelige udgave af værnepligten. Forfatteren erkender dog, at der må være en arbejdsdeling, således at mændene fortsat påtager sig de ekstremt hårde fysiske funktioner inden for forsvaret, ligesom kvinder jo ifølge sagens natur trods ligestilling fortsat vil have det fysisk hårde fødselsjob.

Spørgsmålet om kvindelig værnepligt har inden for de sidste år været underkastet udvalgsbehandling i Sverige. Dels i forbindelse med behandlingen af spørgsmål om rekruttering af personel til totalforsvaret,dels ud fra synspunktet om ligestilling mellem kønnene.

I forbindelse med afgivelsen af en betænkning i 1970 vedrørende den frivillige forsvarsvirksomhed undersøgte en svensk værnepligtskomité således totalforsvarets behov for frivilligt personel og mulighederne for at tilgodese dette behov. I sammenhæng hermed blev det spørgsmål rejst, om ikke personel til sådanne hverv i totalforsvaret, som ifølge planerne blev bestridt af frivillige, burde kunne rekrutteres, uddannes og indkaldes til en tjeneste under en eller anden form for pligt i fredstid for alle borgere. De forskellige totalfors varsmyndigheder foretrak imidlertid afgjort en fortsat frivillig rekruttering af personellet. Og værnepligtskomiteen konkluderede, at de frivillige indsatser bl. a. med hensyn til deres værdi fra et psykologisk synspunkt ikke burde erstattes med nogen form for lovstiftet tjenstgørende pligt, førend alle veje for at tilgodese personalebehovet gennem frivillighed havde vist sig ikke at være fremkommelige.

I et promemoria afgivet af 1972 års värnpliktsudredning: "Kvinnor i det militära försvaret", udtales, at en værnepligtsuddannelse for kvinder, baseret på kønsneutral udtagelse inden for en årgang er teknisk mulig, også selvom kvinder pålægges uddannelsespligt, som modsvarer den værnepligt, der gælder for mænd. Det siges i betænkningen, at der rent biologisk foreligger en forskel mellem mænd og kvinder, men at forskelligheder i egenskaber og anlæg ofte kan være større mellem individer tilhørende samme køn end mellem individer af ulige køn. I princippet skulle sådan uddannelse ske til alle slags hverv. Men man peger dog for kvindernes vedkommende særlig på hverv inden for "stabs- sambands- og underhållstjänst", hvor risikoen for at blive inddraget i direkte stridshandlinger kan bedømmes som mindre.

Fortalerne for en almindelig værnepligt for mænd og kvinder til totalforsvaret har hævdet, at en sådan værnepligt skulle fremskynde en forandring i den traditionelle rollefordeling mellem kønnene og altså udviske den rådende rollefordeling, hvor kvinderne gennem opdragelse, vaner og traditioner er blevet pålagt hovedansvaret for arbejdet med hjem og børn. På den anden side fremhæves også, at det er en fordel for kvinden at slippe for værnepligten, idet hun derved får en tidsmæssig fordel for så vidt angår uddannelse og erhvervskarriere.

Men selvom ansvar for børn og hjem - siges det - kan fordeles på en anden måde end den, som er fremherskende i dag, så er det kvinden som føder børnene, og dette forhold vil altid virke bremsende på ændringer i rollefordelingen mellem kønnene. Indførelse af værnepligt for kvinder synes derfor ikke at være et skridt videre i den rigtige retning, men snarere en bremsende faktor.

Udover de mere principielle betragtninger omkring kvindelig værnepligt drøfter betænkningen også de administrative og økonomiske konsekvenser for session, udskrivning og fordeling.

Sessionskapaciteten måtte formentlig fordobles, og desuden måtte man have en udvidelse af datasystemet. Det anslås, at de samlede merudgifter ved indførelse af en almindelig værnepligt til session, udskrivning og fordeling vil beløbe sig til 27 mio. - til 28 mio. sv. kr. (37-38 mio. d. kr.), hvortil kommer et behov for investering i dataanlæg og lokaler samt leje heraf. Det er ikke klart af udgiftsskønnet, om disse administrative og tekniske omkostninger også omfatter udgifter vedrørende sager om behandling af udsættelse med tjenestepligten, indgåelse af aftaler, løbende tilsyn med tjenestevilkårenes overholdelse m.m. Men det forekommer mindre sandsynligt, at udgifter hertil er medregnet heri. Med hensyn til udgifter til løn, kostpenge m. v. (de variable værnepligtsudgifter) regnes der med en maksimumsudgift på 500 mio. svenske kr. (ca. 670 mio. danske kr.), hvis halvdelen af en årgang skulle uddannes inden for det militære forsvar og resten inden for totalforsvaret iøvrigt. Da man ikke anser det for realistisk, at uddannelsen i totalforsvaret i øvrigt skal vare mere end få måneder, skønnes den realistiske merudgift til 70-80 mio. sv. kr. (ca. 120 - 130 mio. d. kr.).

Konklusionen på de svenske overvejelser er, at en grunduddannelse af hele årgangen, mænd og kvinder, inden for krigsmagten eller en anden del af totalforsvaret - som nævnt - rent teoretisk er mulig. Formålet hermed ville nærmest være en stræben efter retfærdighed. Värnpliktsutredningen er af den opfattelse, at en sådan løsning må afvises.

En sådan almindelig værnepligt ville for krigsmagtens del medføre en række problemer af praktisk natur, såvel når det gælder uddannelse som krigsorganisation. De praktiske problemer kunne klares under fredsuddannelsen og ved forlægning i kaserne. Derimod kan problemerne blive besværlige ved repetitionsuddannelse under feltforhold og påvirke effekten af den almindelige værnepligt inden for krigsmagten negativt. De fordele, som følger med en obligatorisk uddannelse omfattende begge køn inden for totalforsvaret, står ikke i forhold til den omkostningsforøgelse, som ville fremkomme. Hvordan fordelingen mellem køn ved udtagelse til krigsmagten end ville være, ville omkostningsforøgelserne for det militære forsvar blive væsentlige. Imidlertid giver et større personaleudvalg visse forudsætninger for en effektforhøjelse. De praktiske problemer ved repetitionsøvelser og krig kan imidlertid som nævnt ovenfor befrygtes at påvirke effekten negativt. Totalt set tør man derfor ikke påregne nogen effektforhøjelse.

Hvis de nævnte overvejelser tages i betragtning, således som "utredningen" ser det, vil man ikke kunne regne med nogen genklang hos flertallet af medborgere for gennemførelse af kvindelig værnepligt. Utredningen finder derfor, at der ikke er grundlag for at udvide uddannelsespligten inden for totalforsvaret, som nu alene omfatter mænd, til også at gælde kvinder.

Værnepligtsudvalget har indhentet oplysninger om værnepligtsforholdene i en række lande. Blandt disse har følgende lande, Den tyske forbundsrepublik, Frankrig, Holland, Belgien, Schweiz og Israel alle almindelig værnepligt for mænd, medens alene Israel kender begrebet kvindelig værnepligt. Ugifte kvinder skal her gøre tjeneste i den egentlige hær. Ugifte kvinder og kvinder uden børn er desuden forpligtet til at gøre tjeneste i reserven. Udover en kort træning i brugen af personlige våben oplæres de kvindelige værnepligtige ikke i våbenbrug, men anvendes til anden tjeneste såsom kontorarbejde, velfærdsarbejde, undervisning, sygepleje m.v. I Sverige, Frankrig og Holland har kvinder - ligesom i Danmark - mulighed for at forrette militærtjeneste eller i hvert fald tjeneste i tilknytning til det militære forsvar på frivillig basis.

Udvalget har fundet det rimeligt til yderligere belysning af spørgsmålet om en eventuel samfundstjeneste og kvindelig værnepligt her i landet at indhente en udtalelse herom fra Dansk Kvindesamfund og Danske Kvinders Nationalråd, jfr. bilag 10 og 11. Medens Danske Kvinders Nationalråd mener, at disse spørgsmål ligger uden for nationalrådets rammer, udtaler Dansk Kvindesamfund om den kvindelige samfundstjeneste pligt, at denne udfra et almindeligt lighedsprincip kan være rimelig, men at man ikke på nuværende tidspunkt kan støtte et sådant forslag. En forudsætning for støtte hertil vil være, at der først indføres ligestilling i familien, således at forældrene på lige fod deler ansvar for børn og hjem, og kvinder dermed fritages for at have ene- eller hovedansvaret for pasning af børn og hjem.

Begrundelsen for i givet fald at indføre kvindelig værnepligt bør ikke søges i den betragtning, at når værnepligten ikke kan afskaffes, må den nødvendigvis udstrækkes til alle, også kvinderne. Det vil ej heller være nødvendigt - selvom totalforsvaret måtte ønskes styrket - at nå dette gennem en værnepligtstjeneste også for kvinder, bl. a. under hensyntagen til de samfundsmæssige omkostninger og administrative ulemper, der er forbundet med en samfundstjeneste som foreslået.

Da forsvarets kvalitative og kvantitative behov for værnepligtige under det nuværende værnepligtssystem kan tilgodeses - endda til overmål - gennem værnepligtige mænd, kan begrundelsen for at gå ind for kvindelig værnepligt derfor alene søges i et ønske om at ligestille mænd og kvinder i så vid udstrækning som muligt, således at de pålægges de samme pligter men også nyder godt af de samme rettigheder. Det er da også dette synspunkt, der synes at ligge bag det ovenfor citerede indlæg om kvinders ligeret og værnepligt.

En akceptabel ligestilling mellem mænd og kvinder i denne henseende vil imidlertid også kunne være til stede, såfremt der ud fra mere almindelige overvejelser kan siges at være en balance i omfanget af de rettigheder og pligter eller byrder - uanset at de ikke er de samme - som hvert køn må bære. Dansk Kvindesamfunds udtalelse støtter den opfattelse, at kvinder i hvert fald som gennemsnitsbetragtning indtil videre har og vil have forpligtelser, som i det mindste i en vis udstrækning kan opveje, at de slipper for værnepligt. Hertil kommer, at en forbedret aflønning af indkaldte værnepligtige i væsentlig grad vil mindske den byrde, som værnepligten er for disse mænd. Også denne omstændighed vil bidrage til at bringe balance i de byrder, som hvert køn må bære.

(i). Værneskat.

Udvalget har endelig fået til opgave at behandle spørgsmålet om at pålægge de unge, som ikke indkaldes til værnepligtstjeneste, en ekstra skat. Spørgsmålet om en sådan værneskat har jævnlig været fremme i diskussionen om en ligelig værnepligtsbyrde. Værnepligtsskatten begrundes som oftest med, at de værnepligtige, som ikke pålægges en aktiv tjeneste med de afsavn og begrænsninger i handlefriheden, der følger heraf, i stedet på anden vis må pålægges en byrde. Denne må efter en almindelig anerkendt målestok kunne sidestilles med den aktive værnepligtstjeneste. I mangel af bedre målestok har man peget på en økonomisk byrde i form af en skat.

Tankegangen bag forslaget om værneskat svarer således til argumentationen til fordel for en forbedret aflønning af indkaldte værnepligtige, for så vidt der også heri ligger en forudsætning om, at værnepligtsbyrden kan opvejes gennem en økonomisk udligning mellem indkaldte og ikke indkaldte. Forslaget om en værneskat har endvidere det til fælles med samfundstjenesten, at der i begge tilfælde er tale om at opnå lighed i værnepligtsbyrden ved at udstrække byrden til alle i den værnepligtige alder. I modsætning såvel til forslaget om en værneskat som til forslaget om en samfundstjeneste betyder den forbedrede aflønning derimod, at den tilstræbte ligelige fordeling i værnepligtsbyrden opnås uden indgreb over for de værnepligtige, som ikke indkaldes.

Som det fremgår af foranstående, vil en værneskat kunne medvirke til at skabe lighed i værnepligtsbyrden. Da der er tale om en økonomisk målestok, vil værneskatten endvidere være velegnet til at udligne de forskelle i værnepligtsbyrden, som forårsages af væsentlige forskelle i tjenestetid. De fuldt tjenstdygtige værnepligtige, som i det nuværende værnepligtssystem indkaldes til en tjeneste af ca. 1 måneds varighed, ville således kunne pålægges en - reduceret - værneskat, svarende til den værnepligtsbyrde, som de slipper for på grund af den kortere tjenestetid.

Til støtte for forslaget om en værneskat har det endvidere været anført, at provenuet kunne anvendes til en forbedret aflønning af værnepligtige.

Der vil imidlertid være en del ulemper forbundet med en værneskat. En ny, selvstændig skatteform vil give betydelige administrative problemer med registrering, opkrævning af restancer m.v. Endvidere ville der, selvom det ved en eventuel værneskats indførelse står klart, at provenuet skulle anvendes til en forbedret aflønning af de indkaldte værnepligtige - som tidligere erfaringer med andre skattereformer har vist - være risiko for, at man efter kort tid ville betragte værneskatten udelukkende som en indtægtskilde for det offentlige. Skulle dette blive tilfældet, kunne det indvirke negativt på befolkningens holdning til forsvaret.

Den væsentligste indvending mod værneskatten i en lighedssammenhæng er vel nok de vanskeligheder, der vil opstå, når der skal tages stilling til, 1) hvilken kreds af personer, der skal pålægges værneskat, 2) hvornår skatten skal betales, samt 3) hvor stor skatten skal være, herunder om den skal pålignes som en kop-skat eller som en progressiv skat.

Ad 1). Værneskattens hovedområde ville naturligt blive de fuldt tjenstdygtige mænd, som ikke indkaldes på grund af manglende behov for værnepligtige. I fortsættelse af diskussionen ovenfor under punkt h) Kvindelig værne-

pligt kunne det imidlertid alvorligt overvejes, om tjenstdygtige kvinder ikke også burde pålægges en værneskat. Et særligt problem under en værneskatsordning ville de kasserede værnepligtige udgøre. Disse er karakteriserede ved at have lidelser, der gør den uegnet til de opgaver, som det er pålagt forsvaret og civilforsvarskorpset at løse, men behøver iøvrigt ikke at være begrænset i deres livsudfoldelse, hvorfor deres evne til at betale en værneskat kan være lige så god eller bedre end mangen en tjenstdygtig værnepligtigs evne. Dette kunne tale for også at lade i hvert fald en del af de kasserede værnepligtige betale værneskat. Såfremt kvinder skulle pålægges værneskat, men ikke kasserede eller ikke alle kasserede, ville en værneskatsordning endvidere forudsætte en eller anden form for bedømmelse af kvinders tjenstdygtighed.

Ad 2). Også spørgsmålet om, hvornår skatten i givet fald skal betales, rejser problemer, især hvis den skal sættes i relation til den værnepligtiges indtægt. De fleste unge i den alder, hvor værnepligten aftjenes, vil på grund af uddannelse og etablering have vanskeligt ved at bære denne særskat, og det kan næppe heller være i samfundets interesse at pålægge unge under uddannelse og etablering en særbeskatning. Hertil kommer, at da de værnepligtiges evne til at betale skatten almindeligvis vil stige med alderen, kunne meget tale for at udskyde betalingstidspunktet mest muligt. Dette vil på den anden side tjene til en løsrivelse af den sammenhæng mellem pligt og betaling, som tilsigtes med værneskatstanken.

Ad 3). Hvis værneskatten udformes som en kop-skat, vil den naturligt begunstige de økonomiske velstillede værnepligtige, hvorfor en værneskat, der også tager hensyn til den værnepligtiges indtægt, nok vil være mest i overensstemmelse med de betragtninger om lighed i værnepligtsbyrden, som udvalget er sat til at overveje.

På grund af de usikkerhedsmomenter, som knytter sig til forslaget om værneskat, har man ikke fundet anledning til at udforme reglerne for en sådan og derfor heller ikke til at tage en egentlig stilling til de under 1-3 rejste spørgsmål. Værneskatten vil i givet fald i sin udformning komme til at ligne den almindelige indkomstskat så meget, at det allerede af denne grund må frarådes at gennemføre en ny særlig skatteform med dertil hørende administrative problemer og omkostninger.

Af de oplysninger, der er indhentet fra udlandet om værnepligtiges forhold, fremgår, at Schweiz giver de værnepligtige mulighed for subsidiært at opfylde deres værnepligt gennem ydelse af en form for værneskat, medens en sådan ikke eksisterer i Sverige, Den tyske Forbundsrepublik, Frankrig, Holland, Belgien og Israel.

Værneskatten i Schweiz må formentlig ses i sammenhæng med det schweiziske værnepligtssystem, der bl. a. indebærer aktiv tjeneste fordelt ud på hele den værnepligtige aldersperiode fra 20 til 50 år. Det schweiziske værnepligtssystem kan derfor ikke tages til indtægt for indførelse af en værneskat i Danmark, hvor værnepligtstjenesten i de fleste tilfælde aftjenes i en sammenhængende periode og altid i en ung alder.

Kapitel V
Konklusion

Et flertal bestående af samtlige medlemmer af udvalget med undtagelse af Henning Philipsen udtaler følgende:

1. Det forhold, at nogle unge mænd indkaldes til aftjening af værnepligt, medens andre - på grund af deres helbredstilstand - fritages for normal værnepligtstjeneste, har altid givet en manglende lighed i værnepligtsbyrden. Til forsvar for denne ulighed kan det anføres, at de kasserede værnepligtige alene fritages, fordi det ville være uforsvarligt at lade dem aftjene værnepligten, og at de har en lidelse, der i et nærmere bestemt omfang begrænser deres udfoldelsesmuligheder i modsætning til de tjenstdygtige værnepligtige.

Forsvarsforliget af 1973 har imidlertid begrænset behovet for værnepligtige til normal værnepligtstjeneste i et sådant omfang, at det har været nødvendigt for regeringen ved beslutning af 20. marts 1975 at regulere værnepligtsmassen ved at gennemføre omfattende fritagelser af i øvrigt tjenstdygtige værnepligtige.

Dette har med rette skabt en øget fornemmelse af ulighed i værnepligtsbyrden, idet nu tjenstdygtige værnepligtige i realiteten fritages for normal værnepligtstjeneste og i det store og hele stilles lige så gunstigt som værnepligtige, der på grund af en helbredsmangel fritages for al værnepligtstjeneste. Man har været opmærksom på dette problem, idet regeringen - som et led i beslutningen af 20. marts 1975 - har systematiseret og lettet adgangen til frivillig aftjening af værnepligten for ikke at skulle tvangsindkalde værnepligtige, så længe der var værnepligtige, som frivilligt ønskede at forrette normal værnepligtstjeneste.

Desuden er der - i erkendelse af, at værnepligtsbyrden vil blive følt tungere for de, der alligevel indkaldes - med finansudvalgets tilslutning gennemført en forhøjelse af daglønnen for værnepligtige menige med 10 kr. om dagen med virkning fra den 1. april 1975. Regeringen har herudover tilkendegivet, at det er hensigten at søge gennemført en forbedret aflønning af de værnepligtige i forsvaret og civilforsvaret, og der er under forsvarsministeriet nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter for de berørte myndigheder og de værnepligtige til at vurdere spørgsmålet. På grundlag af disse undersøgelser vil et forslag inden udløbet af finansåret 1975/76 blive fremsat overfor folketingets finansudvalg. Indenrigsministeriet vil i forbindelse hermed tage de civile værnepligtiges vilkår op til særskilt overvejelse.

En principiel anden fremgangsmåde til løsning af det foreliggende problev om lighed i værnepligtsbyrden repræsenterer de tanker, der går ud på indførelse af en ordning med samfundstjeneste for alle unge uanset køn. Efter

disse tanker skal alle unge udskrives til en samfundstjeneste af kortere eller længere varighed inden for totalforsvaret i videste forstand, d. v. s. udover det militære forsvar, civilbeskyttelse, politiet og det civile beredskab, tillige tjeneste ved sociale hjælpeorganisationer, forureningsbekæmpelse og u-landstjeneste. Det fremgår af den foreliggende skitse til en ordning med samfundstjeneste, jfr. ovenfor side 37, at der sondres mellem fuldt tjenstdygtige mænd, som tænkes pålagt en 12 måneders tjenestetid, medens tjenesten for delvis tjenstdygtige mænd og tjenstdygtige kvinder er væsentlig kortere.

Principielt samme tankegang findes bag ved forslaget om at indføre en værneskat for de unge, der ikke indkaldes til værnepligtstjeneste, idet man også herved vil pålægge de unge, der ellers ville gå fri, en særlig byrde.

2. Det er flertallets opfattelse, at det reducerede behov for værnepligtige til normal værnepligtstjeneste i forhold til tidligere, hvor alle tjenstdygtige unge mænd kunne regne med indkaldelse til aftjening af værnepligten, har øget behovet for at iværksætte foranstaltninger, der kan afbøde den forskelsbehandling, som de unge mænd, der indkaldes til værnepligtstjeneste, udsættes for. Flertallet har bemærket sig, at der synes at være to principielt forskellige måder at afhjælpe denne forskelsbehandling på. Den ene er at yde en økonomisk godtgørelse til de unge under aftjening af værnepligten. Denne godtgørelse bør i givet fald efter flertallets mening have en sådan samlet størrelse, at den stiller de værnepligtige økonomisk lige med ansatte på arbejdsmarkedet. Man har derimod - som nævnt ovenfor side 30 - afstået fra at behandle spørgsmålet om, under hvilken form en forbedret aflønning ville skulle gives.

Den anden mulighed for at imødegå den nævnte forskelsbehandling ligger i at pålægge samtlige unge en byrde, f.eks. en samfundstjeneste inden for rammerne af totalforsvaret, hvorved bemærkes, at der kan opnås en højere grad af lighed, jo mere ensartet tjenestevilkårene er for de forskellige grupper af samfundstjenestepligtige.

Flertallet har ikke kunnet anbefale, at der indføres en værneskat for unge, der ikke indkaldes til værnepligtstjeneste, og har derfor ikke udarbejdet nogen skitse til, hvorledes en ordning med værneskat i givet fald kunne udformes. Man ønsker i denne forbindelse at pege på, at en værneskat vil rejse en lang række problemer såsom skattens størrelse, beskatningsgrundlaget, betalingsperioden, administration af skatten m. v. , og at en værneskat eventuelt vil kunne indvirke negativt på befolkningens holdning til forsvaret.

3. Flertallet kan anbefale, at der indføres en ordning med forbedret aflønning af de værnepligtige som et egnet middel til at afbøde den forskelsbehandling, der finder sted af de værnepligtige, der indkaldes til værnepligtstjeneste, sammenlignet med de værnepligtige, der ikke indkaldes.

Til støtte herfor peger flertallet, med undtagelse af udvalgsmedlemmerne Bo Kristensen, Swen Nielsen og Thorkild Pedersen på det rimelige i at yde de indkaldte værnepligtige en kompensation for de byrder, som værnepligtstjenesten indebærer, og finder, at den forbedrede aflønning ér et mere velegnet middel til opnåelse af lighed i værnepligtsbyrden end indførelse af en samfundstjeneste.

Først og fremmest vil en forbedret aflønning af de værnepligtige i forsvaret og civilforsvaret være en meget billigere løsning for samfundet end en

LABORATORIUM
VED

samfundstjeneste, idet udgifterne ved en samfundstjeneste må anslås til at udgøre mellem ½ og 1 milliard kroner om året, medens merudgiften ved en forbedret aflønnings ordning for staten efter den senest gennemførte midlertidige forhøjelse af daglønnen med 10 kr. vil blive ca. 210 mio. kr. Denne merudgift for staten vil imidlertid kunne reduceres til ca. 120 mio. kr. , såfremt de kommunale indtægter og besparelser som følge af den forbedrede aflønningsordning kan modregnes i de generelle tilskud til kommunerne. Dette kræver forhandling med de kommunale organisationer.

Den forbedrede aflønningsordning vil kun give anledning til en meget beskeden administration i forhold til samfundstjenesten, hvorimod samfundstjenesten vil kræve et meget betydeligt administrationsapparat, navnlig i forbindelse med afvikling af tjenesteforløbet.

Aflønningsordningen vil ej heller give de samme problemer over for arbejdsmarkedet som en samfundstjeneste. I perioder med arbejdsløshed vil der let kunne opstå alvorlige vanskeligheder i forhold til de arbejdssøgende og deres organisationer omkring det meget betydelige forefaldende arbejde, der påhviler de samfundstjenstdygtige. På den anden side kan det i perioder med fuld beskæftigelse blive generende for arbejdsmarkedet, at en hel årgang unge mennesker skal forrette forefaldende arbejde i forbindelse med samfundstjenesten.

I samme forbindelse må det nævnes, at samfundstjenesten eventuelt vil medføre, at unge mennesker i et meget betydeligt omfang får deres uddannelse afbrudt med deraf følgende ulemper og tab for den enkelte og for samfundet. Det bemærkes herved, at afbrydelser af studier kan have en studieforlængende virkning, der overstiger varigheden af tjenestetiden. Disse ulemper bliver selvsagt mindre ved den mindre omfattende værnepligtsordning.

I det hele taget må det fremhæves, at indførelse af en ordning med værnepligtsløn vil gøre det mere tiltrækkende at melde sig til frivillig aftjening af værnepligten. Dette vil formentlig i udpræget grad være tilfældet i perioder med arbejdsløshed, men må også antages at gøre sig gældende i en situation med fuld beskæftigelse. Herved opnår man en række fordele.

Der vil således være en større grad af tilfredshed hos de tjenstgørende værnepligtige - og dermed en mere positiv holdning til forsvaret - fordi kun en mindre del af behovet for værnepligtige vil skulle opfyldes ved hjælp af tvangsindkaldte værnepligtige.

Hertil kommer, at en stor andel af frivillige værnepligtige yderligere vil formindske de i dag forekommende ulemper i forhold til de værnepligtiges arbejdssituation og til de værnepligtiges uddannelser - ulemper, som i forvejen er betydeligt mindre end de tilsvarende ulemper, der hæfter ved en ordning med samfundstjeneste.

Udvalgsmedlemmerne Bo Kristensen, Swen Nielsen og Thorkild Pedersen kan som nævnt ligeledes tilslutte sig, at der indføres en forbedret aflønningsordning for de værnepligtige, men disse medlemmer af udvalget ville principielt have foretrukket indførelse af en ordning med samfundstjeneste for alle unge uanset køn, for at imødegå den uretfærdighed, der er en følge af, at kun en del af en årgang unge under de herskende forhold vil kunne indkaldes til værnepligtstjeneste.

De nævnte medlemmer ønsker til støtte for dette synspunkt at fremføre følgende:

Det er af stor betydning for forsvaret, at det gøres til et anliggende for en så stor del af den danske befolkning som muligt, og samfundstjenesten vil medføre, at større grupper af den danske befolkning, end tilfældet er i dag, kommer i berøring med forsvaret af Danmark i videste forstand (totalforsvaret), hvorimod man ikke kan være sikker på, at alle nødvendige personelkategorier og et tilstrækkelig bredt udsnit af den danske befolkning ville melde sig til værnepligtstjeneste under et system som det i dag kendte, men suppleret med værnepligtsløn.

Hertil kommer, at der i forskellige sektorer inden for det offentliges opgaveområde er behov for udførelse af forefaldende arbejde, og dette behov må forventes at ville stige med årene.

Det må også anføres, at det moderne komplicerede og sårbare samfund har fordele ved etablering af et forbedret samarbejde mellem totalforsvarets forskellige dele gennem indførelse af en samfundstjeneste.

Også for de tjenestepligtige vil der være fordele under en ordning med samfundstjeneste. Den stigende isolation i samfundet har ført til, at unge mennesker ikke kommer hinanden ved og kun kender deres egen uddannelsesgruppe. Der må i dag siges at være et behov for, at unge mennesker får lejlighed til at lære hinanden at kende på tværs af sociale og uddannelsesmæssige skel og derigennem får mulighed for bedre at forstå og akceptere hinanden til gavn for fællesskabet i samfundet. En samfundstjenesteordning vil også kunne virke til fremme af sådanne formål.

4. Med hensyn til den civile værnepligt peger hele flertallet (d.v.s. samtlige udvalgsmedlemmer med undtagelse af Henning Philipsen) på, at det stigende antal frivillige værnepligtige, der må antages at blive et af resultaterne af en forbedret aflønning af de værnepligtige i forsvaret og civilforsvaret, vil medføre, at færre unge skal tvangsindkaldes til forsvaret og civilforsvaret med den virkning, at tilsvarende færre vil skulle indkaldes til civil værnepligt. Det må imidlertid understreges, at der efter den gældende lovgivning tilkommer de civile værnepligtige samme aflønning som forsvarets værnepligtige, og at en eventuel ændring af loven gående ud på, at de civile værnepligtige ikke får andel i den forbedrede aflønning, vil betyde en forringelse af de civile værnepligtiges vilkår, såfremt man opretholder den nuværende tjenestetid.

5. Om kvindelig værnepligt ønsker flertallet at fremføre, at den inden for rammerne af det bestående system vil medføre sådanne administrative vanskeligheder og omkostninger, hvortil kommer ulemper for kvinder med børn og gravide kvinder, at den ikke kan anbefales, så meget mere som forsvarets og civilforsvarets behov for værnepligtige uden vanskeligheder kan opfyldes ved udskrivning af unge mænd. Dette gælder efter flertallets opfattelse, uanset om der ud fra en lighedsbetragtning kan argumenteres til fordel for indførelse af kvindelig værnepligt.

6. Med hensyn til de øvrige spørgsmål, der er omfattet af udvalgets kommissorium, bemærkes, at udsættelsesspørgsmålet er henskudt til behandling i et særligt underudvalg under værnepligtsudvalget og derfor ikke vil blive behandlet i nærværende sammenhæng.

Bestemmelserne om kassation af de værnepligtige på sessionerne ses ikke at frembyde noget uligheds problem, idet de er gældende for samtlige

værnepligtige uanset tjenesteform. Flertallet ønsker dog at henlede opmærksomheden på muligheden af, at de nuværende udsættelsesregler måtte bevirke en skævhed i relation til kassationsbestemmelserne, idet ældre værnepligtige med udsættelse formentlig kan have større muligheder for på grundlag af en senere opstået tjenstudygtighed at opnå kassation end værnepligtige, der ikke kan opnå udsættelse, og derfor indkaldes i en ung alder. Flertallet forudsætter, at dette spørgsmål behandles i underudvalget, ligesom de problemer, der måtte opstå som følge af, at værnepligtige, der indkaldes i en ung alder, ikke får mulighed for at gennemføre højere uddannelser inden indkaldelsestidspunktet.

Om de resterende spørgsmål - tjenestetidernes varighed og forholdene under tjenesterne i øvrigt, herunder de nuværende ydelser til de værnepligtige - bemærkes, at der ved en nærmere gennemgang af vilkårene inden for de forskellige værnepligtsformer og tjenestegrene samt for de enkelte værnepligtige viser sig en lang række større eller mindre forskelle, navnlig i relation til antallet af arbejdstimer og de forhold, hvorunder tjenesten udføres, som det ikke vil være muligt at anvise generelle løsninger på, bortset fra ydelse af værnepligtsløn.

Særlig med hensyn til forskellene i tjenestetiderne bemærkes, at tjenestetiderne for forsvarets og civilforsvarets værnepligtige er fastsat i forbindelse med forsvarsforliget af 1973 ud fra uddannelsesmæssige og økonomiske hensyn, og at de civile værnepligtiges tjenestetid indgår som et led i en samlet afvejning af vilkårene for disse værnepligtige sammenholdt med vilkårene for forsvarets værnepligtige.

7. Et mindretal, bestående af SF's medlem af udvalget, Henning Philipsen, ønsker i konsekvens af sit partis modstand mod militærvæsenet at tage afstand fra det øvrige udvalgs konklusioner, ikke mindst i lyset af de begrundelser, som flertallet anfører for disse konklusioner.

BILAG

REDEGØRELSE FOR DE VÆRNEPLIGTIGES FORHOLD I FORSVARET OG VED CIVILT ARBEJDE

afgivet

af den af indenrigsministeren den 10. april 1969

nedsatte arbejdsgruppe.

(Revideret i marts 1975)

INDHOLDSFORTEGNELSE

side

1. Indledning 59

2. Oversigt over antallet af værnepligtige, der indkaldes til udførelse af værnepligtstjeneste 62

3. Arbejdets karakter:
   A. Forsvaret 64
      (a) Hæren 64
      (b) Søværnet 65
      (c) Flyvevåbnet 65
   B. Civil værnepligt 66

4. Arbejdets tidsmæssige omfang 67
   A. Forsvaret 68
      (a) Hæren 68
      (b) Søværnet 69
      (c) Flyvevåbnet 69
   B. Civil værnepligt 70
   C. Sammenfatning 70

5. Andre forhold vedrørende de værnepligtiges vilkår 70
   A. Forsvaret 70
   B. Civil værnepligt 71

6. Genindkaldelser:
   A. Forsvaret 71
   B. Civilt arbejde 72

7. Ekstraordinære indkaldelser:
   A. Forsvaret 72
      (a) Hæren 72
      (b) Søværnet og flyvevåbnet 73
   B. Civil værnepligt 73

8. Forlænget tjenestetid:
   A. Forsvaret 73
   B. Civil værnepligt 74

Underbilag 1 - 4 75

1. Indledning.

Efter forhandlinger i regeringen nedsatte indenrigsministeren den 10. april 1969 en arbejdsgruppe med den opgave at sammenligne værnepligtsforholdene i forsvaret med de civile værnepligtiges forhold.

I kommissoriet bestemmes, at arbejdsgruppen på grundlag af en undersøgelse af værnepligtsforholdene I det militære forsvar sammenlignet med de civile værnepligtiges forhold skal udarbejde en redegørelse om dette emne.

Arbejdsgruppen fik følgende sammensætning:

major Bendt Berthelsen, Hærkommandoen,

lejrchef Holger Reedtz Funder, indenrigsministeriets lejre for civile værnepligtige,

kontorchef i indenrigsministeriet, Louis Anker Heegaard, formand,

sekretær i indenrigsministeriet, Holger Lavesen,

major Ejvind Morten Vejsig, forsvarsministeriet.

Sekretær i indenrigsministeriet Finn Behrens har fungeret som arbejdsgruppens sekretær.

I en redegørelse i folketinget den 12. februar 1969 udtalte indenrigsministeren bl. a. :

"Jeg er enig med dem (de civile værnepligtige) i, at man bør anlægge en lighedsbetragtning, når tjenestetiden for de civile værnepligtige skal fastsættes. Efter min mening må denne lighedsbetragtning imidlertid indebære, at <u>værnepligtsbyrden</u> skal være ens for de civile værnepligtige og for forsvarets værnepligtige. Tjenestetidens længde er jo kun en del - omend en væsentlig del - af værnepligtsbyrden. Den civile værnepligtige må bære samme samlede byrde som soldaten".

I fortsættelse heraf besluttede indenrigsministeren at gennemføre en sammenlignende undersøgelse af værnepligtsforholdene i forsvaret og de civile værnepligtiges forhold. Nærværende redegørelse indeholder resultatet af dette undersøgelsesarbejde.

Arbejdsgruppen har lagt hovedvægten på en beskrivende fremstilling af soldaternes og de civile værnepligtiges vilkår. Der er foretaget enkelte eksakte sammenligninger i det omfang, der har været mulighed herfor. Det gæl-

der blandt andet afsnit 2, der indeholder en oversigt over fordelingen af de værnepligtige, der indkaldes til en eller anden form for værnepligtstjeneste.

I afsnit 3 har man beskrevet den nærmere karakter af det arbejde, som udføres indenfor forsvaret og ved civilt arbejde. En sådan beskrivelse må nødvendigvis blive noget summarisk - ikke mindst for forsvarets vedkommende, hvor arbejdsopgaverne er meget forskelligartede.

I afsnit 4 har man udarbejdet en oversigt over det gennemsnitlige antal timer, som soldatertjenesten og det civile arbejde beslaglægger under aftjeningen af værnepligten.

I afsnit 5 redegøres der for forskellige forhold, som er karakteristiske for den ene eller anden form for værnepligtstjeneste, men som kun vanskeligt kan sammenlignes.

I afsnittene 6 og 7 er behandlet henholdsvis spørgsmålet om genindkaldelser (efteruddannelse) og de værnepligtiges mødepligt i ekstraordinære situationer (krise og krig).

Endelig er der i afsnit 8 redegjort for vilkårene for de værnepligtige, der har en forlænget tjenestetid.

Det falder uden for kommissoriet at drage slutninger om varigheden af tjenestetiden for de civile værnepligtige eller tage stilling til eventuelle ændringer af de civile værnepligtiges tjenestevilkår iøvrigt. Arbejdsgruppens opgave er at give en fremstilling af de vilkår, der i dag gælder for soldaterne og de civile værnepligtige - under såvel normale som ekstraordinære forhold.

Arbejdsgruppen har ikke beskæftiget sig med værnepligtsforholdene, således som disse må antages at blive efter en tjenestetidsnedsættelse.

Arbejdsgruppen har holdt 7 møder. Under henvisning til det foran anførte afgives hermed nedenstående redegørelse.

København, den 29. maj 1969.

Bendt Berthelsen Holger Reedtz Funder Louis Anker Heegaard
formand

Holger Lavesen Ejvind Morten Veisig

Finn Behrens
sekretær

EFTERSKRIFT.

På foranledning af en henstilling i forsvarsudvalgets betænkning af 14. marts 1973 vedrørende forsvarsforliget nedsatte indenrigsministeriet den 5. november 1973 et udvalg, der fik til opgave med henblik på at opnå en mere ligelig fordeling af værnepligtsbyrden at foretage en gennemgang af det gældende værnepligtssystem og eventuelt fremsætte forslag til ændringer heri.

Efter henstilling fra værnepligtsudvalget er nærværende redegørelse ført å jour pr. 1. januar 1975. Forsvarsministeriet, forsvarskommandoen, civilforsvarsstyrelsen samt 1. udskrivningskreds - styrelsen for civil værnepligt har deltaget i dette arbejde.

Indenrigsministeriet, marts 1975.

2. Oversigt over antallet af værnepligtige, der indkaldes til udførelse af værnepligtstjeneste.

Oversigt over fordelingen til indkaldelse af værnepligtige, der har aftjent eller skal aftjene en eller anden form for værnepligtstjeneste i årene 1972 - 1975:

		1972		1973		1974		1975	
	Tjenestetidens længde	Antal mødte værnepligtige	% af samtlige vpl., der møder	Antal mødte værnepligtige	% af samtlige vpl., der møder	Antal mødte værnepligtige	% af samtlige vpl., der møder	Antal mødte værnepligtige	% af samtlige vpl., der møder
HÆREN	ialt	12.208	51,7	14.215	58,9	13.351	54,2	7.234	42,8
	9 mdr.	0		462		5.701		6.159	
	12 mdr.	12.208		13.753		7.650		1.075	
SØVÆRNET	ialt	2.625	11,1	1.698	7,0	2.342	9,5	1.816	10,7
	9 mdr.	0		0		2.342		1.816	
	12 mdr.	2.625		1.698		0		0	
FLYVEVÅBNET	ialt	3.346	14,2	1.453	6,0	1.409	5,7	1.456	8,6
	9 mdr.	0		1.067		1.409		1.456	
	12 mdr.	3.346		386		0		0	
GARNISONSTROPPERNE (Hæren)	ialt	1.530	6,5	1.170	4,9	1.081	4,4	600	3,6
	9 mdr.	0		170		1.081		600	
	10 mdr.	1.530		1.000		0		0	
CIVILFORSVARSKORPSET	10 mdr.	1.228	5,2	1.903	7,9				
	9 mdr.			568					
	8 mdr.			1.335		1.873	7,6	1.620	9,6
§ 31-CIVILFORSVARSTJENESTE	indtil 300 timer	1.460	6,1	1.850	7,7	2.285	9,3	1.900	11,2
HJEMMEVÆRNET	indtil 200 timer	117	0,5	70	0,3	37	0,2	30	0,2
CIVILT ARBEJDE	ialt	1.100	4,7	1.772	7,3	2.193	8,9	2.250	13,3
	12 mdr.			1.133		2.193		2.250	
	13 mdr.			91					
	14 mdr.			155					
	15 mdr.			101					
	16 mdr.	1.100		292					
IALT		23.614	100,0	24.131	100,0	24.571	100,0	16.906	100,0
MIDLERTIDIGT HJEMSENDTE FRA FORSVARET MED HENBLIK PÅ OVERFØRSEL TIL CA		239		516		456		ca. 250	

Til tabellen bemærkes:

Tallene angiver det antal værnepligtige, der er blevet eller vil blive bestemt til indkaldelse til aftjening af værnepligten i hvert af årene 1972-75.

De for civilt arbejde anførte tal angiver kun de værnepligtige, der møder ved en af indenrigsministeriets lejre eller på skolerne. De værnepligtige, der efter at være overført til civilt arbejde har fået tilladelse til at aftjene værnepligten ved civilforsvarskorpset, indgår i tallene for korpset. For at tegne et billede af fordelingen af hele værnepligtsmassen, er også korttidsfolk medtaget (d. v. s. værnepligtige, der er blevet overført til tjeneste uden for civilforsvarskorpset: § 31-tjeneste). Antallet af disse værnepligtige er for de enkelte år henholdsvis: 61, 250, 327 og 450. Deres tjenestetid er 12 uger.

De i civilforsvarskorpset mødende værnepligtige er enten udskrevet direkte til civilforsvarskorpset (såkaldte CF'ere) eller overført til tjeneste i korpset i medfør af CF-lovens § 9, stk. 3 (såkaldte CA/CF'ere). Det er vanskeligt at give helt nøjagtige tal for, hvorledes de to grupper fordeler sig procentuelt på de enkelte hold tilbage til 1972-73, men der kan om holdene i 1974 gives følgende oplysninger:

Hold 1974-1 :	72% CF'ere,	28% CA/CF'ere
Hold 1974-11 :	67% CF'ere,	33% CA/CF'ere
Hold 1974-III:	86% CF'ere,	14%CA/CF'ere

Henset til de løbende ændringer i udskrivningsprocedurerne og den stadigt skiftende sammensætning af den værnepligtsmasse, der stilles til rådighed for indkaldelser til civilforsvarskorpset, mener civilforsvarsstyrelsen ikke at kunne sige noget sikkert om, hvorvidt den procentuelle fordeling mellem CF'ere og CA/CF'ere fremover vil blive tilsvarende som i 1974.

Til civilforsvarstjeneste uden for civilforsvarskorpset (§ 31-tjeneste) og til hjemmeværnstjeneste i henhold til § 13, stk. 2, punkt 2, i lov nr. 168 af 31. maj 1961 om hjemmeværnet, indkaldes kun værnepligtige, der enten ikke opfylder de fysiske krav, der stilles under uddannelsen i forsvaret (bortset fra garnisonstropperne) og i civilforsvarskorpset, eller som er udtaget efter tjenstdygtighed og lodtrækningsnummer. Til garnisonstroptjeneste indkaldes kun værnepligtige, som er begrænset tjenstdygtige.

I medfør af § 4, stk. 1, i lov nr. 187 af 20. maj 1933 om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde er de civile værnepligtige med hensyn til kvarter, forplejning, lønning og lign. underkastet de for hærens værnepligtige gældende regler.

Sammenkædningen af de civile værnepligtiges vilkår med de for hærens værnepligtige gældende vilkår må ses på baggrund af, at hovedparten af de værnepligtige indkaldes til hæren.

3. Arbejdets karakter.

A. Forsvaret,

(a) Hæren.

Hærens værnepligtige indkaldes til 9 måneders tjeneste i enhederne i Uddannelses styrken UDS). Indkaldelsen sker til en kaserne eller lejr, hvor de indkaldte i løbet af tjenestetiden gennemgår en uddannelse, der skal gøre dem egnede til at indtage deres pladser i enheder, der efter de værnepligtiges hjemsendelse indgår enten i dækning s styrken (DKS) - som supplementsenheder til den stående styrke (STS) af frivillige menige - eller i mobiliserings-styrken.

En del af de værnepligtige menige udtages efter 3 måneders tjeneste i uddannelsesstyrken til at gennemgå uddannelse til befalingsmand. Disse værnepligtige pålægges efter afsluttet befalingsmandsuddannelse udvidet pligtig tjeneste. For så vidt angår arbejdets karakter for de værnepligtige, der gennemgår befalingsmandsuddannelse, henvises til afsnit 8.

Under uddannelsen opøves personlige færdigheder (enkeltmandsuddannelse) og virksomhed i enhed (enhedsuddannelse).

Enkeltmandsuddannelsen omfatter delvis de almene fag, der er fælles for alle menige (tjenestekendskab, fysisk uddannelse og træning, uddannelse med personligt våben, førstehjælp m. v.), dels specialuddannelse i funktionsbestemte fag, hvor den menige uddannes til at gøre fyldest i sin(e) funktion(er) (skytsbesætning, signaloperatør, kører, stabsvirksomhed m. v.).

Enhedsuddannelsen bygger på enkeltmandsuddannelsen og sigter mod først at opøve de menige i at samarbejde med andre inden for mindre hold (grupper og sektioner), hvorefter disse uddannes til at virke sammen i funktionsduelige enheder (delinger og underafdelinger). Under den sidste del af uddannelsen opøves enhedens samarbejde med andre operative enheder med henblik på løsning af de opgaver, der i givet fald kan blive pålagt den pågældende enhed.

Enkeltmandsuddannelsen - såvel i almenfag som i specialfag - fortsættes under hele uddannelsesforløbet sideløbende med enhedsuddannelsen.

Da hele den militære uddannelse har til formål at skabe kampduelige enheder, der kan virke under alle forhold, medfører dette, at en del af uddannelsen må finde sted om natten, at der må iværksættes øvelser med kort varsel, og at øvelserne kan strække sig over flere dage uden regelmæssig hvile, forplejning og fritid uden hensyn til årstid og vejrlig.

Vedrørende fritidsvilkårene for forsvarets værnepligtige henvises til underbilag 1.

Kravet om, at forsvaret skal opstille reserveenheder, der hurtigt skal kunne mobiliseres og herefter umiddelbart kunne sættes ind, medfører endvidere, at enhederne i UDS ved hjemsendelsen holdes samlede som reserve-enheder, hvad enten de direkte overføres til mobiliseringsenhederne, eller de først i en 18-24 måneders periode indgår som hjemsendt supplement (SUP) til dækning s styrken (DKS).

For at vedligeholde og ajourføre reserveenhedernes uddannelse gennemføres mønstringer (korte genindkaldelser) af de hjemsendte enheder. SUP enheder gennemfører normalt en kortvarig mønstring (indtil 14 dage) en gang

i løbet af de 18-24 måneder, de efter hjemsendelsen indgår i SUP styrken. De egentlige mobiliseringsenheder mønstres på skift med et begrænset antal enheder pr. år - normalt en uges varighed, jfr. i øvrigt afsnit 6.

Reserveenhederne udgør langt den overvejende del af hærens samlede styrke. Dette medfører, at de hjemsendte værnepligtige i hæren i en længere årrække må indgå i mobiliseringsstyrken, jfr. i øvrigt afsnit 7. De værnepligtige i UDS enheder under uddannelse er underkastet et særligt beredskabssystem. Ved alarmering skal således personel, der ikke er til tjeneste ved enheden, uopholdeligt give møde ved enheden. Inden for regionerne er endvidere oprettet en udryknings styrke, hvori også menige fra uddannelses styrken kan deltage - dog først efter $4\frac{1}{2}$ måneds uddannelse.

Det ovenfor omtalte beredskab er det normale, men i særlige tilfælde - f. eks. i en skærpet udenrigspolitisk situation - kan beredskabet forøges.

(b) Søværnet.

Søværnets værnepligtige indkaldes til en kaserne (eksercerskole), hvor de gennemgår en grunduddannelse af ca. $1\frac{1}{2}$ måneds varighed.

Efter den indledende uddannelses afslutning omfordeles hovedparten af de menige til andre tjenestesteder - skibe og landinstitutioner, der er fordelt over hele landet. Et antal udtages endvidere til at gennemgå befalingsmandsuddannelse, jfr. afsnit 8.

Vedrørende uddannelsens indhold, forløb og formål henvises til beskrivelsen af arbejdets karakter i hæren, som er baseret på de samme principper.

Hovedparten af søværnets enheder indgår i den stående styrke, som til enhver tid skal være rede til øjeblikkelig indsats, og som iøvrigt deltager i overvågningen af dansk område. Dette bevirker, at de værnepligtige må indgå i et omfattende beredskabssystem, som indebærer, at der på ethvert tjenestested med mandskab til uddannelse skal opholde sig en vis beredskabsstyrke uden for arbejds- og øvelsestid, ligesom det for de stående enheder gælder, at 50% af personellet skal kunne give møde på tjenestestedet med kort varsel.

Søværnet har et begrænset behov for mønstringer af hjemsendte værnepligtige.

I særlige tilfælde, f.eks. under en skærpet udenrigspolitisk situation - kan beredskabet forøges.

(c) Flyvevåbnet.

Flyvevåbnets værnepligtige følger i hovedtrækkene den for søværnets værnepligtige anførte beskrivelse af arbejdets karakter.

Grunduddannelsen, som varer 7 uger, sker dog for flyvevåbnets vedkommende decentralt på flyvestationer over hele landet, hvorfor de menige ikke skifter tjenestested i løbet af tjenestetiden.

Efter overgang til 9 måneders tjenestetid har flyvevåbnet behov for i ét vist omfang at foretage mønstringer af kortere varighed, således at de hjemsendte værnepligtige umiddelbart kan indsættes og anvendes på deres mobiliseringsposter.

B. Civil værnepligt.

De civile værnepligtige indkaldes alle til en af indenrigsministeriets skoler for civile værnepligtige, hvor de opholder sig de første 4 uger af tjenesten. På hvert skolehold er der ca. 100 værnepligtige.

Under opholdet instrueres de værnepligtige om de regler, der gælder for dem under tjenesten, og om de muligheder, der foreligger for udstationering eller tjeneste i militærnægterlejr.

Der undervises på skolen i fag og emner, som har betydning for de civile værnepligtiges varetagelse af opgaverne på udstationeringsstederne. Undervisningen tilrettelægges således, at der er mulighed for valg mellem forskellige faglinier, som peger frem mod forskellige udstationeringsområder.

Skolen formidler også rådgivning og praktisk hjælp i sociale, økonomiske og personlige forhold.

Efter skoleopholdet udstationeres de værnepligtige til et af de af udstationeringskontoret godkendte udstationeringssteder eller går i lejre. Langt de fleste værnepligtige vælger at aftjene de resterende 11 måneders tjeneste ved udstationeringsarbejde udenfor lejren, medens kun et mindre antal foretrækker at forrette tjeneste i lejrene, når skoleopholdet er slut.

En værnepligtig, der oprindeligt har valgt at gå i lejr, kan godt senere blive udstationeret, og modsat kan en udstationeret værnepligtig senere blive overført til en lejr, hvis han ønsker det.

De fleste udstationeringssteder findes indenfor de sociale og forsorgsmæssige områder, men der finder også udstationering sted til institutioner af kulturel karakter af forskellig art.

Som typiske udstationeringssteder indenfor den sociale sektor kan nævnes: vuggestuer, børnehaver, fritids- og ungdomshjem, ungdomsklubber og -pensioner, statshospitaler, forsorgs- og revalideringshjem, åndssvageforsorg. Talmæssigt fordeler de udstationerede sig i grove træk således:

Børnehaver, vuggestuer og fritidshjem etc.	ca. 600
Særforsorg (revalidering, blinde- og åndssvageforsorg etc.)	ca. 300
Kulturelle institutioner	ca. 300

I disse institutioner beskæftiges de værnepligtige med alt forefaldende arbejde som for eksempel vedligeholdelseskontakt- og kontorarbejde m.v. og i et vist omfang med pasning af og tilsyn med institutionernes klientel.

Inden for den kulturelle sektor er en del civile værnepligtige beskæftiget med forefaldende arbejde på for eksempel teatre, skoler, biblioteker og andre institutioner. Opgaverne består i kontorarbejde, arkivering, registrering, oprydning, afskrivning af originaldokumenter, biblioteksarbejde, bistand ved omvisning, opstilling og registrering af museumsgenstande, istandsættelse af udstillingsbygninger og andet forefaldende arbejde.

Arbejdsopgaverne på udstationeringsstederne er således meget forskelligartede, og de civile værnepligtige har i en vis udstrækning mulighed for at komme til at beskæftige sig med arbejdsopgaver, som har deres særlige interesse.

Det er dog en betingelse for godkendelse af et udstationeringssted, at arbejdsopgaverne ikke er af en sådan art, at kun værnepligtige med en bestemt faglig eller anden uddannelse kan bestride dem.

Udstationering er frivillig. Værnepligtige, der ikke ønsker udstationering, kan komme til tjeneste i lejrene i Gribskov, Kompedal og Ulfborg Kjærgaard.

Under lejropholdet har de civile værnepligtige gennem årene hovedsageligt været beskæftiget med forskellige opgaver i statsskovene. Eksempelvis kan nævnes: sabling af nåle- og løvtræer, oprisning til udvisning, opkapning, flytning af kvas og afbrænding af kvas.

De værnepligtige er inddelt i såkaldte skovhold, hver på ca. 15 mand, der arbejder under ledelse af en arbejdsleder. Disse skovhold arbejder normalt i skovene hele dagen.

Hvert arbejdshold har en skurvogn, hvor de civile værnepligtige kan opholde sig i middagspausen og under kortvarige hvil. Der arbejdes i skovene hele året rundt, men i meget ugunstigt vejr kan ledelsen fritage de værnepligtige for udendørsarbejde. Dette sker i praksis under langvarig regn og ved snefald.

Udover skovarbejdet er der, alt efter årstiden, mulighed for visse lejlighedsvise opgaver som for eksempel strandrensning, stianlæg i grønne områder og visse rydningsarbejder for nationalmuseet og lignende.

I den allerseneste tid har der i nogle tilfælde fundet gruppevis udstationering sted fra en af lejrene, idet et helt arbejdshold under ledelse af en arbejdsleder er blevet beskæftiget med arbejdsopgaver i en sådan afstand fra lejren, at der på arbejdsstedet har måttet etableres mulighed for at underbringe og forpleje dem.

Disse arbejdsopgaver består i bistand ved opførelse af en højskole og i miljøfremmende opgaver indenfor en kommune.

4. Arbejdets tidsmæssige omfang.

Når man skal undersøge de tidsmæssige krav, som værnepligtstjenesten stiller til de værnepligtige, kan man anlægge 2 principielt forskellige synspunkter.

Man kan for det første se på tjenestetidens længde, d. v. s. varigheden af det tidsrum, hvori den værnepligtige er borte fra sit civile erhverv. En oversigt over tjenestetidens længde er gengivet i afsnit 2, jfr. tillige afsnit 8. Det er jo således, at tjenestetidens længde i sig selv er en byrde, uanset hvor megen fritid den værnepligtige har under indkaldelsen. En længere tjenestetid medfører selvsagt et større afbræk i den værnepligtiges erhverv og uddannelse.

Man kan også undersøge, hvor mange timer, tjenesten beslaglægger i de måneder, den værnepligtige er indkaldt.

Medens der ikke er tvivl om tjenestetidens længde, vil man kun tilnærmelsesvis kunne anslå, hvor mange timer den ene eller anden form for værnepligtstjeneste beslaglægger. Ikke mindst indenfor forsvaret er der meget stor forskel på, hvorledes tjenestetiden udnyttes.

Den nedenfor foretagne undersøgelse af, hvor mange timer, arbejdet lægger beslag på forsvarets værnepligtige og de civile værnepligtige, må således tages med det forbehold, at der er tale om en gennemsnitsvurdering, der i et vist omfang må bero på et skøn.,

A. Forsvaret.

Det er af flere grunde vanskeligt at lave en oversigt over det samlede antal timer, hvori værnepligtstjenesten lægger beslag på den militære værnepligtige. Tjenestens art og omfang er forskellig fra værn til værn, og inden for det enkelte værn er tjenestens tilrettelæggelse og uddannelsesprogrammerne så stærkt differentierede, at der kan findes adskillige eksempler på arbejdstider, som afviger stærkt fra de gennemsnitsbetragtninger, på hvilke nærværende redegørelse må bygge.

Undersøgelsen i det følgende omfatter forholdene for de værnepligtige, der indgår i hærens uddannelsesstyrke (UDS) samt i søværnet og i flyvevåbnet. Forholdene for de værnepligtige, der indkaldes til garnisonstroptjeneste, er ikke medtaget, dels som følge af deres relativt ringe antal, dels - og især - fordi dette personel af helbredsmæssige årsager er udskrevet til at forrette en særlig skånsom tjeneste.

(a) Hæren.

Hærens værnepligtige indgår ved indkaldelsen i enheder af UDS (Selvstændige delinger eller underafdelinger og afdelinger) og gennemgår alle en 9 måneder lang uddannelse. I uddannelsestiden deltager de værnepligtige i begrænset omfang i vagt- og beredskabstjeneste - samt gennemfører uddannelse 1 mørke og et antal døgnøvelser, jfr. underbilag 2.

Efter afslutningen af den første 3 måneders periode udtages et mindre antal værnepligtige til at gennemgå en befalingsmandsuddannelse (sergentkursus af 6 måneders varighed), medens de øvrige forbliver i enheden og fortsætter uddannelsen i endnu 6 måneder.

Tjenestetiden kan i øvrigt opdeles efter, om uddannelsen sker under garnisonsforhold eller ved deltagelse i øvelser med en varighed ud over daglig øvelsestid, herunder døgnøvelser. Under garnisonsforhold bor de værnepligtige på kasernen, men har i øvrigt udgangsfrihed hver dag uden for den daglige øvelsestid (arbejdstid), med mindre vagt- eller beredskabstjeneste er til hinder herfor.

Under deltagelse i øvelser af længere varighed er de værnepligtige borte fra kasernen og skal principielt være til rådighed hele døgnet rundt. Der bliver således ikke tale om egentlig fritid, selvom der naturligvis forekommer hvile- og venteperioder.

Til tjenestetiden for værnepligtige menige på 9 måneder - svarende til 270 dage - kommer et varierende antal dages mønstringer efter hjemsendelsen, jfr. afsnit 6.

Den første samlede tjenestes 270 dage fordeler sig normalt således, jfr. tillige underbilag 2.

95	lørdage, søn- og helligdage, ferieorlov	0 timer
163	dages garnisonsuddannelse	1467 timer
12	dages døgnøvelser (herunder visse skydninger)	288 timer
270	dage	ialt 1755 timer

Heri er ikke medregnet de timer, som vagt- og beredskabstjeneste beslaglægger. Tjenestetiden under mønstringer fremgår af afsnit 6.

(b) Søværnet.

Søværnets værnepligtige gennemgår indledningsvis en grunduddannelse (eksercerskole) af $6\frac{1}{2}$ uges varighed, hvorefter de som befalingsmandselever udtagne værnepligtige gennemgår en befalingsmandsuddannelse, medens de øvrige fordeles til enten sø- eller landtjeneste.

Søtjenesten finder sted enten i danske eller i færøske/grønlandske farvande, og landtjenesten sker enten ved søværnets operative enheder (forter, marinestationer m. v.) eller ved stabe, skoler og lignende. Med hensyn til vagttjenestens tilrettelæggelse henvises til underbilag 1, afsnit B.

Tjenestetiden for menige er 9 måneder svarende til 39 uger, der fordeler sig således, jfr. nærmere underbilag 2:

	timer	timer
3 ugers orlov	0	0
$6\frac{1}{2}$ uges grunduddannelse (eksercerskole) a 52 timer	338	338
$29\frac{1}{2}$ uges søtjeneste a 70 timer x)	2065	
$29\frac{1}{2}$ uges landtjeneste a 56 timer x)		1652
Søtjeneste	2403 timer	
Landtjeneste		1990 timer

x) Ca. 50% af de værnepligtige forretter søtjeneste og ca. 50% landtjeneste.

(c) Flyvevåbnet.

Efter gennemgang af en 7 ugers grundlæggende uddannelse (rekrutuddannelse) udtages efter ansøgning og blandt dertil egnede værnepligtige det antal til befalingsmandsuddannelse, som flyvevåbnet har behov for. De pågældende gennemgår en sergentskole, som varer 6 måneder.

De øvrige værnepligtige fordeles til videregående uddannelse og tjeneste ved flyvevåbnets enheder. Under sidstnævnte tjeneste (såkaldt gavntjeneste) forretter ca. 10% af personellet afgivelses- og bevogtningstjeneste, medens ca. 90% udfører opgaver inden for de operative tjenester.

Med hensyn til vagttjenestens tilrettelæggelse henvises til underbilag 1, afsnit C.

De 9 måneders tjenestetid for menige svarer til 39 uger og fordeler sig således:

lf uges ferieorlovsdage	0 timer
7 ugers Rekrutskole a 43 timer	301 timer
$30\frac{1}{2}$ ugers gavntjeneste a 45 timer	1370 timer
ialt	1671 timer

Heri er ikke medregnet eventuelle ulemper, som beredskabsordningen medfører for de enkelte værnepligtige, der er på tilkaldevagt.

B. Civil værnepligt.

De civile værnepligtige tilbringer de første 4 uger på en af indenrigsministeriets skoler for civile værnepligtige. Herefter udstationeres de til et af de af udstationeringskontoret godkendte udstationeringssteder eller går i lejre. Langt de fleste værnepligtige vælger at aftjene de resterende 11 måneders tjeneste ved udstationeringsarbejde udenfor lejren.

De civile værnepligtiges normale ugentlige tjenestetid er fastsat til 40 timer. I lejrene fordeler arbejdstiden sig med 8 timer og 30 minutter mandag til torsdag og 6 timer fredag; lørdage og søndage arbejdes der ikke. Heri indgår daglige hvil af maximalt 30 minutters varighed.

Udstationerede værnepligtiges tjenestetid retter sig i et vist omfang efter de arbejdstidsforhold, der iøvrigt gælder på vedkommende udstationeringssted, dog således at arbejdstiden skal være 40 timer pr. uge.

Under ophold i lejrene deltager de værnepligtige i vagttjeneste, således at 2 mand har brandvagt fra arbejdstids ophør kl. 16. 15, til følgende morgen 07,45. De 2 vagter deltager ikke i arbejdet på dagen, hvor de tiltræder vagten, og har fri den følgende dag.

Når hensyn tages til orlov ved højtiderne bliver de civile værnepligtiges arbejdstid i en 12 måneders periode 247 dage svarende til 1936 timer.

C. Sammenfatning.

Det samlede antal timer, som værnepligtstjenesten ud fra en gennemsnitsbetragtning lægger beslag på, andrager herefter følgende (revideret november 1975):

for hærens menige	(58,7%)	2.200 timer
for søværnets menige	(9, 6%)	
tilsøtjeneste		2.448 timer
til landtjeneste		2.000 timer
for flyvevåbnets menige	(5, 7%)	1. 950 timer
for civilforsvarskorpsets menige	(7,6%)	2.026 timer
for civile værnepligtige	(8, 9%)	1. 936 timer

I parentes er angivet, hvor stor en procentdel hver enkelt af de nævnte former udgør af det samlede antal mødte værnepligtige i 1974.

5. Andre forhold vedrørende de værnepligtiges vilkår.

I afsnittene 2-4 er der redegjort for tjenestetidens længde, arbejdets karakter og arbejdets tidsmæssige omfang. Inden for såvel forsvaret som civil værnepligt er der imidlertid en række karakteristiske faktorer, der kun vanskeligt lader sig måle - endsige sammenligne.

A. Forsvaret.

Soldatens tjeneste er præget af, at formålet med hans uddannelse er at bibringe ham sådanne færdigheder, at han vil kunne løse den ham pålagte op-

gave i en krigssituation. Soldatens hverdag bliver derfor meget forskellig fra den tilværelse, som han har kendt før indkaldelsen.

Han er i tjenestetiden underkastet en vis personlig kontrol størstedelen af døgnet, og der stilles store krav til hele hans adfærd, herunder påklædning, omgangstone og almindelig optræden.

Uddannelsen stiller store fysiske og psykiske krav til den værnepligtige. Da de mindre og større enheders funktionsdygtighed i høj grad afhænger af de enkelte værnepligtiges samarbejdsevne og -vilje, er det nødvendigt, at den enkelte forstår at indordne sig under helheden.

En stor del af uddannelsen foregår uden for almindelig arbejdstid og ligger i visse perioder i mørke. Vagttjeneste og deltagelse i regionens udrykningsstyrke kan ligeledes medføre krav om udvidet tjeneste udover den sædvanlige arbejdstid (øvelsestid).

Kun en begrænset del af de værnepligtige kan forvente at komme til at beskæftige sig med opgaver inden for eller med relation til deres fag.

Der er endvidere meget begrænsede muligheder for at lade den værnepligtige vælge sin placering ud fra et interesseskyns punkt.

Øvelser og vagttjeneste vil ofte stille sig hindrende i vejen for gennemførelsen af planlagte fritidsaktiviteter, jfr. nærmere underbilag 1.

Soldaten udfører sit arbejde med bevidstheden om, at samfundet i en given situation kan forlange af ham, at han skal udføre en belastende opgave med liv og førlighed som indsats. Hans forpligtelse til at give møde ved ekstraordinær indkaldelse til forsvaret i en krise- eller krigssituation vedvarer adskillige år efter hjemsendelsen, jfr. nærmere herom under afsnit 7.

B. Civil værnepligt.

De civile værnepligtiges arbejde er en erstatning for den tjeneste i forsvaret, som de pågældende af samvittighedsgrunde fritages for. Det forhold, at det civile arbejde har denne karakter, kunne tænkes at virke som en psykisk belastning på de civile værnepligtige - især hvis de enkelte arbejdsopgaver ikke kan påkalde de værnepligtiges interesse.

Dette var sikkert også i betydeligt omfang tilfældet, sålænge der ikke blev budt de civile værnepligtige andre arbejdsmuligheder end skovarbejdet.

Den nugældende ordning, hvorefter enhver værnepligtig som ønsker det har mulighed for at blive udstationeret umiddelbart efter opholdet på en af skolerne for civile værnepligtige., giver grundlag for at beskæftige den enkelte civile værnepligtige med opgaver, som i højere grad interesserer ham.

6. Genindkaldelser.

A. Forsvaret.

I § 9 i loven om forsvarets organisation m. v. er det fastsat, at værnepligtige kan genindkaldes til efteruddannelse i sammenlagt 60 dage, befalingsmænd dog indtil 70 dage, i løbet af de første 9 værnepligtsår. Herudover kan de værnepligtige genindkaldes til lejlighedsvise mønstringer af kort varighed (under 48 timer).

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED

Efteruddannelsen/mønstringerne omfatter normalt en kortvarig uddannelse (omskoling), såfremt dette er nødvendigt, ligesom der herunder gennemføres en kortvarig enheds- og samvirkeuddannelse.

I 1975 omfatter mønstringerne i forsvaret nedenanførte menige:

	Kortvarige mønstringer	Udvidede mønstringer
Hæren	350	4215
Søværnet	0	0
Flyvevåbnet	400	0
Ialt	750	4215

B. Civilt arbejde.

Det fremgår af § 5, stk. 1, i loven om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, at der ikke sker genindkaldelser til civilt arbejde, bortset fra det i lovens § 9 omhandlede tilfælde, der er nærmere behandlet under afsnit 7. Det vil altså sige, at de mønstringer, der er nævnt foran under A, ikke har noget modstykke i kortvarige indkaldelser til civilt arbejde.

7. Ekstraordinære indkaldelser.

A. Forsvaret,

(a) Hæren.

Ved hjemsendelsen placeres hærens værnepligtige enten i dækningsstyrkens (DKS) hjemsendte supplement (SUP) eller direkte i en af enhederne i mobiliseringsstyrken. Afhængig af denne placering vil der i deres soldaterbog være indklæbet en mødebefaling, hvoraf det fremgår, hvor de skal give møde ved ekstraordinære indkaldelser under krise eller krig.

De værnepligtige i hjemsendt supplement kan umiddelbart indkaldes til at møde ved og indgå i dækningsstyrkens enheder, hvis en forøgelse af hærens fredsstyrke bliver påkrævet. Indkaldelse af de værnepligtige i de egentlige mobiliseringsenheder er derimod - alt afhængig af farven af soldaterbogens mødebefaling - forberedt gennemført i overensstemmelse med prioriterede behov, hvorved deres opstilling som indsatsanvendelige enheder normalt vil tage længere tid end for SUP enhedernes vedkommende.

For hærens vedkommende står de værnepligtige i hjemsendt supplement i 18 - 24 måneder og i mobiliseringsenhederne i ialt 10 år.

Efter dette tidspunkt indgår de værnepligtige enten i vedkommende værns værnepligtsreserve og skal først give møde efter særlig ordre, eller de overføres til hjemmeværnet.

Efter overførelsen til hjemmeværnet, hvilket normalt sker ved 30-års alderen, vil de værnepligtige kunne indkaldes til hjemmeværnstjeneste efter forsvarsministerens nærmere bestemmelse. Det bemærkes, at der ikke hidtil er sket tvungne indkaldelser til hjemmeværnet af denne eller andre kategorier af værnepligtige.

(b) Søværnet og Flyvevåbnet.

Efter hjemsendelsen placeres de værnepligtige i de såkaldte mobiliseringsstyrker, hvor de for søværnets vedkommende forbliver stående i ca. 5 år og for flyvevåbnets vedkommende i ca. 3 år.

Den enkelte værnepligtiges forhold fremgår af den mødebefaling, som er indklæbet i hans soldaterbog/orlogsbog og følger iøvrigt de for hærens menige i de egentlige mobiliseringsenheder beskrevne forhold.

Ved afgang fra mobiliseringsstyrken overføres de værnepligtige normalt til hjemmeværnet.

B. Civil værnepligt.

Hvis der foretages ekstraordinære indkaldelser af mandskab til forsvaret, kan indenrigsministeren foranledige genindkaldelser til civilt arbejde af tilsvarende varighed som genindkaldelserne ved forsvaret, jfr. § 9 i loven om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde. Loven giver altså indenrigsministeren en beføjelse til - under særlige betingelser - at træffe bestemmelse om genindkaldelse til civilt arbejde. Der gælder således ingen regler om automatisk mødepligt for visse årgange af civile værnepligtige, således som det er tilfældet for de yngre årgange af forsvarets værnepligtige. Indenrigsministeren har kun denne særlige beføjelse i en krise- eller krigssituation, hvor der foretages ekstraordinære indkaldelser til forsvaret, og også i disse situationer vil de civile værnepligtige kun kunne beskæftiges ved civilt arbejde.

Der er ikke truffet beslutning om, hvorvidt og i hvilket omfang denne bemyndigelse i påkommende tilfælde vil blive bragt i anvendelse.

8. Forlænget tjenestetid.

A. Forsvaret.

I § 8, stk. 2, i loven om forsvarets personel er det bestemt, at der som elever på befalingsmandsskoler optages menigt personel efter ansøgning. Som overgangsordning nævnes dog, at der kan uddannes befalingsmænd uden ansøgning indtil det fornødne antal er uddannet.

Da hærens enheder består af styrker med såvel stam- som pligtigt personel, må det forudses, at der fortsat kan opstå situationer, hvor det til uddannelsesstyrken er nødvendigt at uddanne befalingsmænd, uden at disse nødvendigvis er frivillige.

Af indkaldelsesholdene udtages p.t. følgende procentdel til at gennemgå befalingsmandsuddannelse:

	Hæren	Søværnet	Flyvevåbnet
Sergent	ca. 9, 0%	ca. 3, 5%	ca. 4, 3%
Korporal	0	ca. 2 %	0

Udtagelsen af elever til befalingsmandsskole foretages primært ud fra et kvalitativt sekundært ud fra et kvantitativt kriterium. I flyvevåbnet optages kun elever efter ansøgning.

Sergentuddannelsen har en varighed af ca. 6 måneder og finder sted på de respektive værns sergentskoler.

Sergentens anvendelse er af såvel føringsmæssig som teknisk art.

Tjenestetiden for sergenter er 18 måneder.

Korporaluddannelsen i søværnet varer ca. 6 måneder og sigter fortrinsvis på tjeneste inden for militærpolitiet. Tjenestetiden for korporaler er 15 måneder.

Vedrørende aflønning henvises til bilag 4.

B. Civil værnepligt.

Der findes ingen tilsvarende ordning med undtagelse af en vis procentdel af de værnepligtige til forlænget tjeneste indenfor civil værnepligt.

Det bemærkes dog, at en værnepligtig, der overføres til civilt arbejde efter først at have givet møde ved forsvaret eller civilforsvarskorpset og dér at være udtaget til befalingsmand, skal udføre civilt arbejde i et tidsrum svarende til det, hvori de skulle have gjort tjeneste ved forsvaret eller civilforsvarskorpset. Den tid, de har gjort tjeneste ved forsvaret eller civilforsvarskorpset, trækkes dog fra.

Underbilag 1.

Uddrag af betænkning nr. 496/1968.

Kapitel 3

Fritidsaktiviteter i forsvaret

I. Indledning.

Spørgsmålet om den stadig voksende fritids rette udnyttelse er blevet mere og mere aktuel. Det er et spørgsmål, der eksisterer inden for alle aldersklasser, men det gør sig særligt gældende inden for den befolkningsgruppe, der udgøres af ungdommen.

I de senere år har dette emne været gjort til genstand for studier i det civile samfund, hvor man har erkendt fritidens muligheder for at give menneskene både hvile, adspredelse og udvikling. Gennem lovgivning gives der befolkningen flere og flere tilbud om at udnytte disse muligheder, og efterhånden som det civile samfund præges af fritidsaktiviteter, vil det være naturligt at give lignende tilbud til forsvarets personel. Det skønnes i denne forbindelse mest hensigtsmæssigt, at de tilbud, der gives inden for forsvaret, ligger tæt op ad, hvad der bydes befolkningen i det civile samfund. Af hensyn til den militære tjenestes gennemførelse vil det dog ikke være muligt at opnå en fuldstændig ligestilling. Øvelser, udrykninger til skydeterræn samt vagt- og beredskabstjeneste spiller afgørende ind med hensyn til fritidsplanlægning i forsvaret, ligesom der også er forskelligheder på dette område værnene imellem.

A. Fritiden i hæren.

For hærens vedkommende kan længden af den daglige tjenestetid, når enhederne er i garnison, stort set ligestilles med arbejdstiden i det civile samfund. Det kan således generelt siges, at den normale arbejdsdag starter kl. 0700 og afsluttes senest kl. 1700, afbrudt af spise- og hvilepauser. Efter en sådan arbejdsdags afslutning kan personellet - med de begrænsninger, som gælder for rekrutter, eller som følger af vagt- og beredskabstjeneste - disponere over sin fritid indtil tjenestens begyndelse den næste morgen.

Som anført gælder en sådan opdeling af døgnet i arbejds- og fritid kun, når enhederne er i garnison, hvilket i gennemsnit vil være tilfældet ca. 35 uger pr. indkaldelseshold. Inden for disse 35 uger skal enhederne dog som nævnt deltage i vagt- og afgivelsestjeneste. Omfanget af denne tjeneste varierer, afhængigt af bl. a. lokale forhold, styrketal m.v. Endvidere vil enhederne under ophold i garnison normalt deltage i mørkeøvelser nogle få nætter pr. måned, men normalt ikke mere end en sammenhængende uge i en måned.

I de perioder, hvor enhederne ikke er i garnison, kan tjenestetiden principielt opdeles i øvelsesperioder og ophold i skydeterræn.

Under de udgående øvelser, hvorunder vedkommende enhed ofte vil være engageret alle døgnets 24 timer gennem hele øvelsen, vil der naturligvis

forekomme hvile- og venteperioder; men der vil kun i mindre grad være mulighed for en systematisk udnyttelse af sådan fritid.

Ved ophold i skydeterræn vil der ofte være en fritid af samme art, omend begrænset og forskudt i tid, som under tjeneste i garnisonen; men der vil kun sjældent være samme muligheder for en rationel udnyttelse af fritiden som i garnisonerne.

B. Fritiden i søværnet.

Henset til forhold af sikrings- og beredskabsmæssig art samt kravet om en tilfredsstillende udførelse af den rutinemæssige tjeneste, er fritiden for søværnets personel ofte - både i udstrækning og placering inden for døgnet - meget forskellig fra den civile borgers. For at belyse dette forhold er det nødvendigt at se på såvel personellets arbejdstid som de særlige forhold, der gør, at fritiden i søværnet får en særlig karakter.

Arbejdstiden varierer stærkt, afhængig af tjenestestedet, men kan generelt opdeles i

- normal daglig arbejdstid,
- vagttjeneste og
- øvelser m. v.

Den normale daglige arbejdstid i søværnet er fra kl. 0800 til kl. 1615.

Af hensyn til blandt andet vagttjenesten inddeles besætningerne på søværnets tjenestesteder i to kvarterer (kongens og dronningens kvarter) og tre skifter, der anvendes i to vagtsystemer, nemlig

- skiftevagt, der er baseret på skifteinddelingen, hvor hvert skifte udgør et vagthold, og
- kvartervagt, der er baseret på kvarterinddelingen, og som anvendes, når et skifte er utilstrækkeligt til at forrette vagttjeneste, eller når særlige forhold i øvrigt taler derfor.

I søværnets skibe til søs inddeles døgnet i følgende vagter, der afhængig af omstændighederne bestrides af et skifte eller et kvarter:

Hundevagt	0000 - 0400
Dagvagt	0400 - 0800
Formiddagsvagt	0800 - 1200
Eftermiddagsvagt	1200 - 1600
Tevagt	1600 - 1800
Kvældsvagt	1800 - 2000
Førstevagt	2000 - 2400

I søværnets skibe i havn samt på søværnets tjenestesteder i land bestrides vagten, afhængig af omstændighederne, af et vagthold bestående af et halvt skifte, et skifte eller et kvarter, der forretter vagt i et døgn ad gangen.

Den enkelte vil dog en del af tiden, afhængig af vagtholdets størrelse og antallet af poster, være tørnfri og kunne opholde sig i fritidsområdet.

Ud over den omtalte normale arbejdstid og vagttjenesten deltager personellet med mellemrum i øvelser af kortere eller længere varighed. Under disse øvelser vil fritiden være meget stærkt begrænset.

Den gennemsnitlige arbejdstid vil således variere fra 8 til 18 timer daglig excl. den tid, der medgår til øvelser, og det vil ses, at en del af arbejdstiden falder i det tidsrum, der normalt er fritid for den civile borger.

De skiftende perioder af frihed - og for skibenes vedkommende desuden ulemperne ved de skiftende havneophold og de manglende fritidsområder - indebærer, at søværnets personel kun i begrænset omfang kan udnytte de fritidsmuligheder, der findes.

Medens forholdene for landtjenestestedernes vedkommende er nogenlunde ens året rundt, bortset fra periodevise svingninger i øvelsesaktiviteten, er der for skibenes vedkommende forskellige variationer.

Der kan skelnes mellem 1-års- og 3-årsenheder.

1-årsenhederne, der i princippet er bemandet med værnepligtige, sejler året rundt, idet de en gang om året udskifter besætningen og i forbindelse hermed afholder forskole ved Flådestation København i ca. 1 måned.

Det drejer sig bl. a. om inspektions- og opmålings skibene, patruljefartøjerne samt U-bådene.

Disse enheder har en meget krævende tjeneste, men vil på grund af den fortsatte sejlads med anløb af varierende flådestationer og havne have de dårligste muligheder for deltagelse i organiseret fritidsbeskæftigelse.

3-årsenhederne, der i princippet bemandes med stampersonel, har en udrustningsturnus på 3 år, hvoraf det første omfatter 3 måneders forskole ved Flådestation København og 9 måneders mobiliseringstogt (sejlads). De 2 næstfølgende år er beredskabsår; de opdeles i liggeperioder ved en af de tre flådestationer i tiden 1. oktober - 31-marts og øvelsesperioder i tiden 1. april - 30. september.

I ligge perioderne sejles der 1 døgn om ugen og 1 uge om måneden, medens besætningen den øvrige tid deler fritidsvilkår med personellet ved landtjenestestederne.

I øve ls es perioderne sejles der med anløb af varierende havne lørdag-søndag.

C. Fritiden i flyvevåbnet.

Den normale arbejdsdag slutter mandag-fredag på et på lokalt plan fastsat tidspunkt mellem kl. 16.00 og kl. 17.00.

Flyvevåbnets værnepligtige personel har principielt den samme daglige tjenestetid som det øvrige personel, dog ligger pudsning, pakning, kasernerengøring, mønstring og udgangsparade uden for flyvestationernes fastsatte daglige tjenestetid. Pudsning og soignering af våben forekommer på alle hverdage.

Flyvevåbnets permanente beredskab nødvendiggør skifteholdstjeneste ved tjenestesteder, der arbejder i døgndrift. Sådanne tjenestesteder findes ved eksempelvis

- rakettjenesten,
- kontrol- og varslingstjenesten,
- signaltjenesten,
- flyvekontroltjenesten,
- brand- og redningstjenesten og
- bevogtningstjenesten.

Værnepligtige menige til skifteholdstjeneste følger arbejdstidsmønstret for det øvrige personel, som de arbejder sammen med.

Ved de fleste funktioner kan der i nattetimerne regnes med adgang til hvile i delvis påklædt tilstand. Denne hvile er - især ved døgntjeneste på lørdage og søndage - en nødvendighed. Det følger heraf, at den for skiftehold imellem tjenesteperioder liggende arbejdsfri periode, der kan variere i længde fra ca. $1\frac{1}{2}$ døgn til ca. 4 døgn, kun i ringe grad vil være optaget af ekstra hvile i dagtimerne. Skifteholdspersonellet har således ofte samlet fritid af længere varighed. De fleste steder tilbringer personellet fritiden borte fra tjenestestedets kaserneområde.

Ved enkelte kasernetjenester forekommer forskudt arbejdstid, eksempelvis i kostforplejning og kantine. Kun et fåtal af de værnepligtige er berørt heraf.

D. Sammenfattende betragtninger om fritiden.

Militære opgavers egenart adskiller på væsentlig måde en gerning i forsvaret fra alle andre gerninger i samfundet.

For at forsvaret til enhver tid kan være kampdueligt, må der i fredstid være en vis grad af beredskab, og der må afholdes øvelser under betingelser, der nærmer sig krigslignende forhold mest muligt.

Samtidig hermed må visse dele af uddannelsen af personel til kampenhederne henlægges til døgnets mørke timer og gives en varighed, der overskrider en civil arbejdsdags norm.

Det militære personels samlede fritid må således generelt siges at være af lidt mindre og anderledes fordelt omfang end den normale fritid i samfundet i øvrigt. Dog må det erindres,, at der ikke mindst i vagt- og beredskabsperioder, men også under øvelser og under ophold i skydeterræn, er perioder, hvor den værnepligtige har fri. Også i disse "hvileperioder" er der behov for og mulighed for at tilbyde personellet fritidsbeskæftigelser og -arrangementer (feltbiblioteker, aviser, underholdningsfilm, selvstudier, løsning af brevskole-opgaver m. v.), omend en mere systematisk udnyttelse af sådanne fritidsperioder som nævnt er vanskelig at gennemføre.

Underbilag 2.

Nærmere redegørelse for arbejdets tidsmæssige omfang i forsvaret.

A. Hæren.

1. Uddannelsen af garnisonen.

Under uddannelse i garnison er den normale ugentlige øvelsestid (arbejdstid) 40 timer, idet dog middagshvil normalt holdes uden for øvelsestiden. De 40 timer fordeles på 5 dage (mandag-fredag).

Vedligeholdelse af personlige våben, personlig udrustning og rengøring af kvarter indgår ikke i den daglige øvelsestid.

Deltagelse i vagt- og beredskabstjeneste varierer fra garnison til garnison, men anslås som helhed at udgøre en så lille del af den samlede tid, at denne tjeneste ikke er indregnet i nedenfor anførte opgørelse.

Mørkeuddannelse indgår i øvelsestiden. I mulig udstrækning samles denne uddannelse i perioder, hvor der tilstræbes at gives mulighed for at få den fornødne søvn i morgen-, dag- eller aftentimerne, hvorfor arbejdstiden i perioder med mørkeuddannelse fortsat kan fastsættes til 40 timer pr. uge.

Det gennemsnitlige timetal pr. uge for tjeneste i garnisonen omfatter således:

Øvelsestid: 5 dage a 8 timer	40 timer
Vedligeholdelse af personlig udrustning m. v. 5 dage a 1 time	5 timer
Ialt	45 timer

2. Øvelser.

Under øvelser påregnes de værnepligtige normalt at være borte fra kasernen i et eller nogle få døgn i sammenhæng.

I løbet af en øvelsesperiode på 24 timer vil den værnepligtige ofte være pålagt tjenstlige pligter i op til 16 timer, medens de resterende 8 timer - evt. opdelt i to perioder - vil have karakter af hvile- og sovetid under feltforhold. Der ydes ikke kompensation for deltagelse i øvelsesvirksomhed.

B. Søværnet.

Under den grundlæggende uddannelse på eksercerskolen fordeler det ugentlige timetal sig således:

Arbejdstid	$46\frac{1}{2}$ time
Vedligeholdelse af personlig udrustning m. v.	$3\frac{1}{2}$ time
Vagttjeneste	2 timer
Ialt	52 timer

Søtjeneste kan opdeles i tjeneste under egentlig sejlads og tjeneste om bord, når skibet er i havn.

Under egentlig sejlads fordeler det ugentlige timetal sig således:

Arbejdstid	36 timer
Vagt- og beredskabstjeneste	34 timer
Ialt	70 timer

Det bemærkes, at tjeneste (arbejde) lørdag-søndag ikke er indregnet i arbejdstiden, men medregnet under vagt- og beredskabstjenesten.

Under tjeneste om bord, når skibet er i havn, fordeler det ugentlige timetal sig således:

Arbejdstid	40 timer
Vagt- og beredskabstjeneste	16 timer
Ialt	56 timer

Det ugentlige timetal for landtjenesten svarer til timetallet for tjeneste om bord, når skibet er i havn.

Det bemærkes, at ved tjeneste om bord, når skibet er i havn, og ved søværnets operative enheder i land skal ca. 1/3 af besætningen være til stede uden for normal arbejdstid og 1/3 skal kunne give møde med kort varsel.

C. Flyvevåbnet.

Under den første samlede uddannelse fordeler det ugentlige timetal sig således:

Arbejdstid	40 timer
Vedligeholdelse af personlig udrustning m. v.	5 timer
Vagttjeneste	
Ialt	45 timer

Underbilag 3.

Nærmere redegørelse for arbejdets tidsmæssige omfang ved civilt arbejde.

De civile værnepligtiges normale ugentlige arbejdstid er fastsat til 40 timer. De civile værnepligtige i lejr har en vis begrænset forpligtelse til vagttjeneste i lejren, idet 2 værnepligtige holder brandvagt i indtil 8 timer mandag - torsdag i tidsrummet 22.00 - 07.00. De værnepligtige haren fridag efter hver brandvagt.

Underbilag 4.

Aflønning af månedslønnet personel til pligtig tjeneste pr. 1. april 1974.

Aflønning under tjeneste udover og i direkte fortsættelse af den første samlede tjenestetid:

Menige, korporaler, sergenter:	pr. måned
under 19 år	2. 973 kr. 12 øre
fyldt 19 år	3. 128 kr. 90 øre
fyldt 20 år	3.210 kr. 08 øre

Personel af reserven:	
under 21 år	3. 785 kr. 48 øre
fyldt 21 år	3. 880 kr. 91 øre

Der ydes endvidere stedtillæg med mellem 401 kr. 56 øre og 53 kr. 71 øre om måneden.

Til månedslønnet, militært personel til pligtig tjeneste ydes ved hjemsendelse en særlig godtgørelse på 9½% af den indtjente løn.

Som kompensation for overarbejde, mistede fridage m.v. ydes et fast ureguleret tillæg (militærtillæg) på mellem 390 kr. 60 øre og 476 kr. 43 øre månedligt.

Endvidere kan månedslønnet personel til pligtig tjeneste oppebære diverse ulempeydelser efter alm. gældende regler.

Ud over lønnen ydes tilskud til mundering eller fri mundering i et nærmere fastsat omfang

VÆRNEPLIGTSUDVALGET Bilag 2.

Marts 1975

REDEGØRELSE FOR DE VÆRNEPLIGTIGES ØKONOMISKE FORHOLD

side

1. Kontantydelser 84

2. Fribefordring 87

3. Offentlig hjælp 88

4. Særregler for løn og lønanciennitet for offentligt ansatte under værnepligtstjeneste 92

5. Overvejelser om en forbedret aflønning af de værnepligtige 94

1. Kontantydelser.

a. Værnepligtige under den første samlede tjenestetid for menige samt under genindkaldelse.

Under indkaldelsen som værnepligtig menig ydes der de værnepligtige dagløn, hjemsendelsespenge og kostpenge. De nævnte værnepligtige har endvidere ret til frit logi, sygepleje, fri uniform, vask, fribefordring og til hjælp efter forsorgsloven (§ 54-hjælp). Under genindkaldelser og mønstringer ydes dagløn, men i stedet for hjemsendelsespenge ydes godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste. En sådan ordning er dog - på grund af tvivl om bl. a. den periode, dagpengene kan udbetales i - endnu ikke gennemført for CA.

Udgangspunktet for fastsættelse af ydelser til de værnepligtige ved civilforsvaret og ved civilt arbejde er henholdsvis civilforsvarslovens § 12 og civilværnepligtslovens § 4, hvorefter de værnepligtige med hensyn til kvarter, forplejning, beklædning, lønning, fribefordring o. lign. er undergivet de for hærens værnepligtige gældende regler.

De civile værnepligtige modtager godtgørelse for brug og renholdelse af eget tøj i fritiden, medens visse civile værnepligtige tillige får godtgørelse for brug og renholdelse af egen arbejdsdragt samt logigodtgørelse.

Kontantydelserne.

Pr. 1. april 1974 er ydelserne fastsat således:	pr. dag
Dagløn	18 kr. 00 øre
Hjemsendelsespenge	5 kr. 00 øre
Kostpenge	19 kr. 00 øre
Kostpenge til udstationerede civile værnepligtige	21 kr. 00 øre
Godtgørelse for brug og renholdelse af eget tøj i fritiden til civile værnepligtige i lejr og på skole	1 kr. 40 øre
Godtgørelse for brug og renholdelse af eget tøj i fritiden samt for brug og renholdelse af egen arbejdsdragt til udstationerede civile værnepligtige	4 kr. 85 øre

Princippet om en højere kostgodtgørelse til udstationerede civile værnepligtige blev første gang godkendt af finansudvalget den 9. februar 1972 (med virkning fra den 1. november 1971). Baggrunden for den særlige kostgodtgørelse til udstationerede civile værnepligtige er, at de udstationerede civile værnepligtige, der ikke har adgang til at deltage i kostforplejning på tjenestestedet, selv må holde sig med kost eller købe måltider på private cafeterier

eller lignende, og at man ikke kan antage, at de faktiske udgifter herved kan dækkes af de kostpenge, som udbetales til forsvarets og civilforsvarets værnepligtige og civile værnepligtige på skole og i lejr, der har adgang til på tjenestestedet at deltage i en cafeteriaforplejning, hvis underskud dækkes af staten.

Den særlige godtgørelse til civile værnepligtige for brug af eget tøj i fritiden samt for udstationeredes vedkommende tillige for brug af egen arbejdsdragt ydes ud fra tilsvarende synspunkter.

Ifølge punkt 8 i standardoverenskomsten mellem styrelsen for civil værnepligt og udstationeringsstederne skal udstationeringsstedet stille et jævnt godt møbleret værelse med sengetøj og sengelinned samt så vidt muligt køkkenadgang til rådighed for udstationerede civile værnepligtige. I de tilfælde, hvor der ikke på selve udstationeringsstedet er logimulighed for den civile værnepligtige, kan udstationeringsstedet i stedet for selv at leje et værelse vælge at lade den pågældende civile værnepligtige gøre det og mod forevisning af kvittering refundere vedkommende den faktisk afholdte værelsesudgift.

Ydelserne til de værnepligtige udgør pr. 1. april 1974 på månedsbasis:

	Forsvarets og civilforsvarets værnepligtige	Civile værnepligtige, der er udstationeret	Civile værnepligtige i lejr/på skole
	kr. pr. md.	kr. pr. md.	kr. pr. md.
Dagløn	540, 00	540, 00	540, 00
Hjemsendelsespenge	150,00	150,00	150,00
Kostpenge	570,00	630,00	570,00
Logigodtgørelse	frit logi	ca. 375, 00 x) (gennemsnit)	frit logi
Beklædningsgodtgørelse incl. sko	fri uniform	150, 60	47, 10
Kontante ydelser	1.260,00 + frit logi og uniform	1.845,60	1.307,10 + frit logi og delvis beklædning

x) Dette beløb afholdes af udstationeringsstedet.

Til civilforsvarets og forsvarets værnepligtige ydes et tillæg for hvert døgn, hvor fravær (øvelse m. v.) medfører bortfald af kostpengene som følge af beordret deltagelse i forplejning. Tillægget udgør principielt forskellen mellem værdien af fri kost og de fastsatte kostpenge og andrager for civilforsvarets værnepligtige 4 kr. pr. døgn/periode og for forsvarets vedkommende mellem 4 kr. og 12 kr.

Menige værnepligtige ved det militære forsvar, der varigt anvendes som gruppeførere eller frømænd, oppebærer et tillæg på 3 kr. pr. dag.

Som nævnt ovenfor ydes der under genindkaldelser og mønstringer godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste med indtil 130 kr. pr. dag (prisniveau 1/4-1974), dog højst 780 kr. for en fuld arbejdsuge. Det er en betingelse for at oppebære godtgørelsen, at den enkelte skriftligt erklærer sit tab, herunder størrelsen af den mistede arbejdsfortjeneste. Godtgørelsen kan ikke udbetales for døgn, hvor den genindkaldte afvikler ferie- eller fridage og således ikke lider noget tab. Endvidere kan godtgørelsen ikke udbetales til funktionærer og tjenestemænd m. fl. , der oppebærer løn under genindkaldelser og mønstringer, jfr. herom nedenfor under 4. a.

En syg eller tilskadekommen værnepligtig, der hjemsendes, vil fra hjemsendelsestidspunktet have adgang til at oppebære sygedagpenge i henhold til lov nr. 262 af 7. juni 1972 om dagpenge ved sygdom eller fødsel.

b. Værnepligtige til tjeneste udover og i direkte fortsættelse af den første samlede tjeneste for menige.

Under tjeneste udover og i direkte fortsættelse af den til enhver tid gældende normale samlede tjenestetid for menige ydes der de værnepligtige månedsløn fra dagen efter hjemsendelse af den menige af eget hold.

Værnepligtige, der holdes til fortsat tjeneste i anledning af eftertjeneste eller forsinket hjemsendelse som følge af ophold på sygehus eller lignende, daglønnes dog fortsat. For værnepligtige, der har været meddelt orlov uden løn, fastsættes tidspunktet for overgang til højere løn under hensyntagen hertil.

Lønnen til værnepligtige under fortsat tjeneste, herunder tjeneste i perioden mellem 9 og 12 måneder for menige til 12-måneders tjeneste ved det militære forsvar, er pr. 1. april 1974 fastsat således:

Personel under 19 år	2. 973 kr. 12 øre
Personel, der er fyldt 19 år	3. 128 kr. 90 øre
Personel, der er fyldt 20 år	3. 210 kr. 08 øre

Menige, der har været udtaget til og påbegyndt befalingsmandsskole, men som fragår fra denne uddannelse af årsager, der skyldes de pågældende selv, skal i civilforsvarskorpset gøre tjeneste i 15 måneder, d.v.s. 1 måned kortere end normal befalingsmandstid inden for civilforsvaret. I den periode, der går mellem, at disse værnepligtige har udført 9 måneders tjeneste og til hjemsendelsen, får de månedsløn efter samme retningslinier som ovenfor nævnt. For det militære forsvar gælder den ordning i den tilsvarende situation, at der vil kunne pålægges de pågældende en samlet tjenestetid svarende til den for korporaler til enhver tid gældende.

Personel af reserven, som forretter pligtig tjeneste i forbindelse med den første samlede tjenestetid, aflønnes fra udnævnelsen uanset ovenstående med henholdsvis 3.785 kr. 45 øre og 3.880 kr. 91 øre, alt efter, om de er under 21 år eller fyldt 21 år.

Der ydes tilskud til mundering eller fri mundering i et nærmere fastsat omfang samt fribefordring efter samme regler som ovenfor under 1. a. (bortset fra personel af reserven). Derimod ydes der ikke fri sygepleje. Sygedagpenge ydes efter samme retningslinier som under l.a. Den værnepligtige må

derfor i forbindelse med overgang til månedsløn skaffe sig et nyt sygesikringsbevis. Om offentlig hjælp henvises til bemærkningerne ovenfor under 1. c.

Det månedslønnede personel får endvidere stedtillæg på 401 kr. 56 øre pr. måned i hovedstads- og nordøstsjællandsområdet, medens der til værnepligtige med tjenestested i visse andre kommuner ydes 137 kr. 83 øre pr. måned. Personer, der ikke får stedtillæg, modtager et almindeligt tillæg på 53 kr. 71 øre pr. måned.

Der udbetales endvidere månedslønnede værnepligtige et militærtillæg/rådighedstillæg, der modsvarer overarbejde, mistede fridage, delt tjeneste, rådighedstjeneste samt godtgørelse under tjenesterejser, der ikke medfører overnatninger. Dette tillæg udgør:

Personel, som er under 19 år	390 kr. 60 øre
Personel, som er fyldt 19 år	429 kr. 66 øre
Personel af reserven	476 kr. 54 øre

De værnepligtige får endvidere - såfremt erstatningsfrihed ikke gives - udbetalt døgntillæg, hvis de indenfor en 24 timers periode har udført beordret tjeneste på arbejdsstedet i mindst 16 timer i anledning af beredskabs- eller vagttjeneste eller lignende samt i anledning af beordret deltagelse i øvelser. Tillægget udgør 72 kr. 82 øre pr. døgn, for personel af reserven dog 98 kr. 96 øre.

Månedslønnede værnepligtige, som efter ordre eller ifølge den godkendte tjenestebefaling udfører tjeneste lørdage, søn- og helligdage, grundlovsdag og juleaftensdag, får en godtgørelse på for tiden 7 kr. 25 øre pr. time inden for visse timegrænser. Under samme betingelser udbetales der endvidere natpenge med 2 kr. 70 øre pr. time for tjeneste i tiden kl. 17.00 - 06.00.

Ved hjemsendelsen ydes der endelig disse værnepligtige en godtgørelse på $9\frac{1}{2}$% af de oppebårne skattepligtige ydelser, svarende til feriepengesatsen.

Til det månedslønnede personale ydes flyttegodtgørelse efter visse nærmere regler.

2. Fribefordringsordning.

Alle værnepligtige har ret til fribefordring efter følgende retningslinier:

1 Transport i forbindelse med indkaldelse og hjemsendelse.

Ifølge lov nr. 41 af 22. marts 1907 om fribefordring af værnepligtige har enhver værnepligtig krav på at befordres frit fra den jernbanestation, der ligger nærmest hans hjemsted til mødestedet og omvendt. Må rejsen eller en del af den foretages til søs, tilkommer der ligeledes den værnepligtige fribefordring.

I praksis ydes fribefordring helt fra hjemstedet.

Ordet "hjemsted" fortolkes af indenrigsministeriet som "hjemsted i indlandet", d. v. s. at rejseudgifter fra udlandet til Danmark i forbindelse med indkaldelse ikke kan forventes godtgjort. (Værnepligtige, bosat i udlandet, har til gengæld mulighed for at få udsættelse med indkaldelsen). Rejser til og fra de nordatlantiske områder sidestilles med rejser i indlandet.

2 Transport under indkaldelse.

a Der udstedes særligt "rejsekort for værnepligtige", hvis gyldighedsområde afgrænses således:

Samtlige danske jernbanestrækninger, såvel statslige som private.

Samtlige rutebiler, der er optaget under jernbanestrækninger i køreplanerne (Danmarks rejseforbindelser) med en enkelt undtagelse.

Samtlige DSB-bilruter (bortset fra bybusser) og DSB-indenlandske færger samt en del private færgeruter.

b° Transport uden for rejsekortets gyldighedsområde.

Hvis den værnepligtiges hjemsted ikke kan nås med nogen af befordringsmidlerne/ruterne under 1, kan der ydes godtgørelse for billetudgiften til offentligt befordringsmiddel, bortset fra udgifter til lokal befordring i byområderne, (rutebil eller skib) mellem hjemstedet og nærmeste station, holdeplads eller dampskibsekspedition, hvortil "rejsekort for værnepligtige" er gyldigt.

Der er endvidere etableret en særlig flyrejseordning for værnepligtige, tjenstgørende på Bornholm, men med bopæl uden for øen (primært vest for Storebælt). Det er dog oplyst fra forsvarsministeriet, at denne ordning formodes at ophøre med udgangen af juni 1975.

Der kan ydes tilskud til køb af billetter i forbindelse med besøg hos hustru eller forældre, der har fast bopæl i Grønland, på Færøerne eller i udlandet.

Den årlige udgift pr. værnepligtigs fribefordring anslås for finansåret 1974/75 til ca. 1.600 kr.

Ifølge oplysninger fra forsvarsministeriet pågår der for tiden forhandlinger med HT om fribefordring for værnepligtige uden for Københavns og Frederiksberg kommuner.

3. Offentlig hjælp.

Når en værnepligtig forretter militærtjeneste, har han adgang til hjælp efter forsorgslovens § 54, der er optaget i forsvarslovens kapitel VII om udvidet hjælp (lovbekendtgørelse nr. 539 af 10. november 1969 om offentlig forsorg). Der henvises til nedenstående afskrift af bestemmelsen samt af lovens § 53, stk. 1, 1.-3. punktum.

§ 53. Når en person lider af tuberkulose eller følgerne deraf, er det sociale udvalg forpligtet til at afhjælpe pågældendes egen og hans families herved forårsagede trang, idet det derved tilsigtes at søge familiens hidtidige levevilkår opretholdt inden for rimelige grænser. Der vil herunder bl. a. kunne ydes hjælp til fortsættelse af lejemål af lejlighed eller butik, til afdrag på gæld stiftet til erhvervelse af genstande, der er anskaffet til pågældendes husførelse eller til erhvervsmæssig brug, samt til betaling af underholdsbidrag, der ikke kan udbetales forskudsvis af

det offentlige, alt i det omfang, i hvilket det sociale udvalg skønner, at pågældende ville have afholdt disse udgifter, hvis han ikke var blevet syg. For så vidt angår forskudsvis udbetalte underholdsbidrag, træffer det sociale udvalg beslutning om bortfald af tilbagebetalingspligten for hele bidraget eller en del af dette, også her i det omfang, i hvilket det sociale udvalg skønner, at pågældende ville have afholdt disse udgifter, hvis han ikke var blevet syg.

§ 54. Når en værnepligtig forretter militærtjeneste, er det sociale udvalg i vedkommende tidsrum forpligtet til at afhjælpe pågældendes egen og hans families derved forårsagede trang inden for de i § 53, stk. 1, 1.-3. punktum, anførte grænser.

Stk. 2. Det er en betingelse for ydelse af hjælp i henhold til nærværende paragraf, at de forpligtelser, til hvis opfyldelse hjælpen søges, ikke må antages at være påtaget med henblik på at opnå hjælp fra det offentlige. Ved første indkaldelse er det derhos en forudsætning, at pågældende har haft rimelig grund til ikke at vente med at påtage sig de forpligtelser, til hvis opfyldelse han søger hjælp, til efter aftjeningen af den normale værnepligt.

Stk. 3. I trangstilfælde kan der i indtil 6 uger fra hjemsendelsen at regne ydes ikke-arbejdsløshedsforsikrede hjemsendte værnepligtige hjælp i et omfang, som dog ikke kan overstige, hvad vedkommende ville have kunnet oppebære fra arbejdsløshedsforsikringen. Det samme gælder arbejdsløshedsforsikrede, som for tiden ikke opfylder betingelserne for at opnå hjælp fra arbejdsløshedskassen. Det er dog en betingelse for ydelse af denne hjælp, at pågældende står tilmeldt vedkommende arbejdsanvisningsorgan som ledig.

Stk. 4. Det er ikke en hindring for at opnå hjælp i henhold til foranstående bestemmelser, at den værnepligtiges familie opholder sig i udlandet, såfremt dette ophold er rimeligt begrundet. Hjælpen ydes i dette tilfælde af det sociale udvalg i den kommune, hvori den garnison, til hvilken den værnepligtige er indkaldt, er beliggende.

Stk. 5. I krigstilfælde træffer regeringen straks foranstaltning til, at den kommune, hvor vedkommende tjenstgørende militære ved indkaldelsen var bosat, overtager hans legale forsørgelsespligt.

§ 54 omfatter enhver værnepligtig, der her i landet er indkaldt til militærtjeneste og til civilforsvarstjeneste både under den første samlede tjenestetid og under indkaldelse til fortsat tjeneste. Endvidere omfatter bestemmelsen personer, der indkaldes til civilt statsarbejde (militærnægtere). Bestemmelsen omfatter således også værnepligtige befalingsmænd, uanset om de pågældende fra udløbet af den første samlede tjenestetid for menige oppebærer månedsløn. Dette skal der dog tages hensyn til ved udmålingen af hjælpen.

Personer, der forretter frivillig tjeneste i henhold til kontrakt, er i den uddannelsestid, der svarer til værnepligtstiden, ligeledes omfattet af forsorgslovens § 54.

Det er uden betydning, om den værnepligtige selv er skyld i, at hans samlede tjenestetid bliver længere end normalt, f. eks. hvor han på grund af

forseelse i tjenesten bliver hjemsendt og derefter indkaldt til fornyet tjeneste, eller hvor der er pålagt ham eftertjeneste.

Der kan ydes hjælp til en værnepligtig og til hans hustru og børn. Endvidere kan der efter omstændighederne ydes hjælp til en kvinde, som en værnepligtig har et barn med, og som han har samlevet med og forsørget forud for indkaldelsen. Når der derfor i det følgende tales om hjælp til "hustru" vil der normalt også kunne ydes hjælp til en kvinde, en værnepligtig samlever med.

Hjælp efter forsorgslovens § 54 ydes efter en lempeligere trangsbedømmelse end den, der er gældende ved almindelig underholdshjælp efter forsorgsloven, idet der

a. i et vist omfang kan ses bort fra egen og hustrus indtægt
b. i et vist omfang kan ses bort fra hustruens arbejdsmuligheder, og
c. i et vist omfang kan ses bort fra formue.

Forsvarsministeriets udvalg om befalingsmandsuddannelse og arbejdsklimaet i forsvaret afgav i 1968 en betænkning om de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold. I denne betænkning blev det foreslået, at der skulle skabes mulighed for en forbedring og forenkling af de værnepligtiges adgang til hjælp efter forsorgsloven.

Socialministeriet nedsatte derefter i 1969 et udvalg om betimeligheden af ændringer af de gældende bestemmelser om hjælp til værnepligtige efter lov om offentlig forsorg.

Udvalget afgav betænkning i december 1970, og ved akt 675 af 2/10 1973 godkendte finansudvalget, at hovedpunkterne i udvalgets forslag blev gennemført.

Disse hovedpunkter er:

1. Der bør til et barn **ydes** en hjælp svarende til det særlige børnetilskud (normalbidraget) uanset moderens økonomiske forhold.

2. Der bør kunne ydes hjælp til betaling af rimelige afdrag på gæld vedrørende ejendom.

3. Der bør kunne ydes hjælp til bolig, også når boligforholdene forbedres umiddelbart før eller under indkaldelsen, hvis boligforholdene ikke har været fuldt forsvarlige.

4. Hjælp til betaling af ting købt på afbetaling bør kunne ydes til fjernsyn og andre ting, som tidligere blev betragtet som luksusbetonede, men nu er almindelige også i yngre hjem.

5. Hjælp til afdrag på betaling af motorkøretøj, herunder motorcykel, bør kunne ydes, ikke blot, når køretøjet er nødvendigt til erhvervsmæssigt brug, men også når befordring til arbejdsplads ikke, eller dog kun meget vanskeligt eller tidkrævende, kan ske på anden måde end ved anvendelse af køretøj.

6. Der bør i højere grad kunne ydes hjælp til ugifte værnepligtige til leje af værelse.

7. Hjælp bør i videre omfang kunne gives efter hjemsendelsen.

8. Ved udmåling af hjælp bør ses bort fra feriepenge.

9. Udvalget foreslår regler om hjælp til personer, der aftjener værnepligt ved arbejde i udviklingslandene.

Socialministeriet udsendte den 22. oktober 1973 cirkulære om hjælp til værnepligtige i henhold til § 54 i forsorgsloven, der nærmere beskriver de ny retningslinier for hjælpen.

I bistandsloven (lov nr. 333 af 19/6-1974 om social bistand), der træder i kraft den 1. april 1976, er bestemmelsen om hjælp til værnepligtige optaget som § 37: "Når en person på grund af sygdom, svangerskab og fødsel, svigtende arbejdsmuligheder, ophør af samlivet med ægtefællen, aftjening af værnepligt eller andre ændringer i sine forhold i en begrænset tid er afskåret fra at skaffe det fornødne til sit eget eller familiens underhold og udgifterne hertil ikke dækkes gennem dagpenge eller pensionsydelser, ydes der af det offentlige en sådan hjælp, at det modvirkes, at pågældendes og familiens hidtidige levevilkår i væsentlig grad forringes.

Stk. 2. Som hjælp til underhold kan i almindelighed højst udbetales et beløb svarende til folkepensionens grundbeløb med et tillæg for hvert barn svarende til det særlige børnetilskud efter § 4, stk. 3, i lov om børnetilskud og andre familieydelser. Ved hjælpens udmåling må der i øvrigt dels tages hensyn til sådanne faste udgifter, som i betragtning af de hidtidige levevilkår skønnes rimelige, dels lægges vægt på de fremtidige levevilkår, der kan blive en følge af den ændring, der er sket i pågældendes eller familiens situation. Der kan ses bort fra indtil halvdelen af en enlig forsørgers eller en ægtefælles arbejdsindtægt. "

Ifølge oplysning fra socialministeriet er der ikke hermed tilsigtet en ændring af niveauet for hjælp til værnepligtige.

Det er kommunerne, som afholder udgifterne til § 54-hjælp i første omgang, men med 75% refusion fra staten. - Fra 1. juni 1976 ophæves procentrefusionen og erstattes af tilskud efter objektive kriterier.

De samlede udgifter var i finansåret 1973/74 ca. 45 mill. kr., hvoraf ca. 34 mill. kr. skulle refunderes af staten. Socialministeriet har anslået, at udgiften i 1974/75 vil stige til ca. 53 mill. kr. ialt (statens andel 40 mill, kr.).

Til sammenligning kan anføres, at de samlede udgifter til ydelser til daglønnede værnepligtige - som fortrinsvis udnytter § 54-hjælpen - i finansåret 1973/74 udgjorde ca. 265 mill. kr.

Omfanget af udgifter til § 54-hjælp har flere gange været behandlet i folketingets socialudvalg, der bl.a, i foråret 1974 havde et samråd med indenrigsministeren i forbindelse med forslaget til bistandsloven. Udvalget spurgte, hvilke overvejelser indenrigsministeren gjorde sig med hensyn til at begrænse adgangen til udsættelse med aftjening af værnepligten, hvorved udvalget bemærkede, at sådanne foranstaltninger formentlig ville være meget virkningsfulde med hensyn til at nedbringe det offentliges udgifter til støtte til værnepligtige .

Ministeren kunne i den forbindelse oplyse overfor udvalget, at hverken kommunerne eller socialministeriet har beløbsmæssige eller statistiske opgørelser over, hvorledes hjælpen fordeler sig på forskellige aldersgrupper af værnepligtige. Det var dog flere kommuners og også socialministeriets erfaring, at hjælpen til værnepligtige med etablerede forsørgerpligter er betydeligt større end til den enlige og som oftest yngre værnepligtige. Samme opfattelse er der blevet givet udtryk for i en af værnepligtige menige talsmænds

økonomi- og socialudvalg foretaget værnepligtsundersøgelse af november 1972. Dette skyldes, at man ved § 54-hjælp søger at opretholde den pågældendes hidtidige leveniveau i rimeligt omfang (§ 53, stk. 1).

Socialministeriet har givet udtryk for, at det er meget svært at vurdere, hvilke besparelser, der vil være forbundet med at skærpe adgangen til at få udsættelse med indkaldelse, men har dog tilkendegivet som sin opfattelse, at de økonomiske fordele ved en tidligere indkaldelse ikke ville være betydelige.

4. Særregler om løn og lønanciennitet for offentligt ansatte under værnepligtstjeneste.

I. Statsansatte.

a. Løn

1 Statstjenestemænd.

Ifølge § 14, stk. 1, i lønnings- og pensionsloven af 1958, som stadig er i kraft, oppebærer en tjenestemand under den første indkaldelse til aftjening af værnepligt 1/4 af sin løn med alle almindelige og særlige tillæg, når han er ugift, 1/2 når han er gift. Det samme gælder for så vidt den militære tjeneste forlænges, fordi vedkommende udtages til befalingsmand. Det er i praksis antaget, at bestemmelsen kan anvendes analogt på fraværelse fra tjeneste som følge af indkaldelse til aftjening af værnepligt ved civilt statsarbejde. Efter samme retningslinier kan der ydes løn til medhjælpere og månedslønnede aspiranter. Det er dog en forudsætning, at de har været ansat i statens tjeneste i mindst 1 år.

Under pligtige genindkaldelser af kortere varighed oppebærer tjenestemanden fuld lønning. Dette gælder dog ikke tjenestemænd, der er ansat som befalingsmænd af reserven. Disse modtager i det tidsrum, hvori de er udkommanderet til militærtjeneste, kun halvdelen af lønnen, indbefattet alle almindelige og særlige tillæg. Hvis fraværelsen falder inden for den pågældendes ferie, får han dog fuld løn.

2 Lærere i folkeskolen.

Der gælder her samme regler som for statstjenestemænd, jfr. lærerlønningslovens § 10. For aspiranter, timelærere og faste vikarer gælder samme regler som for aspiranter og medhjælpere.

3 Akademikere og teknikere.

Disse overenskomster henviser for så vidt angår lønspørgsmålet under indkaldelse til funktionærloven, som i § 6 bl. a. fastslår, at en funktionær ikke har krav på løn under den første indkaldelse til aftjening af værnepligt.

Under senere indkaldelse har arbejdsgiveren derimod pligt til at betale løn for den måned, i hvilken indkaldelse finder sted og den derpå følgende måned.

4 Kontorfunktionærer.

Månedslønnede kontorfunktionærer, der har været ansat i statens tjeneste i mindst 1 år, aflønnes under første indkaldelse efter samme regler som. gældende for statens tjenestemænd, jfr. HK-overenskomstens § 43. Såvel månedslønnede som timelønnede kontorfunktionærer samt studenter, som beskæftiges som kontorfunktionærer oppebærer under senere indkaldelse fuld løn for den måned, i hvilken indkaldelsen finder sted, og den derpå følgende måned.

b. Lønanciennitet.

1 Statstjenestemænd.

Ifølge lønnings- og pensionslovens § 14, stk. 6, som fortsat er gældende, medregnes det tidsrum, i hvilken tjenestemænd er indkaldt til pligtig militærtjeneste, i den pågældendes lønanciennitet. Bestemmelsen gælder såvel indkaldelse til forsvaret som civilforsvaret og anvendes analogt på indkaldelse til civilt arbejde. Med basis i motiverne til bestemmelsen er der gennemført den ordning, at der foretages medregning af tvungen militærtjeneste i aspirant- eller prøvetid, når tjenesten er udført efter det fyldte 21. år og efter 1. april 1958.

2 Lærere i folkeskolen.

Svarende til, hvad der gælder for statstjenestemænd, medregnes det tidsrum, hvor en fast ansat lærer er indkaldt til pligtig militærtjeneste i lønancienniteten, jfr. lærerlønnings loven af 1958, § 10, stk. 5. For så vidt angår det tidsrum, hvor en lærer har været ansat forud for den faste ansættelse, indeholdes regler herom i undervisningsministeriets cirkulære af 20. maj 1960 om lønningsanciennitet m.v. for folkeskolens lærere. Ifølge dette cirkulære medregnes tidsrummet forud for den faste ansættelse i lønningsancienniteten under forudsætning af, at den pågældende enten før militærtjenesten har virket som lærer ved en af nogle nærmere i cirkulæret opregnede skoler i mindst 2 måneder, eller at han ved militærtjenestens afslutning vender tilbage til den skole eller det kommunale skolevæsen, hvor han umiddelbart forud for indkaldelsen virkede som lærer. Der er endvidere fastsat frister for tidsrummet mellem fratrædelse af den seneste lærerstilling og påbegyndelse af militærtjenesten, (højst 1/2 måned) og mellem militærtjenestens ophør og genoptagelsen af lærervirksomheden (højst 1 måned).

3 Akademikere og teknikere.

I disses overenskomster indgår bestemmelser om, at ancienniteten normalt regnes efter det antal år, den pågældende efter bestået eksamen har været beskæftiget med arbejde betinget af uddannelsen, og sådan at eventuel tvungen militærtjeneste medtages ved beregningen.

4 Kontorfunktionærer.

For så vidt angår assistenter foreskriver overenskomstens § 6, stk. 4,

at bl. a. tvungent civilarbejde, militær- eller civilforsvarstjeneste medtages ved beregning af anciennitet. Samme regel gælder for kontorassistenter, overenskomstens § 7, stk. 3. Lønningsancienniteten kan dog tidligst regnes fra udgangen af den måned, hvor den pågældende har fuldført sin uddannelse.

II. Kommunalt ansatte.

For tjenestemænd, lærere ansat i Københavns kommune (der ikke er omfattet af tjenestemandslovgivningen), akademikere og teknikere gælder tilsvarende regler som for de samme grupper statsansatte.

For de øvrige kommunalt ansatte, som ikke er omfattet af funktionærloven, gælder ingen særregler.

Overenskomstansat kontorpersonale i amtskommuner og provinskommuner - d. v. s. bortset fra Københavns og Frederiksberg kommuner samt omegnskommunerne - stilles som tjenestemænd, hvis de forud for indkaldelsen har haft kommunal ansættelse i mindst 1 år. Også for enkelte andre grupper overenskomstansatte gælder særlige regler.

5. Overvejelser om en forbedret aflønning af de værnepligtige.

Af betænkningen, der ligger til grund for folketingsbeslutning af 5. maj 1970, hvori folketinget opfordrer regeringen til at træffe foranstaltninger til gennemførelse af en forbedret aflønningsordning for de indkaldte værnepligtige, fremgår det, at der i princippet bør gives en egentlig aflønning efter de retningslinier, der er udtrykt i klimaudvalgets betænkning.

Det fremgår af klimaudvalgets betænkning, at en egentlig værnepligtslønning bør være ens for forsørgere og ikke-forsørgere, være uafhængig af forudgående uddannelse eller beskæftigelse og være af en sådan størrelsesorden, at man i videst muligt omfang fritager de værnepligtige for at søge hjælp via forsorgsloven. Af betænkningen fremgår det endvidere, at der udover den egentlige løn ikke bør ydes tillæg og ydelser for tjeneste ud over en fastsat norm, for tjeneste på ubekvemme tidspunkter, for fravær fra tjenestestedet m.v. Den egentlige løn er foreslået fastsat til 1.800 kr. pr. måned pr. 1. april 1967.

I forbindelse med gennemførelse af soldaterløn efter ovennævnte retningslinier er det i folketingsudvalgets betænkning forudsat, at der samtidig tages stilling til hel eller delvis afskaffelse af de værnepligtiges naturalydelser. Disse forhold har også været behandlet af klimaudvalget, der foreslår, at der foruden den egentlige soldaterløn skal ydes frit logi, fri uniform og tilskud til transport. Klimaudvalget har endvidere foreslået, at der i stedet for at yde hjemsendelsespenge etableres en feriepengeordning, der følger ferielovens almindelige principper, og som kan sætte alle de værnepligtige i stand til også det første år efter hjemsendelsen at holde normal ferie.

Det bemærkes, at Dansk Arbejdsgiverforenings repræsentant i klimaudvalget på det dengang foreliggende grundlag ikke kunne tiltræde klimaudvalgets forslag om indførelse af soldaterløn.

Det bemærkes desuden, at de civile værnepligtige hverken er omtalt i klimaudvalgets betænkning, i folketingsbeslutningen eller i den til grund herfor liggende betænkning.

De civile værnepligtige er imidlertid ifølge civilværnepligtslovens § 4 med hensyn til kvarter, forplejning, lønning o. lign. underkastet samme regler som hærens værnepligtige.

Den årsløn, som klimaudvalget foreslog til 1.800 kr. pr. måned pr. 1. april 1967, udgør pr. 1. april 1974 3.128 kr. 90 øre månedligt (37.546 kr. 80 øre årligt). Fastsættelsen af denne løn er foretaget under hensyn til den gældende frirejseordning. Ved et tillæg af feriepenge på $9\frac{1}{2}$% om året vil årslønnen pr. 1. april 1974 andrage 41. 114 kr. 75 øre. Den årlige udgift for staten til samtlige værnepligtige vil under denne forudsætning andrage ca. 630 mill. kr. Forsvarsministeriets og indenrigsministeriets nettoudgifter vil dog blive noget mindre, da denne udgift bør reduceres med de nuværende udgifter til dagløn, hjemsendelsespenge og kostpenge. Nettomerudgiften vil samlet udgøre ca. 390 mill. kr.

Det må endvidere forudses, at indførelsen af den såkaldte fulde soldaterløn vil medføre reduceret behov for hjælp efter forsorgslovens § 54 samt øget provenu fra forbrugsafgifter for staten samt fra skatter for både stat og kommune. Den samlede nettomerudgift for det offentlige kan herefter anslås til ca. 150 mill. kr.

Man kunne også forestille sig, at den fulde soldaterløn gennemførtes etapevis, f. eks. sådan, at man startede med en lønfastsættelse til 1. 900 kr. , ca. svarende til det nuværende niveau for udstationerede civile værnepligtige. Bruttoudgiften for staten ville ved en sådan løn være ca. 390 mill. kr. Med fradrag af de nuværende udgifter til ydelser samt merprovenu for afgifter og skatter og reduceret § 54-hjælp kan den samlede merudgift for det offentlige ved denne løn anslås til ca. 85 mill. kr.

L VED
S

Bilag 5

Debatoplæg om forsvaret.

I den forløbne debat om forsvaret har der fra. forskellige partiers side været berørt mange forskellige tanker og ideer om værnepligtens bevarelse eller overgang til udelukkende at anvende hvervede soldater.

En gruppe unge konservative er fremkommet med et debatoplæg om samfundstjeneste, som tager hensyn til følgende faktorer:

1. Retfærdighed i aftjening af samfundstjenesten, idet det gælder alle.
2. Samfundstjenesten tager hensyn til det moderne samfunds udvikling og totalforsvarets placering.

Dette hæfte skal betragtes som **et** debatoplæg om en nytænkning af forsvarets placering og værnepligtsproblemerne i det danske samfund. Det er gruppens håb, at man i Det konservative Folkepartis vælgerforeninger vil debattere værnepligtsproblematikken og herunder fremkomme med kommentarer og bemærkninger til debatoplægget.

Med venlig hilsen

Bo Kristensen.

Indledning - dem overordnede målsætning.

Dette debatoplæg er ikke tænkt som et indlæg i den udenrigspolitiske diskussion. Det er derimod et debatskrift, der søger at opridse et nyt forslag til en forsvarsordning. Udgangspunktet er værnepligten.

Dette betyder naturligvis ikke, at der bag de tanker, der her fremsættes, ikke ligger en filosofi om, hvad der er vor sikkerhedspolitiske målsætning — den overordnede målsætning.

Generelt formuleret må formålet med vort totale forsvar være at bidrage til:

1. *at* de danske myndigheder — folketing og regering — til stadighed bevarer kontrollen over dansk område. Suverænitetsafgivelse kan alene ske efter udtrykkeligt dansk ønske.
2. *at* vi til enhver tid bevarer retten til at præge og udvikle det danske samfund i overensstemmelse med befolkningens ønsker.

og

3. *at* deltage i internationalt samarbejde med det formål at fremme en fredelig global udvikling.

Samfundstjeneste.

Det moderne samfund er betydeligt mere sårbart og kompliceret end det. tidligere generationer kendte. Det er derfor mere vanskeligt at bevare intakt og overlevelsesdygtigt. Dette må få konsekvenser for forsvaret.

Forsvaret må såvel i fredstid som i krig være i stand til på betryggende vis at sikre samfundets overlevelsesevne og borgernes sikkerhed. Det totale forsvar tænkes derfor i fremtiden at bestå af følgende enkeltelementer:

1. Det militære forsvar
2. Civilbeskyttelsen
3. Det civile beredskab
4. Sociale hjælpeorganisationer
5. Fomreningsbekæmpelse
6. U-landstjeno.stc

Til disse finder der regulær udskrivning sted. men det er udskrivning til en ny tjenesteform, *samfundstjenesten,* der skal erstatte den nukendte almindelige værnepligt og civile værnepligt. Der finder udskrivning sted af både kvinder og mænd til:

A. Kaserneuddannelse (fuld tjeneste)
B. Lokaluddannelse (delvis tjeneste)

Personer, der udskrives til *fuld* tjeneste, bliver stillet frit overfor valget mellem:

1. Det militære forsvar
   a) Hæren
   b) Søværnet
   c) Flyvevåbnet
2. Civilbeskyttelsen, dvs. CF-korpset
3. Sundhedsstyrelsen
4. Politiet
5. Sociale hjælpeorganisationer
6. Hjælp ved forureningsbekæmpelse
7. U-landstjeneste

Personer, der udskrives til *delvis* tjeneste, kan frit vælge mellem:

1. Hjemmeværn
2. Civilbeskyttelsens beredskab
   a) Kommunale hjælpetjeneste
   b) Sygehusberedskabet
3. Politiet
4. Sociale hjælpeorganisationer
5. Forureningsbekæmpelse

Når begrebet Civilbeskyttelse er indført i stedet for det i dag kendte Civilforsvar, er det for at understrege, at denne hjælpetjeneste er af helt civil karakter.

Forsvarsmålsætning.

Forsvarets centrale opgave er at beskytte den danske befolkning mod et angreb udefra. Samtidig skal det medvirke til at sikre samfundsvigtige funktioner.

Forsvaret skal umiddelbart kunne imødegå overraskelsesangreb.

Forsvaret skal kunne imødegå krænkelse af dansk territorium, samt kunne benyttes ved katastrofesituationer i fredstid.

Forsvaret skal opbygges så flexibelt, at dets effektivitet ikke på grund af sikkerhedspolitiske forandringer forringes.

Totalforsvarets forskellige grene skal samarbejdes med det formål at sikre samfundets funktioner og det enkelte menneske i en krisesituation.

Forsvaret skal være i stand til at kunne afgive styrker til Danmarks medvirken i De Forenede Nationers fredsbevarende aktioner med det formål at opretholde eller genoprette international fred og sikkerhed.

Samfundstjeneste i forsvaret.

Vælger man det militære forsvar — og det hvad enten man er udskrevet til hel eller delvis tjeneste — skal der i videst muligt omfang åbnes mulighed for ikke blot frit valg mellem de tre værn, men også mellem enkelte værns tjenestegrene. Der skal være mulighed for at vælge et tjenesteområde, hvor man kan udnytte sine kundskaber fra det civile liv, eller at vælge et område, man har særlig interesse for.

Værnene skal i videst muligt omfang udnytte de indkaldtes kundskaber. Hver enkelt skal tildeles opgaver, hun kan magte — det være sig fysisk eller psykisk. Det er også vigtigt, at de indkaldte ikke sættes på arbejdsopgaver, hvortil de opfatter sig som overkvalificerede.

Civilbeskyttelsens opgaver:

1. Gennem forebyggende og afhjælpende foranstaltninger at tilvejebringe en civil beskyttelse af liv og ejendom mod følgerne af krigshandlinger.
2. I fredstid at yde bistand i katastrofetilfælde og andre tilsvarende forhold, der gør offentlig indgriben nødvendig. (F. eks. forureningskatastrofer).

Samfundstjeneste i Civilbeskyttelsen.

Mænd og kvinder, der har ønsket at blive indkaldt til Civilbeskyttelsen, kan aftjene deres samfundstjeneste henholdsvis i CF-korpset eller i den kommunale hjælpetjeneste.

Personer, der er udskrevet til fuld samfundstjeneste, aftjener deres samfundstjeneste i CF-korpset med kaserneuddannelse og med tjeneste fastsat i loven, og modtager en uddannelse i både brand- og redningstjeneste.

Personer, der er udskrevet til delvis samfundstjeneste, aftjener deres samfundstjeneste delvis på kaserne (grunduddannelse) og herefter ved den kommunale hjælpetjeneste. Efter endt lokaluddannelse indgår de i den lokale hjælpetjenestes fredstidskatastrofeberedskab i 5 år samt indkaldes til vedligeholdelses- og mønstringsøvelser. Da den samlede uddannelse er kortere, uddannes denne gruppe alene i brand- eller redningstjeneste.

Uddannelsesmuligheder i CF-korpset

— redningstjeneste og brandtjeneste
— ABC-tjeneste/forureningsbekæmpelse
— depot- og værkstedstjeneste
— signal- og ordonnanstjeneste
— ambulancetjeneste

Uddannelsesmuligheder i den kommunale ***hjælpetjeneste***

— redningstjeneste
— brandtjeneste
— signal- og observationstjeneste
— ABC-tjeneste/forureningsbekæmpelse
— forplejningstjeneste
— indkvarteringstjeneste
— førstehjælpstjeneste

Uddannelsesmuligheder i sygehusberedskabet

— sygehjælperuddannelse
— portøruddannelse

Samfundstjeneste i politiet.

Personel, der er udskrevet til fuld samfundstjeneste og med samme tjenestetid som ved forsvaret, uddannes på politiskolen med henblik på deltagelse i stationstjeneste og lettere politiopgaver (f. eks. trafikreguleringer, skolepatruljer m. v.).

PERSONEL til stationstjeneste og lettere politiopgaver uddannes ved lokal myndighed og anvendes som civilbeskyttelsens ordenskorps. Efter endt uddannelse overgår personellet til beredskabstjeneste.

Samfundstjeneste i de sociale hjælpeorganisationer.

Personel, der udskrives til samfundstjeneste ved de sociale hjælpeorganisationer, varetager de arbejdsopgaver, der er inden for f. eks. følgende områder: Alderdomshjem, plejehjem, børnehjem, forsorgsinstitutioner m. v. Tjenesten påregnes at finde sted hovedsageligt uden for normal arbejdstid.

Denne tjeneste skal gradueres efter princippet: Fuld eller delvis tjeneste.

Forureningsbekæmpelse.

Personer, der udskrives til *fuld* samfundstjeneste, uddannes ved CF-korpset med henblik på indsættelse ved forureningskatastrofer, eller hvor der politisk besluttes at indsætte disse værnepligtige i en aktion mod en forureningskilde.

Personer, der udskrives til *delvis* samfundstjeneste, uddannes inden for regioner og indsættes i forureningsbekæmpelsen på lokalt plan.

Bilag 4.

FORSLAG TIL MÅLSÆTNING

Debatoplæg udarbejdet af en kreds af medlemmer

af det Konservative Folkeparti

Enhver våbenfør dansker, der ikke er bundet af andre opgaver indenfor totalforsvaret, skal uddannes til at kunne medvirke ved gennemførelsen af landets forsvar.

Forsvarets centrale opgave er at beskytte den danske befolkning mod et angreb ude fra. Samtidig skal det være medvirkende til at sikre samfundsvigtige funktioner.

Forsvaret skal umiddelbart kunne imødegå et overraskelsesangreb.

Forsvaret skal kunne afvise enhver krænkelse af dansk suverænitet, samt kunne benyttes ved katastrofesituationer i fredstid.

Forsvaret skal opbygges således, at dets effektivitet ikke på grund af sikkerhedspolitiske forandringer forringes.

Totalforsvarets forskellige grene skal samarbejde med det formål at sikre samfundets funktioner og det enkelte menneske i en krisesituation.

Forsvaret skal være i stand til at kunne afgive styrker til Danmarks medvirken i de Forenede Nationers fredsbevarende aktioner med det formål at opretholde eller genoprette international fred og sikkerhed.

DEBATOPLÆG

I den førte forsvarspolitiske debat har hovedemnet været den rent tekniske side af forsvaret, samt om vi skulle bevare værnepligten, eller vi skulle satse på hvervede soldater.

I forsvarsdebatten har der ligeledes kun været inddraget spørgsmål om de stående styrkers antal og bevæbning m.v.

Forsvarsgruppen mener, at der er brug for en nytænkning, hvor det er samfundets overlevelsesevne, der kommer i højsædet.

- Vi tænker os en ny målsætning for landets forsvar.
- At den i dag kendte værnepligt, der kun omfatter ca. 40% af de unge, skal erstattes af en anden tjeneste benævnt "samfundstjeneste". (Samfundstjeneste afløser den almindelige værnepligt og civil værnepligt (militærnægtere)).

Vi tænker os samfundstjeneste skal aftjenes af følgende:

1. Mandligt personel, der erklæres fuld tjenestedygtigt.
2. Mandligt personel, der erklæres for delvis tjenestedygtigt.
3. Kvindeligt personel, der erklaeres tjenestedygtigt.

Fuld tjenestedygtigt mandligt personel kan vælge at forrette samfundstjeneste af en varighed på ca. 12 måneder et af følgende steder:

1. Forsvaret: Hær) (Som det konservative forslag, men vi
   Flyvevåben) regner med, at man nedlægger regimen-
   Søværn) terne som uddannelsesenheder).
2. Civilbeskyttelse i CF-korpset
3. Politiet
4. Samfundets sociale hjælpeorganisationer
5. Forureningsbekæmpelse.

Mandligt personel, der erklæres for delvis tjenestedygtigt, samt kvinder der erklæres tjenestedygtigt kan vælge at forrette samfundstjeneste et af følgende steder:

1. Forsvaret/hjemmeværnet - kvindekorpsene.
2. Civilbeskyttelsen
   - Kommunal hjælpetjeneste.
   - Sygehusberedskabet.
3. Politiet
   - Civilbeskyttelsens ordenskorps.
4. Samfundets sociale hjælpeorganisationer.

Tjenesten omfatter: 2 måneders uddannelse + 100 timer over de kommende 5 år - eller 350 timers uddannelse de første 3 år + 5 års beredskabstjeneste.

KØBENHAVNS

Samfundspligt.

Samfundspligten opfyldes ved, at såvel kvinder som mænd udskrives til session efter behov ved de enkelte ministerier til løsning af de for samfundstjenesten til enhver tid pålagte opgaver.
Til samfundstjenesten kan endvidere knyttes frivillige kvinder og mænd til løsning af mindre krævende opgaver.

Sessionsbehandling.

Forud for sessionsbehandlingen fremsendes orientering til de indkaldte vedrørende samfundstjenestens målsætning og de muligheder, den enkelte har i forhold til sin uddannelse og interesse, og ved fremmøde på sessionen skal der være valgmulighed indenfor samfundstjenestens grene f. eks. således, at såfremt den indkaldte ikke kunne komme til at aftjene sin samfundspligt ved valgmulighed 1, da at kunne indkaldes til valgmulighed 2 eller 3.

Samfundstjeneste "CIVILBESKYTTELSEN".

Det foreslås, at navnet "CIVILFORSVAR" ændres til "CIVILBESKYTTELSE", hvorved det placeres på sin rette hylde i forhold til det militære forsvar i modsætning til i dag, hvor det er den almindelige opfattelse, at civilforsvaret er en del af det militcere forsvar.

CIVILBESKYTTELSENS opgaver:

De samme opgaver som anført i den nuværende civilforsvarslov dog med tilpasning til samfundstjenesten herunder "civilbeskyttelsen", således:

§ 1. Opgave.

Det er civilbeskyttelsens opgave gennem forebyggende og afhjælpende foranstaltninger at tilvejebringe en civil beskyttelse af liv og ejendom mod følgerne af krigshandlinger i det omfang, sådanne civilbeskyttelsesforanstaltninger træffes i medfør af denne eller anden særlig lov.

Stk. 2.

I det omfang, indenrigsministeren bestemmer, skal civilbeskyttelsen også i fredstid yde bistand i katastrofetilfælde samt under andre tilsvarende forhold herunder forureningsbekæmpelse m. v. , der gør offentlig indgriben nødvendig. I så tilfælde finder bestemmelserne i civilbeskyttelsesloven tilsvarende anvendelse.

Samfundspligt i CIVILBESKYTTELSEN.

Personel, der har ønsket at blive indkaldt til civilbeskyttelsen, kan aftjene deres samfundspligt henholdsvis i korpset eller i den kommunale hjælpetjeneste. Personel, der erklæres fuld tjenestedygtigt, skal aftjene deres samfundstjeneste i korpset med 12 måneders tjenestetid og uddannes i både brand- og redningstjeneste. Personel, der erklæres delvis tjenestedygtigt, skal aftjene deres samfundstjeneste i den kommunale hjælpetjeneste med 2 måneders kaserneuddannelse - mod i dag 1 måneds tjeneste - samt 100 timers lokaluddannelse. Efter endt uddannelse indgår de i den lokale hjælpetjenestes fredstidskatastrofeberedskab i 5 år, samt eventuelt indkaldes til vedligeholdelses- og mønstringsøvelser. Da den samlede uddannelse er kortere, uddannes denne personelgruppe alene i brand- eller redningstjeneste eller i anden specialtjeneste f.eks. ABC-signaltjeneste o. s.v. Til civilbeskyttelsen kan endvidere knyttes frivillige efter samme regler som i dag.

Den kvindelige samfundspligt foreslås aftjent som gældende for personel, der erklæres delvis tjenestedygtigt på sessionen. Denne tjenestepligt bør finde sted ved de lokale myndigheder hjemmeværn, civilbeskyttelsen og sygehuse m.v. og ikke indeholde kaserne uddanne lse, der så kan omsættes i timetal - sygehjælperuddannelser varighed i dag ca. 120 timer.

Uddannelsesmuligheder i korpset. (12 måneders tjeneste)

- redningstjeneste og brandtjeneste.
- ABC-tjeneste/forureningsbekæmpelse.
- signal- og ordonnanstjeneste.
- depot- og værkstedstjeneste.

Uddannelsesmuligheder i den kommunale hjælpetjeneste. (2 måneder + 100 timer)

- redningstjeneste.
- brandtjeneste.
- signal- og observationstjeneste.
- ABC-tjeneste/forureningsbekæmpelse.
- forplejningstjeneste.
- indkvarteringstjeneste.
- førstehjælpstjeneste.

Uddannelsesmuligheder i sygehusberedskabet. (2 måneder +100 timer)

2 måneders tjeneste på sygehus: Sygemedhjælperuddannelse 120 timer
portørtjeneste

Samfundspligt i politiet. (12 måneders tjeneste)

- daglige politiopgaver (politiskolen + stationstjeneste)
- civilbeskyttelsens ordenskorps - § 32 - (2 måneder + 100 timer)

Efter endt uddannelse overgår personellet til beredskabstjeneste.

SAMFUNDETS SOCIALE HJÆLPEORGANISATIONER

Hele socialministeriets område - fra mødrehjælp, vuggestuer over socialkontorer til alderdoms- og plejehjem - skal i en katastrofesituation ikke bare dække den gældende norm for belægning eller/og assistance, men man må forudse, at der skal bruges betydelig flere institutionspladser og hjælpeorganer af anden art, hvilket vil kræve større uddannet personale.

Da man samtidig må forudse, at en stor del af det nu normerede personale i en katastrofesituation overgår til anden tjeneste, vil personalesituationen skabe kaotiske forhold i hele samfundets sociale hjælpeorganisation, såfremt samfundet ikke i tide har uddannet et katastrofepersonale, der skal træde ind i en given situation. Det må være muligt at lave beregninger over, hvor stor kapacitet den sociale sektor skal være i besiddelse af i katastrofesituationer.

På baggrund af dette materiale kan der laves en katastrofenormering. Det ekstra personale, der skal anvendes for opfyldelse af katastrofenormeringen, skal uddannes i fredstid.

Uddannelsen kan foregå således:

2 måneders grundlæggende teori	320 timer
2 måneders specialteori	320 timer
8 måneders praktik	1. 300 timer

Praktikken bør foregå på den arbejdsplads, hvor man i givet tilfælde skal virke.

Den teoretiske uddannelse bør foregå på de til den sociale sektor hørende seminarier og højskoler. (Hele uddannelsestilrettelæggelsen må forudses administreret af undervisningsministeriet).

Det vil være praktisk, om uddannelsen og daglig administration foregik indenfor amterne.

JUSTITSMINISTERIET
Lovafdelingen
Slotsholmsgade 10, II
1216 Kbhvn. - Tlf. 12 09 06

Bilag 5.

Brev nr. 02122
Journal nr. L.A.1975-513-3o.

København, den 6 NOV. 1975

I den af folketingets forsvarsudvalg den 14. marts 1973 afgivne betænkning over forslag til lov om ændring af lov om forsvarets organisation m.v. og forslag til lov om ændring af lov om forsvarets personel (**forsvarsforliget**) pegede et flertal af udvalgets medlemmer bl.a. på, at værnepligten indebærer ulige vilkår for de unge. I erkendelse heraf opfordredes regeringen derfor til at nedsætte et udvalg til at behandle dette spørgsmål. Om udvalgets opgave hedder det bl.a. (F.T. 1972/73 tillæg B sp. 838):

> "Udvalget bør dels undersøge og vurdere de nuværende uligheder, herunder også militærnægternes vilkår, dels finde frem til forslag, der tilstræber at fjerne disse uligheder. I denne forbindelse bør man behandle tanken om en **samfundstjeneste**, der pålægges alle unge uanset køn, ligesom spørgsmålet om en pålæggelse af ekstra skat til de unge, der ikke indkaldes til **værnepligtstjeneste**, bør indgå i **overvejelserne**."

Den i den citerede udtalelse indeholdte henvisning til tanken om en **samfundstjeneste** må bl.a. ses på baggrund af et debatoplæg om forsvaret, der i sin tid blev udarbejdet af en gruppe unge konservative, og som er optrykt som bilag 5 til forsvarsudvalgets betænkning, F.T. 1972/73 tillæg B sp. 989-996.

Dem 5. november 1973 nedsatte indenrigsministeriet herefter et særligt udvalg, **værnepligtsudvalget**, med et kommissorium, der er udformet i nøje tilknytning til det i forsvarsudvalgets betænkning indeholdte forslag. Udvalget blev efter et mellemliggende folketingsvalg rekonstrueret den 5. november 1974.

Under drøftelserne i udvalget er der bl.a. af et af udvalgets medlemmer blevet rejst spørgsmål om, hvorvidt det kan anses for for-

eneligt med grundloven at gennemføre en almindelig forpligtelse til at forrette samfundstjeneste, gældende for såvel mænd som kvinder.

Under henvisning hertil har værnepligtsudvalget i skrivelse af 17. februar 1975 anmodet justitsministeriet om at fremkomme med en udtalelse om det rejste spørgsmål, idet man navnlig har peget på bestemmelserne i grundlovens § 8l og § 71. Justitsministeriet har forstået udvalgets anmodning som et ønske om en principiel stillingtagen til, hvorvidt gennemførelsen af en pligtmæssig samfundstjeneste gældende for såvel mænd som kvinder, som helt eller delvis skal afløse den hidtil gældende værnepligtsordning, i sig selv, d. v.s. uanset hvorledes ordningen nærmere udformes, kan anses for uforenelig med grundloven.

I den anledning skal justitsministeriet udtale:

1. Bestemmelsen i grundlovens § 8l har følgende ordlyd:

> "§ 8l. Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.[11]

Bestemmelsen, der uændret går tilbage til grundloven af 1849, fastslår princippet om almindelig værnepligt uden hensyn til stand eller herkomst, jfr. herved C. G. Holck: Den danske Statsforfatningsret (1869) II side 361 f.

Allerede forud for grundloven var den almindelige værnepligt gennemført ved lov af 12. februar 1849, som var udfærdiget i overensstemmelse med et af den grundlovgivende rigsforsamling vedtaget lovforslag, se Forhandlingerne sp. 1477. Spørgsmålet om indførelse af almindelig værnepligt havde endvidere tidligere ved flere lejligheder været drøftet på stænderforsamlingerne, se nærmere Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie (1934) II side 592-599, jfr. I side 495-502.

Selve grundlovsbestemmelsen gav derfor ikke anledning til megen debat på den grundlovgivende rigsforsamling, se Forhandlingerne sp. 2631 f.

2. For en principiel statsretlig vurdering har bestemmelsen i grundlovens § 81 herefter fortrinsvis selvstændig betydning derved, at den må antages at indeholde en vis materiel begrænsning af lovgivningsmagtens kompetence til at regulere værnepligtens udstrækning.

Bestemmelsens rækkevidde i så henseende må dog som følge af tilføjelsen "... efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver" give anledning til nogen tvivl, I lovgivningspraksis blev bestemmelsen således ikke anset til hinder for opretholdelsen af det såkaldte stillingsvæsen (hvorefter en værnepligtig kunne "stille" en anden for sig) eller for at hjemle generel undtagelse fra værnepligten for så vidt angår indehavere af visse stillinger, se nærmere Kn. **Berlin:** Den danske Statsforfatningsret II (2. gennemsete udg. 1939) side 476. Bestemmelsen kan næppe heller anses til hinder for en fuldstændig ophævelse af værnepligten, jfr. herved Alf Ross: Dansk Statsf orfatningsret I (2. udg. 1966) side 173 f. » men anderledes Kn. Berlin, a.st. side 476 f. Så længe værnepligten opretholdes, må det dog formentlig antages at følge af bestemmelsen, at den i princippet må opretholdes som en almindelig værnepligt, d.v.s. hvilende på alle "våbenføre mænd" uden hensyn til stand eller herkomst. Det væsentlige indhold af grundlovens § 81 er således i forhold til lovgivningsmagten et forbud mod usaglig forskelsbehandling ved fastlæggelsen af værnepligtens nærmere udformning.

3. Efter justitsministeriets opfattelse er der ikke tilstrækkelige holdepunkter for at antage, at bestemmelsen i grundlovens § 81 skulle stille sig hindrende i vejen for ved lov at udstrække den

almindelige værnepligt til også at omfatte andre end den personkreds, der umiddelbart omfattes af bestemmelsen, jfr. således også Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret I (1. udg. 1944) side 272:

> "Man har ganske vist ment, at naar Grundlovens § 88 /nu § 8l7 taler om, at enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til "Fædrelandets" Forsvar, maa dette naturligt forstaas derhen, at kun de, der kan kalde Danmark for deres Fædreland, altsaa "egentlige Statsborgere eller danske Indfødte" er underkastet Værnepligt. Rent bortset fra, at Grundlovens § 88 næppe overhovedet indskrænker den almindelige Lovgivningsmagts Adgang til at paalægge Værnepligt, f.eks. saaledes at ogsaa Kvinder og ikke-vaabenfore Mænd kommer til at bidrage til Forsvaret, er den Begrænsning, man saaledes har villet udlede af Udtrykket "Fædreland", formentlig uhjemlet."

Den opfattelse med hensyn til værnepligtens begrænsning til kun at omfatte danske statsborgere eller danske indfødte, der anfægtes i den citerede udtalelse, var gjort gældende af Kn. Berlin: Den danske Statsforfatningsret I (4. udg. 1937) side l8l ff. Denne forfatter var imidlertid enig i, at bestemmelsen i grundlovens § 8l ikke kunne antages at udelukke gennemførelsen af en vis værnepligt også for kvinder, jfr. følgende udtalelse a.st. side l8l f.:

> "...Værnepligten, falder vel også ind under de almindelige Borgerpligter, Grundloven 1915 § 77 /nu § 707, men ifølge dens Væsen som militær Værnepligt er den i Danmark, jfr. Grundloven 1915 § 88, som allevegne indskrænket til at paahvile mandlige Statsborgere, hvem ogsaa tidligere alene den aktive deltagelse i Statens Styre tilkom. Det er dog ikke udelukket, at der som Korrelat til den aktive Deltagelse i Statsstyret, der i de fleste Lande, deriblandt ogsaa Danmark, i den nyeste Tid er indrømmet ogsaa Kvinderne, kunne indføres en modificeret kvindelig Værnepligt, f.Eks. bestaaende i Sygepleje eller Arbejde paa Ammunitionsværk-

stederne, i det Omfang dette fandtes nødvendigt."

I det omfang værnepligten i overensstemmelse med det anførte udvides til også at omfatte andre end dem, der umiddelbart omfattes af grundlovsbestemmelsen, må det dog forekomme nærliggende at antage, at lovgivningsmagten ved den nærmere udformning af den således udvidede værnepligt må anses for undergivet et tilsvarende forbud mod usaglig forskelsbehandling som det, der indeholdes i grundlovens § 8l.

4. Efter justitsministeriets opfattelse kan der ikke på bestemmelsen i grundlovens § 8l støttes nogen begrænsning i lovgivningsmagtens almindelige kompetence til ved lov at skabe eller regulere andre former for borgerligt ombud eller pligtarbejde end værnepligten.

Spørgsmålet om, hvorvidt der ud fra almindelige omgåelsessynspunkter ville kunne anlægges en udvidende fortolkning eller foretages en analogisk anvendelse af bestemmelsen i § 8l, er formentlig uden praktisk betydning, idet en lovgivning, hvorefter værnepligten helt eller delvis måtte blive erstattet med en anden form for borgerpligt måtte forventes under alle omstændigheder at blive udformet med respekt af det almindelige diskriminationsforbud, der efter det foran anførte er det væsentlige indhold af den nævnte grundlovsbestemmelse.

5. En beskrivelse af grundlovens § 8l som et almindeligt diskriminationsforbud i forhold til lovgivningsmagten, for så vidt angår den nærmere regulering af værnepligtens udstrækning, udgør ikke en udtømmende angivelse af bestemmelsens retlige indhold. Bestemmelsen kan tillige siges at indeholde en retligt bindende forudsætning om, at der ved lov kan gennemføres bestemmelser om almindelig værnepligt, selvom et indgreb i borgernes rettigheder af dette indhold efter en isoleret bedømmelse - d.v.s. bortset fra bestemmelsen i grundlovens

§ 8l - ville komme i strid med andre af grundlovens bestemmelser. Grundlovens § 8l indeholder med andre ord hjemmel for at fravige andre af grundlovens bestemmelser i det omfang, dette er nødvendigt for at gennemføre en almindelig værnepligt. Som det fremgår af det følgende, er det her omhandlede element i grundlovens § 8l formentlig uden praktisk betydning, men spørgsmålet kunne navnlig tænkes rejst i relation til bestemmelserne i grundlovens § 71 (om den personlige frihed) og § 73 (om ekspropriation).

Som følge af det anførte har der ikke hidtil været anledning til at overveje, om gennemførelsen af den almindelige værnepligt efter en isoleret bedømmelse kan anses for stridende mod grundlovens § 71, eller om den har karakter af et ekspropriativt indgreb, der kun kan gennemføres under iagttagelse af bestemmelserne herom i grundlovens § 73. I det omfang, værnepligten udstrækkes til også at gælde for andre end den personkreds, der umiddelbart omfattes af grundlovens § 8l, eller helt eller delvis søges erstattet af en anden form for almindelig borgerpligt, bliver det imidlertid nødvendigt at foretage en vurdering af den påtænkte nyordnings forhold til de nævnte grundlovsbestemmelser, idet den i § 8l indeholdte derogationshjemmel kun kan antages at gælde i forhold til gennemførelsen af en almindelig værnepligt af den type, bestemmelsen på grundlag af en historisk fortolkning må antages at sigte til, og i forhold til den dér nævnte personkreds.

6. For så vidt angår forholdet til grundlovens § 71 bemærkes indledningsvis, at det er den overvejende opfattelse i den statsretlige litteratur, at bestemmelsen i grundlovens § 71, stk. 1, 1. pkt. - "Den personlige frihed er ukrænkelig" - der blev indsat ved grundlovsrevisionen af 1953, som en naturlig parallel til de erklæringer om boligens og ejendomsrettens ukrænkelighed, der indleder § 72, hhv. § 73, jfr. Forfatningskommissionens betænkning (1953)1 side 39, alene har karakter af en programudtalelse uden selvstændig retlig betyd-

ning, jfr. således Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret (1954) side 600 og Max Sørensen: Statsforfatningsret (2. udg. ved Peter Germer 1973) side 340, men sml. Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret (2. udg. 1966) II side 597 f., der i bestemmelsen indfortolker et forbud mod vilkårligt bestemte eller singulært fastsatte frihedsberøvelser.

Det er endvidere almindeligt antaget, at bestemmelserne i grundlovens § 71 til værn mod frihedsberøvelse ikke omfatter de begrænsninger af lokalfriheden, der er en følge af opfyldelsen af almindelige offentligretlige handlepligter, jfr. således M. Johs. Mikkelsen, Juristen 1961 side 458 og i overensstemmelse hermed Alf Ross, a.st. side 590, jfr. side 593 f. Spørgsmålet kan næppe anses for afgjort ved den i U.f.R. 1959 side 346 refererede landsretsdom, og således som sagen faldt ud ved højesterets dom, var det ufornødent for højesteret at tage stilling dertil. Højesteretsdommen er kommenteret af Th. Gjerulff i T.f.R. 1960 side 240 (Bogudgaven side 275).

Den i grundlovens § 71 hjemlede beskyttelse af den personlige frihed er i øvrigt i det væsentlige af processuel karakter. Bortset fra de materielle begrænsninger, der indeholdes i grundlovens § 71, stk. 1, 2. pkt., og stk. 5, og som er uden betydning i den foreliggende sammenhæng, har lovgivningsmagten også efter denne bestemmelse frihed til at fastsætte, af hvilke grunde frihedsberøvelse skal kunne iværksættes.

Det må således anses for utvivlsomt, at gennemførelsen af en generel forpligtelse til at forrette samfundstjeneste ikke som sådan vil kunne anses for stridende mod grundlovens § 71.

7. Bestemmelsen i grundlovens § 73, stk. 1, har følgende ordlyd:

> "Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning."

Bestemmelsen indeholder en begrænsning i lovgivningsmagtens almindelige kompetence. I forhold til rettigheder, der omfattes af bestemmelsen ("sin ejendom") kan visse indgreb (pligtmæssig afståelse) kun gennemføres under de i bestemmelsen angivne betingelser ("hvor almenvellet kræver det" - "ifølge lov" og "mod fuldstændig erstatning"). Grundlovens § 73» stk. 1, kan for så vidt siges at hjemle lovmæssige indgreb i ejendomsretten. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at det efter grundloven kun er muligt at foretage indgreb i form af pligtmæssig afståelse over for rettigheder, der omfattes af den nævnte grundlovsbestemmelse. Forholdet er tværtimod det, at lovgivningsmagten i forhold til rettigheder, der ikke kan anses for omfattet af § 73, stk. 1, alene er undergivet de begrænsninger i sin almindelige kompetence, der måtte indeholdes i andre grundlovsbestemmelser. Der henvises til Poul Andersen; Dansk Statsforfatningsret (1954) side 719 f., Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret (2. udg. 1966) II side 629 f. og Max Sørensen: Statsforfatningsret (2. udg. ved Peter Germer 1973) side 399.

I den statsretlige teori er det omtvistet,om tvangspålæggelse af arbejdspligt kan anses for omfattet af grundlovens § 73» se for en benægtende besvarelse Alf Ro s s: a.st. side 636, men i modsat retning Poul Andersen, a.st. side 723 f.; sidstnævnte forfatter tilføjer dog, at "...hvis Paalægget /af arbejdspligt7 er af generel Karakter, t.Eks. Paalæg af Værnepligt og Ombud, vil det af denne Grund ikke være Ekspropriation".

Efter justitsministeriets opfattelse vil gennemførelsen af en generel forpligtelse til at forrette samfundstjeneste herefter ikke i sig selv kunne anses som et ekspropriativt indgreb.

8. Under henvisning til det anførte skal justitsministeriet herefter sammenfattende udtale, at gennemførelsen af en generel for-

pligtelse til at forrette samfundstjeneste ikke i sig selv kan 73.es for stridende mod bestemmelserne i grundlovens §§ 71 eller 81 eller som et ekspropriativt indgreb som nævnt i grundlovens §

P.M.V.

Niels Madsen

Peer Lorenzen

Værnepligtsudvalget,

adr. indenrigsministeriet.

Bilag 6.

LANDSORGANISATIONEN
I DANMARK

Rosenørns Allé 14

Telefon 35 35 41

Telegramadresse: Fagforbund

Girokonto 6 00 05 33

Journal nr. 1207/75 KC/JFH/AS
(Bedes anført i al korrespondance med LO vedrørende denne sag)

Vaernepligtsudvalget af 1973
Sekretariatet
Indenrigsministeriets 2.a.kontor,
Christiansborg Slotsplads 1,
1218 K

1970 København V. 25. august 1975

Som svar på udvalgets anmodning om en udtalelse vedrørende overvejelserne om ligelighed i værnepligtsbyrden gennem en samfundstjeneste og beskatning af ikke indkaldte, skal Landsorganisationen i Danmark meddele, at der ikke kan tages stilling til spørgsmålet om indførelse af en samfundstjeneste, samt at LO er imod en særlig beskatning af ikke-indkaldte.

Man finder ikke, at det skaber større ligelighed i forhold til de indkaldte, som gennem længere tid er væk fra deres familie og arbejde, at andre bliver pålagt en ekstra økonomisk byrde.

En økonomisk byrde i form af skat for ikke-indkaldte vil videre ramme relativt hårdere for folk med lavere indkomster. Fastlæggelsen af els eventuelt beskatningsgrundlag for den enkelte bliver ikke retfærdig.

Alt efter sessions- og indkaldelsestidspunktet vil en lærling og en udlært svend komme til at yde forskelligt. Generelt vil uddannelsessøgende slippe lettere end folk med fuld erhvervsindtægt, hvis beskatning i forhold til indtægt gennemføres.

Principielt må LO vende sig imod, at man som erstatning for indkaldelse, hvad enten det sker efter eget ønske eller ej, skal betale sig fri.

P. F. V.

Bilag 7.

DANSK ARBEJDSGIVERFORENING
TELEFON (01) 12 33 11 • POSTKONTO NR. 899 • TELEGRAMADRESSE: ARBEJDSGIVER
VESTER VOLDGADE 113 • 1503 KØBENHAVN V

Den 17. oktober 1975.

Journal nr.
Bedes anført ved alle henvendelser vedr. denne sAg.

VÆRNEPLIGTSUDVALGET af 1973,
Sekretariatet,
Indenrigsministeriets 2. a. kontor,
Christiansborg Slotsplads 1,
1218 København V.

I anledning af udvalgets anmodning om en udtalelse fra Dansk Arbejdsgiverforening vedrørende de igangværende overvejelser om større ligelighed i værnepligtsbyrden fremsendes følgende bemærkninger:

Det principielle politiske spørgsmål om indførelse af en form for pligtig samfundstjeneste for alle unge uanset køn, ligger uden for Dansk Arbejdsgiverforenings arbejdsområde og må derfor lades ubesvaret.

Vedrørende ordningens indflydelse på arbejdsmarkedet er det oplyst, at 50.000 unge årligt tænkes beskæftiget ved diverse forefaldende arbejdsopgaver i en periode på 6 måneder. Af det tilsendte materiale fremgår det ikke, om de unge, der måtte blive udskrevet til en eventuel pligtig samfundstjeneste, skal udføre arbejde, der i dag varetages af allerede offentligt ansat personale, eller om det drejer sig om helt nye arbejdsopgaver. Såfremt det sidstnævnte er tilfældet, vil ordningen uvægerligt påføre samfundet betydelige merudgifter. I forbindelse med en skattemæssig finansiering heraf skal Dansk Arbejdsgiverforening ikke undlade at henlede udvalgets opmærksomhed på den negative indvirkning på arbejdsudbuddet, som en yderligere forøgelse af skattebyrden vil føre til. En øget skattebyrde vil endvidere alvorligt modvirke de igangværende bestræbelser på at neddæmpe erhvervenes omkostningsniveau. Et væsentligt element i det i september måned indgåede politiske forlig var da også netop at søge nye lettelser i indkomstbeskatningen gennemført for herigennem at mindske kravene om øgede nominelle løn- og indkomststigninger og derved øge erhvervslivets konkurrenceevne.

Fører en vurdering af den nytte, etableringen af en samfundstjeneste vil bibringe, til det resultat, at nytteværdien må anses for beskeden, forekommer det betænkeligt at gennemføre en måske principielt set rigtig ligestilling af samfundets krav til de unge uanset de dermed forbundne omkostninger.

Med hensyn til de øvrige virkninger for arbejdsmarkedet er Dansk Arbejdsgiverforening enig med udvalget i dets påpegning af ordningens uheldige indflydelse på de unges almindelige uddannelsesforløb og i de tab, der heraf følger såvel for den enkelte som for samfundet. Ligeledes er Dansk Arbejdsgiverforening enig i, at der vil opstå en betydelig risiko for uoverensstemmelse i forholdet til de faglige organisationer.

Konkluderende må Dansk Arbejdsgiverforening opfordre udvalget til ikke at anbefale en samfundstjeneste af den skitserede art gennemført.

DANSK ARBEJDSGIVERFORENING

Arne Lund.

Arne Lund.

Paul E. Pedersen

/P. E. Pedersen.

Bilag 8.

DUF

VÆRNEPLIGTSUDVALGET af 1973
Sekretariatet
Indenrigsministeriets 2. kontor
Christilnsborg Slotsplads 1
1218 København K

DANSK UNGDOMS FÆLLESRÅD
THE DANISH YOUTH COUNCIL
NY ØSTERGADE 10 MEZZ
1101 KØBENHAVN K
TELEFON (01) 156331
TELE GIRO 21641
TLG. DANYOUTH COPENHAGEN

København 24.09.1975

HMG/KMS

Ref.: Notat vedr. samfundstjeneste og beskatning af ikke indkaldte.

I skrivelse af 25. juli 1975 er Dansk Ungdoms Fællesråd blevet anmodet om en udtalelse om det af Værnepligtsudvalget udarbejdede notat vedr. samfundstjeneste og beskatning af ikke indkaldte.

Notatet har været til behandling i DUFs nationale udvalg, samt gennemgået en behandling i DUFs styrelse.

Det er DUFs opfattelse, at der til enhver tid er behov for en debat og en nytænkning omkring Danmarks forsvar og principperne for dansk værnepligt.

Efter behandling af det udsendte notat om en "samfundstjeneste" er det dog DUFs opfattelse, at det ikke vil være hensigtsmæssigt, næppe heller realistisk at gennemføre, bl.a. udfra de betænkeligheder, som også nævnes i notatet, nemlig de forøgede udgifter, administrationen og det generelle forhold til arbejdsmarkedet som helhed og uddannelsessituationen for ungdommen.

Dansk Ungdoms Fællesråd må derfor tage afstand fra det foreliggende forslag om indførelse af en samfundstjeneste.

Med venlig hilsen
DANSK UNGDOMS FÆLLESRÅD

H. Grimstrup

Hanne-Marie Grimstrup
kursuskonsulent

Bilag 9.

Kvinders ligeret og værnepligt

En argumentation for, at kvindesagen tager dette ubehagelige problem op til overvejelse

CARRY HEDEMANN

I aviserne og i de daglige diskussioner behandler man krigstrusler for sig, vort militærs opbygning for sig og kvindernes ligeretskamp for sig.

Men hvad ville der ske, hvis man for en gangs skyld prøvede at åbne for de kunstige emnebåse og tale om disse tre sider af tilværelsen under ét? Ville man så blive nødt til at se ubehagelige ting lige i øjnene - som for eksempel, at kvindernes sært håbløse 100-årige forsøg på at opnå ligeret - reel ligeret - her i samfundet, måske blandt andet havde et eller andet at gøre med, at de ikke har ligepligt på det militære område?

Da det er min erfaring, at selv de venligste og blideste af mine mandlige og kvindelige bekendte får ligefrem krigeriske udtryk i øjnene, når jeg kommer ind på dette emne, vil jeg skynde mig at understrege på det alvorligste, at jeg tilhører de vel ca. 99 procent af den danske befolkning, der ønsker, at militærvæsenet kunne afskaffes fra i morgen, og at de mange mandstimer og de mange penge kunne bruges til produktive formål og humanistiske opgaver - her og i udviklingslandene - i stedet for.

Men jeg hører også til de måske 97 procent af befolkningen, der indser, at dette - sådan som virkeligheden er - i hvert fald endnu ikke lader sig gøre. Det følgende er derfor ikke udtryk for nogen som helst militærbegejstring - tværtimod - men begrundet i en fornemmelse af, at selv om et emne er vanskeligt, så er der alligevel grund til at tale om det, for at man med visse mellemrum kan få sine tanker korrigeret og få sine følelser efterprøvet.

For sagen er jo, at diskuterer man, om kvinderne bør have en almindelig værnepligt, så kommer følelserne i kog. Det kan jeg da også mærke på mig selv - der er noget ved problemstillingen, der forekommer helt absurd.

Spørgsmålet er så bare, om det er en væmmelse og en stritten-imod, der stadig er relevant (og det er jo muligt), eller om det for en stor dels vedkommende er følelser, der har dybe rødder i årtusinders gamle tabu-forestillinger.

Går vi måske rundt med ukorrigerede fornemmelser på dette felt, fornemmelser, der hører andre tider til - på samme måde, som mange ting ved en generals gallauniform er levn fra og symboler på noget, der ikke mere har betydning? Også det er muligt.

Givet er det, at der er stærke »modgående kræfter« i gang på dette område. Læg for eksempel mærke til, at selv Kvindekommissionen, hvis kommissorium netop handlede om kvinders formelle og reelle ligeret, ikke nedsatte et underudvalg til undersøgelse af en eventuel kvindelig værnepligts fordele og minusser. Eller prøv at drøfte emnet med Deres venner. Inden fem minutter vil De være overbevist om, at spørgsmålet er følelsesladet, grænsende til det eksplosionsfarlige!

Men lad os nu se på, hvad grundene til eventuelt at indføre kvindelig værnepligt egentlig skulle være.

Først og fremmest, at både krigene og kvinderne har forandret sig totalt inden for de sidste to generationer, skal vi sige fra 1913 og til nu. Og i det omfang vi formår at ane os til, hvordan fremtidige krigshandlinger kommer til at foregå, må vi erkende, at krige i vor del af verden aldrig mere bliver af den type, hvor mænd rider eller sejler af sted for at udkæmpe slag - mand imod mand.

Krige skåner til nød visse bygninger, men aldrig mere civilbefolkninger. Soldater og børn, kvinder og gamle vil blive lemlæstet, ætset, brændt - i ét fælles ufatteligt pløre - uden kønsdiskriminationer af nogen art.

Både krigshandlinger og den vagttjeneste, der skal passes i de perioder, hvor der ikke er åben krig på vore egne, er beskidte stykker arbejde, som man måske i højere grad end nu må hjælpes ad med - uanset alder og køn. Nogle af de fysisk set mest krævende job kan kvinderne normalt ikke klare, men derfor vil der alligevel være i hundredevis af opgaver, hvor de kunne frigøre mandligt personel, ja, måske endog vise sig særligt kvalificeret. Jeg tænker her på: meldetjeneste, kørsel, varsling, plotting, kontorarbejde, civilforsvarsopgaver, intendanturtjeneste, velfærdsopgaver, sanitetstjeneste, slukningstjeneste og undervisning - for nu at tage det i blandet rækkefølge. Enhver, der har set de kvindelige korps i arbejde herhjemme eller udenlandske kvindelige soldater i funktion, vil vide, at dette er rigtigt, og ikke bare erhvervsvejleder-optimisme.

Ved at deles om opgaverne efter evner og anlæg og interesse kunne tjenestetiden for begge køn - alt andet lige - kortes ned samtidig med, at det beredskab, vi har forpligtet os til at have, også virkelig var der.

Hvis kvinderne var med, ville der være grund til at tro, at noget af det selvhøjtidelige og i værste

forstand maskuline ved det militære miljø, måske ville forsvinde - nøjagtig sådan, som vi har set det ske på de mange andre tidligere mands-arbejdspladser, f. eks. inden for industrien.

Også på rent kvinde-arbejdspladser kan omgangstonen være temmelig hård; hvorimod man i reglen finder et noget mere menneskeligt klima, hvor der samarbejdes mellem mænd og kvinder.

Dette er selvfølgelig en biting. Det egentlige er, at selv om det hedder værnepligt, så indebærer de militære ordninger da heldigvis en lang række goder, og dem synes man rent at glemme, at kvinderne eventuelt også kunne være interesserede i at få del i.

Det er ikke spidsfindighed, når det første gode, jeg vil nævne er - retten til at blive fritaget for værnepligt af helbredsmæssige og andre g unde. Et sted mellem ¼ og ⅓ af en årgang unge mænd nyder godt af denne regel, der således er meget vigtig. Disse svagelige mænd får alligevel - bare fordi de er mænd - ligeløn, dvs. mandsløn, på arbejdsmarkedet. Her er et og andet at spekulere over.

Men lad mig gå videre. Der er også retten til at være militærnægter. Ligegyldigt? Nej, på ingen måde. De unge kvinder ville sikkert i stort tal benytte sig af denne ret, og jeg tror, at de mange kvindelige militærnægtere ville være med til at fremskynde den udvikling, der er godt i gang allerede, med at skaffe meningsfyldt nægterarbejde frem.

Det kunne nemlig sagtens gøres, hvis bare viljen var til stede. Hvis sådant arbejde ydermere blev tildelt mænd og kvinder efter deres interesseområder og forkundskaber og ikke efter køn, ville der kunne komme et lovende humanistisk perspektiv over denne - til for nylig - ømme blindtarm på værnepligtinstitutionen.

I nær forbindelse hermed måtte man også give kvalificerede unge kvinder samme ret, som mændene er ved at få, til at aftjene værnepligten som U-lands-medarbejdere. Jeg tror, man vil blive forbavset over at se, hvor stor en interesse blandt - stadig kvalificerede - kvindelige værnepligtige, man ville finde for netop dette spændende arbejde.

For tiden har vi gode konjunkturer på arbejdsmarkedet; men.skulle tiderne blive dårligere igen, tror jeg, at alle unge kvinder ville være klare over, hvor store værdier, der ligger i de unge mænds ret til kost, logi, uniform, delvis fri befordring osv. Sammen med de efterhånden ikke helt mikroskopiske lønninger og hjemsendelsesbeløb, repræsenterer værnepligtstiden - temmelig skattefrie - goder af mange tusinde kroners værdi.

Det kunne være interessant, om nogen turde skønne over, hvor mange tusinde kroner - og om nogen ville begrunde, hvorfor arbejdsløse unge mænd skulle sikres disse indtægter og arbejdsløse kvinder ikke.

Dertil kommer undervisningen. Den er et gode, som fortjener særlig omtale. Selvfølgelig varer jeg min mund for at nævne eksempler på undervisning, som efter mit skøn hverken har noget nyttigt formål i krigs- eller fredstid. Men, når bortses fra slige ting, så opfatter jeg værnepligtsmånederne som en uddannelsestid med lærere af til tider forbløffende dårlig standard og til andre tider af eminent høj kvalitet.

Piger får som bekendt noget mindre skoleuddannelse end drenge, og de får meget mindre faglig uddannelse efter skoleårene end de unge mænd. Derfor er deres behov for uddannelse af næsten enhver art endnu større end de værnepligtiges. Ingen, der har kendskab til soldaters manglende kundskaber, vil være i tvivl om at de tilsvarende årgange unge pigers uddannelsesbehov er rystende stort. Lad dem eventuelt slippe for visse nærkampøvelser med påsat bajonet. Der skulle være undervisningsstof nok endda. Hvorfor skal kun den mandlige del af befolkningen lære at slukke brandbomber, køre ambulancer, lære førstehjælp, selvforsvar, sabotageteknik osv.? Gør man krigene totale, må forsvarsteknikken også gøres total.

Kvinderne burde også have retten til at deltage i den videregående militære undervisning og forskning med henblik på at blive officerer. Her er det ikke længere de fysiske kræfter, der tæller, men netop de psykiske egenskaber og evnerne i øvrigt. Mange værnepligtige mænd duer ikke som befalingsmænd, og det er sandsynligt, at forholdsvis endnu flere kvinder ikke er egnede - men nogle skal der nu nok være, der er det.

Det er en selvfølge, at de kvindelige værnepligtige, der har en forudgående uddannelse som læge, tandlæge, civilingeniør, præst osv., skulle have alle de tjenestepligter og -fordele som sådanne forkundskaber giver mandlige værnepligtige.

Og sådan kunne man blive ved. Værnepligten er rimeligt nok sammenvævet med en række fordele. Ved at være befriet for pligterne, unddrages man rettighederne. Det glemmes ligesom i debatten.

Men ligesom krigens væsen og krigens udryddelsesmidler stadig forandres, har kvindernes hele situation også ændret sig - eller er i det mindste ved at ændre sig. Forebyggende midler, herunder P-piller, sætter dem i stand til selv at afgøre, om de - og i givet fald hvornår de - ønsker at få børn. Den »barnepligt« som tidligere tiders kvinder havde, har de ikke mere. De kan ikke længere »tvinges« til at få de børn, deres mænd ønskede sig at få.

Eva aftjener ikke mere sin barnepligt. Derimod har hun fået en ret - med alle os andre som medbetalere - til som gift eller ugift at få de børn, hun ønsker sig. Hverken mændene eller kvinderne selv har endnu helt fattet rækkevidden af dette.

Den gamle - urgamle - balance mellem mændenes værnepligt og kvindernes barnepligt eksisterer ikke mere. Og læg mærke til, at dens kønsadskilte opgaver ikke førte til kvindernes samfundsmæssige ligestilling.

Men hvordan ville det gå, hvis nu manden og kvinden sammen påtog sig det daglige besvær ved og sammen nød alt det dejlige ved at opdrage børn - dog sådan at kvinderne jo fortsat har det fysisk hårde fødselsjob - og mænd og kvinder sammen påtog sig det slidsomme arbejde og fordele ved at vogte landet i fredstid og forsvare det i krigstid - dog sådan at mændene fortsat påtog sig det ekstremt hårde fysiske arbejde hermed, var man så mon ikke nået et stykke ad vejen mod en mere fair og ligelig fordeling af rettigheder og pligter, end den man har nu, således at pligterne ikke slog nogen ud, og sådan at der blev mere plads, end der er i dag, for folks individuelle særpræg.

Jeg foreslår derfor, at der i forsvarsministeriet nedsættes et udvalg til grundig, sagkyndig og tabuløs drøftelse af disse ting og til undersøgelse af de utallige praktiske vanskeligheder, der ville opstå, hvis man besluttede at indføre almindelig kvindelig værnepligt.

Og så håber jeg iøvrigt - således som nævnt i indledningen - at det en dag bliver muligt at afskaffe både den mandlige og den kvindelige udgave af den.

Bilag 10

dansk kvindesamfund · niels hemmingsensgade 10 · 1153 københavn k · kontortid 10-14 · tlf. 15 78 37 · giro 7001967

Værnepligtsudvalget af 1973,
Sekretariatet,
Indenrigsministeriets 2.a.kontor,
Christiansborg Slotsplads 1,
1218 K.

5. september 1975.

I skrivelse af 10. juli 1975 har værnepligtsudvalget af 1973 anmodet Dansk Kvindesamfund om en udtalelse vedrørende et notat om samfundstjeneste og beskatning af ikke-indkaldte.

Dansk Kvindesamfund finder, at det ligger uden for foreningens kompetence at tage stilling til notatet i sin helhed. DK har dog nogle bemærkninger til den del af notatet, der vedrører samfundstjeneste for kvinder.

Selv om det udfra et almindeligt lighedsprincip kunne være rimeligt at gå ind for, at også kvinder skal udføre samfundstjeneste, så er DK dog af den opfattelse, at foreningen ikke på nuværende tidspunkt mener at kunne støtte et sådant forslag.

Det vil være en forudsætning for DK's støtte til forslaget om at indføre tvungen samfundspligt for kvinder, at der først indføres ligestilling i familien, således at forældrene på lige fod deler ansvar for børn og hjem, og kvinderne dermed fritages for at have ene- eller hovedansvaret for pasning af børn og hjem.

Med venlig hilsen
DANSK KVINDESAMFUND

Grethe Fenger Møller

Grethe Fenger Møller,
Landsformand.

Bilag 11.

D-K-N

DANSKE KVINDERS NATIONALRAAD

STIFTET OG OPTAGET I DET INTERNATIONALE KVINDERAD (I. C. W.) 1899

KONTON:
NIELS HEMMINGSENSGADE 8, 1153 KØBENHAVN K.
TLF. PAL« 8087 (KL. 10-14). GIRO 19 01

den 3. september 1975

Værnepligtsudvalget
Sekretariatet
Indenrigsministeriets 2.a kontor
Christiansborg Slotsplads 1
1218 København K.

Under henvisning til skrivelse af 10. juli 1975 hvor De beder om en udtalelse til brug for vasrnepligtsudvalgets overvejelser om ligelighed i vsernepligtsbyrden, skal man hermed meddele, at sagen har været drøftet på et styrelsesmøde, og at styrelsen er enige om, at dette ligger uden for DKNs rammer, og at man derfor ikke ønsker at afgive nogen udtalelse.

Med venlig hilsen

Karen Ytting
formand